

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Το εξελισσόμενο ρωσο-ουκρανικό φαινόμενο ως πρόκληση
για τους κανόνες, αρχές και πολιτικές του Παγκόσμιου
Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ)»**

ΤΟΥ

Θωμά Ν. Βουλγαρίδη

Επιβλέπων Καθηγητής: Ιωάννης Τζιώνας

Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2022

Σελίδα Σκόπιμα Κενή

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι, όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία, τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω, σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Θωμάς Ν. Βουλγαρίδης

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

*Στη γυναίκα μου Ισιδώρα και
στα παιδιά μου, Αργυρή-Άννα, Νικόλα και Παναγιώτη
για την αμέριστη συμπαράστασή τους.*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει το αν και κατά πόσο η πολεμική σύγκρουση μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας αποτελεί πρόκληση για τους κανόνες, τις πολιτικές και τις αρχές του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (εφεξής ΠΟΕ). Το ενδιαφέρον για τη μελέτη αυτή απορρέει από διάφορους λόγους. Ο πρώτος είναι ο σημαντικός αρνητικός αντίκτυπος της ρωσο-ουκρανικής σύγκρουσης στον όγκο του παγκόσμιου εμπορίου, στη διαταραχή στις εφοδιαστικές αλυσίδες, στην απρόσκοπτη παροχή προϊόντων και αγαθών ανά τον κόσμο, καθώς και στην επαπειλούμενη επισιτιστική κρίση, πλήττοντας ιδιαίτερα ευάλωτους πληθυσμούς. Ο δεύτερος είναι το γεγονός πως έπειτα από την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία αρκετά κράτη-μέλη του ΠΟΕ προέβησαν σε μεμονωμένες ενέργειες επιβολής εμπορικών κυρώσεων στη Ρωσία, εγείροντας ανησυχίες σχετικά με την καταπάτηση βασικών αρχών του ΠΟΕ. Ο τρίτος λόγος σχετίζεται με τον ρόλο του ίδιου του ΠΟΕ ως ένα σύστημα διασφάλισης της εύρυθμης λειτουργίας του παγκόσμιου εμπορίου, διασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο τη σταθερότητα, την παγκόσμια (οικονομική) ανάπτυξη και την ειρήνη. Ο τέταρτος λόγος απορρέει από το γεγονός ότι ο ΠΟΕ, ως διεθνής οργανισμός, αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο όχι μόνο στο στενό πεδίο εφαρμογής του, δηλαδή την απρόσκοπτη λειτουργία του εμπορίου όπου εν τέλει διαπιστώθηκαν σημαντικοί περιορισμοί, αλλά και συνολικά στην αποτροπή ενεργειών που δεν εξομαλύνουν την κατάσταση έκτακτης ανάγκης, αλλά φαίνεται να εντείνουν την πολιτικοποίηση της σύγκρουσης. Πράγματι, η αντίδραση μεμονωμένων κρατών-μελών οδηγούν σε μια διαφαινόμενη τάση δημιουργίας ενός πολυκεντρικού διεθνούς συστήματος και εφαρμογής πιο προστατευτικών εμπορικών πολιτικών, σε αντίθεση με τον στόχο του ΠΟΕ. Αυτό με τη σειρά του εγείρει ζητήματα προσπάθειας της διασφάλισης εθνικών συμφερόντων ενάντια των κανονισμών του ΠΟΕ, ενώ φαίνεται να υπονομεύει συνολικά τη λειτουργία και τον στόχο των διεθνών οργανισμών στην παγκόσμια σκηνή.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ	10
1.1 Εισαγωγή.....	10
1.2 Η σύγκρουση Ρωσίας και Ουκρανίας	10
1.3 Αντίκτυπος της ρωσο-ουκρανικής σύγκρουσης στο εμπόριο.....	11
1.3 Συμπεράσματα	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ.....	19
2.1 Εισαγωγή.....	19
2.2 Υπόβαθρο ίδρυσης του ΠΟΕ.....	19
2.3 Ίδρυση του ΠΟΕ.....	23
2.4 Σκοπός, μέλη και λειτουργίες του ΠΟΕ.....	25
2.5 Αρχές του ΠΟΕ.....	28
2.5.1 Αρχή του πιο ευνοημένου έθνους.....	29
2.5.2 Αρχή της εθνικής μεταχείρισης	31
2.5.3 Αρχή της διαφάνειας.....	32
2.6 Συμπεράσματα	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΡΩΣΟ-ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΚΑΙ Ο ΠΟΕ	37
3.1 Εισαγωγή.....	37
3.2 Αντιδράσεις στη ρωσο-ουκρανική σύγκρουση στο πλαίσιο του εμπορίου από τα κράτη-μέλη του ΠΟΕ	37
3.3 Αντίδραση του ΠΟΕ στη ρωσο-ουκρανική σύγκρουση.....	45
3.4 Συμπεράσματα	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΣΥΖΗΤΗΣΗ	50
4.1 Εισαγωγή.....	50
4.2 Αντίδραση του ΠΟΕ ως διεθνής οργανισμός	50
4.3 Αντιδράσεις των κρατών-μελών του ΠΟΕ.....	52
4.3.1 Εμπορικές κυρώσεις.....	52
4.3.2 Αναστολή της αρχής MFN	62
4.4 Αποπομπή της Ρωσίας από τον ΠΟΕ	65
4.5 Συμπεράσματα	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	69
5.1 Εισαγωγή.....	69

5.2 Συμπεράσματα	69
5.3 Προτάσεις πρακτικής εφαρμογής.....	72
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	74
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	76

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ΠΟΕ με τη σημερινή μορφή του δημιουργήθηκε τη δεκαετία του 1990, όταν υποστηριζόταν ότι το ανοιχτό εμπόριο θα οδηγούσε σε ανοιχτές κοινωνίες, στην παγκόσμια ανάπτυξη και στη διασφάλιση της ειρήνης, και σε ένα σύστημα που έπαψε να βασίζεται στη διπολικότητα. Με την πάροδο του χρόνου, οι οικονομικές σχέσεις μεταξύ των εθνών είναι πιθανό να εξαρτώνται πολύ πιο άμεσα από κοινές αξίες συγκριτικά με το παρελθόν, μετατρέποντας ίσως το πολυμερές εμπορικό σύστημα σε ένα συνονθύλευμα πιο ολοκληρωμένων περιφερειακών μπλοκ. Οι πολιτικές αρκετών κρατών-μελών του ΠΟΕ δίνουν περαιτέρω ώθηση στην τάση των κρατών να ευνοήσουν αυτόνομα μέτρα έναντι εκείνων που χρειάζονται πολυμερή συμφωνία, σε μία προσπάθεια αφενός διασφάλισης των εθνικών (οικονομικών) τους συμφερόντων και αφετέρου μείωσης της επιρροής άλλων δυνάμεων. Η κατανομή ισχύος, επομένως, στο διεθνές σύστημα φαίνεται να υπερισχύει της διάθεσης για συλλογή προσπάθεια διασφάλισης της σταθερότητας στο παγκόσμιο εμπόριο.

Η σύγκρουση Ρωσίας και Ουκρανίας, επομένως, παρέχει μία πολύ καλή αφορμή για τη μελέτη του τρόπου λειτουργίας ενός διεθνούς οργανισμού στο σημερινό διεθνές σύστημα, ιδίως όταν ο οργανισμός αυτός είναι ο ΠΟΕ, που διαχειρίζεται έναν μείζονος οικονομικής σημασίας τομέα, όπως το παγκόσμιο εμπόριο. Ο τρόπος λειτουργίας του, οι πολιτικές που ασκεί, η αντίδρασή του συνολικά στη ρωσο-ουκρανική σύγκρουση και ειδικότερα απέναντι στις μεμονωμένες ενέργειες των κρατών-μελών του αποτελούν σημεία διερεύνησης σε αυτήν την εργασία.

Το πρώτο κεφάλαιο αυτής της εργασίας εξετάζει συνοπτικά τη ρωσο-ουκρανική σύγκρουση, ενώ δίνει περισσότερη έμφαση στον αντίκτυπο αυτής το παγκόσμιο εμπόριο. Το δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζει τον οργανισμό που εξετάζεται σε αυτήν την εργασία, τον ΠΟΕ. Σε αυτό το κεφάλαιο παρατίθενται ο σκοπός και ο τρόπος λειτουργίας του, καθώς και οι βασικές του αρχές. Επίσης σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται και το θεωρητικό και πρακτικό υπόβαθρο της ίδρυσής του. Το επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζει τις αντιδράσεις του ΠΟΕ στο σύνολό του και των μεμονωμένων κρατών-μελών του στη

ρωσική εισβολή στην Ουκρανία. Η συζήτηση σχετικά με το κατά πόσο αυτή η ανταπόκριση από τον ΠΟΕ και τα κράτη-μέλη του οδηγούν σε παραβίαση των αρχών του ΠΟΕ και συνιστούν πρόκληση για τις πολιτικές και τους κανονισμούς του λαμβάνει χώρα στο τέταρτο κεφάλαιο. Το πέμπτο κεφάλαιο συνοψίζει τα κυριότερα συμπεράσματα της έρευνας και καταθέτει προτάσεις πρακτικής εφαρμογής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ

1.1 Εισαγωγή

Στα τέλη Φεβρουαρίου 2022 η Ρωσία εισέβαλε στην Ουκρανία, κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου σύμφωνα με τη Δύση, αλλά ως ειδική στρατιωτική επιχείρηση σύμφωνα με τη Ρωσία. Η σύγκρουση αυτή μπορεί να θεωρηθεί και ως συνέχεια της εισβολής της Ρωσίας στην Κριμαία το 2014. Τα βαθύτερα αίτια αυτής της κρίσης δεν εμπίπτουν στους στόχους αυτής της εργασίας. Αυτό που θα πρέπει να σημειωθεί είναι πως η σύγκρουση αυτή έχει οδηγήσει σε σημαντικές επιπτώσεις σε οικονομικό και κοινωνικό-ανθρωπιστικό επίπεδο, προκαλώντας σημαντικές αναταραχές στις εφοδιαστικές αλυσίδες και το παγκόσμιο εμπόριο, εγκυμονώντας κινδύνους για μία επιβράδυνση του διεθνούς εμπορίου, αλλά και μία επισιτιστική κρίση. Τα ζητήματα αυτά αποτελούν αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου.

1.2 Η σύγκρουση Ρωσίας και Ουκρανίας

Ήδη από τα τέλη του 2021 ρωσικά στρατεύματα κινούνταν κοντά στα σύνορα με την Ουκρανία. Οι ΗΠΑ προειδοποίησαν για ενδεχόμενη εισβολή, ενώ με τη σειρά της η Ρωσία κάλεσε τις ΗΠΑ να σταματήσουν τη στρατιωτική δραστηριότητα στην Ανατολική Ευρώπη και την Κεντρική Ασία και να μη δεχθούν την ένταξη της Ουκρανίας στο NATO, καθώς κάτι τέτοιο θα αύξανε τη σφαίρα επιρροής του NATO προς τα ανατολικά (The Center for Preventive Action, 2022).

Εν τέλει η Ρωσία εισέβαλε στην Ουκρανία στις 24 Φεβρουαρίου 2022. Η Ρωσία ονομάζει τη σύγκρουση ως «ειδική στρατιωτική επιχείρηση» και όχι ως πόλεμο πλήρους κλίμακας, με στόχο να αποστρατιωτικοποιήσει και να αποναζιστικοποιήσει την Ουκρανία. Επίσης, ισχυρίζεται πως στόχος του ήταν να προστατεύσει τους Ρωσόφωνους ιδίως στο Donbas, να τερματίσει τη γενοκτονία των Ρώσων στο ουκρανικό έδαφος και να διασφαλίσει ένα ουδέτερο καθεστώς για την Ουκρανία. Οι επαναλαμβανόμενοι ρωσικοί ισχυρισμοί για Ναζί και γενοκτονία στην ανατολική Ουκρανία αποτελούν μέρος μιας αφήγησης που επαναλαμβάνεται από τη Ρωσία από τότε που οι δυνάμεις πληρεξουσίων κατέλαβαν τμήματα των περιοχών Luhansk και Donetsk στα ανατολικά της χώρας το 2014, πυροδοτώντας έναν πόλεμο με

τις ουκρανικές δυνάμεις (The Center for Preventive Action, 2022; BBC, 2022). Επίσης, η Ρωσία ισχυρίζεται πως οι ΗΠΑ λειτουργούν βιολογικά και βιοχημικά εργαστήρια στη Ουκρανία (Nagy & Beng, 2022).

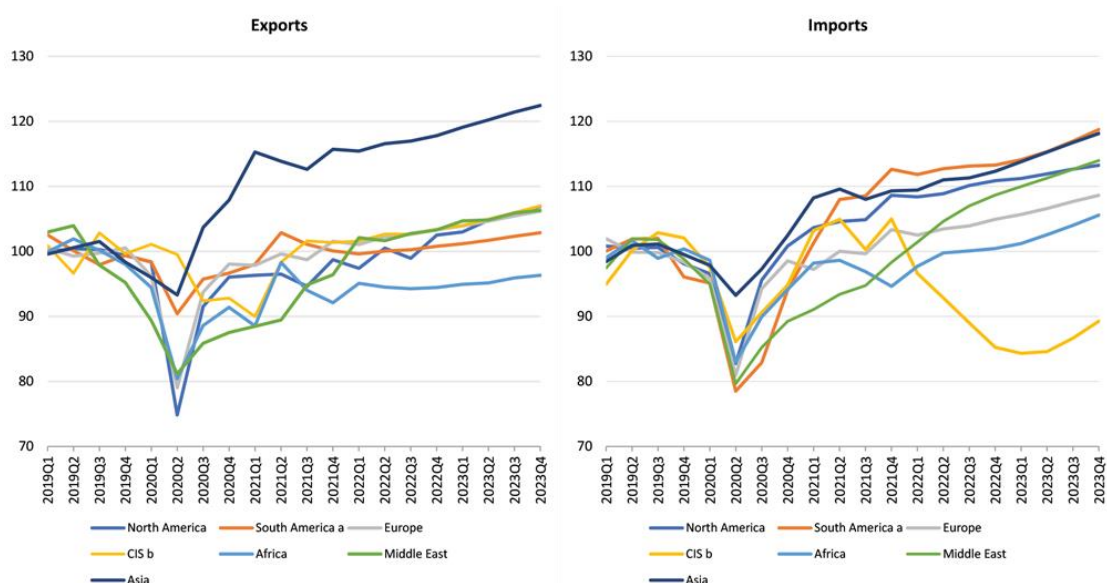
Απώτερος στόχος της Ρωσίας, ωστόσο, φαίνεται να είναι ο έλεγχος της Κριμαίας, μία περιοχή ιστορικής και γεωπολιτικής αξίας για τη χώρα, όπως καταδείχθηκε και από την εισβολή της το 2014 (Klotz, 2017, σελ. 279). Επιπλέον, η Ρωσία είχε θέσει την προσχώρηση της Ουκρανίας στο ΝΑΤΟ, που συζητήθηκε από το 2008, ως μία «κόκκινη γραμμή» (Wolff, 2015, σελ. 1103). Η προστασία επίσης των Ρωσόφωνων ακόμα και εκτός των συνόρων της Ρωσίας, αποτελεί μία πάγια θέση της χώρας στο πλαίσιο της εξωτερικής της πολιτικής (Pezard & Rhoades, 2020, σελ. 6). Ένας ακόμη λόγος που αιτιολογεί την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία είναι, όπως και στην περίπτωση της εισβολής στην Κριμαία το 2014, το γεγονός ότι ο Putin θέλει να αναβιώσει το όραμα της «Νέας Ρωσίας» (Tefft, 2021), θεωρώντας την Ουκρανία διαχρονικά ως αναπόσπαστο μέρος της Ρωσίας.

1.3 Αντίκτυπος της ρωσο-ουκρανικής σύγκρουσης στο εμπόριο

Η αξία του εμπορίου το πρώτο τρίμηνο του 2022 ανήλθε σε ρεκόρ 7,7 τρισεκατομμυρίων δολαρίων (αύξηση περίπου ένα τρισεκατομμυρίου USD σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2021), με κύρια κινητήρια δύναμη την ενέργεια, τα μέταλλα και τα χημικά. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις αυξήσεις των τιμών των εμπορευμάτων, ωστόσο, καθώς ο ίδιος ο όγκος των συναλλαγών αυξήθηκε με σημαντικά χαμηλότερο ρυθμό 6%. Οι εμπειρογνώμονες της United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) αναμένουν ότι οι αποκλίσεις μεταξύ της εμπορικής αξίας και του όγκου συναλλαγών θα βαθύνουν περαιτέρω, με την πρώτη να συνεχίζει να αυξάνεται και τη δεύτερη να μειώνεται. Μέλη της επιτροπής οικονομικών του ΠΟΕ προβλέπουν αρκετά μέτρια αύξηση του όγκου του εμπορίου κατά 3% φέτος και 3,4% το 2023. Την παραμονή της εισβολής της στην Ουκρανία, η Ρωσία απαγόρευσε τις εξαγωγές νιτρικού αμμωνίου εκτός του μπλοκ της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης. Τον Απρίλιο του 2020, η Ρωσία απείχε επίσης από την υπογραφή κοινής δήλωσης του ΠΟΕ από τους μεγάλους εξαγωγείς γεωργικών προϊόντων και γεωργικών προϊόντων διατροφής (IISD, 2022).

Τις δύο δεκαετίες πριν από την παγκόσμια οικονομική κρίση, ο όγκος του παγκόσμιου εμπορίου εμπορευμάτων αυξήθηκε περίπου δύο φορές πιο γρήγορα από το παγκόσμιο ΑΕΠ στις συναλλαγματικές ισοτιμίες της αγοράς, αλλά η αναλογία μεταξύ της ανάπτυξης του εμπορίου και της αύξησης του ΑΕΠ μειώθηκε σε περίπου 1:1 κατά μέσο όρο μετά την κρίση. Εάν πραγματοποιηθεί η τρέχουσα πρόβλεψη, αυτή η αναλογία θα είναι 1,1:1 τόσο το 2022 όσο και το 2023, υποδηλώνοντας ότι δεν υπάρχει θεμελιώδης αλλαγή στη σχέση μεταξύ εμπορίου και παραγωγής. Το Γράφημα 1 απεικονίζει τους τριμηνιαίους δείκτες όγκου εμπορευμάτων ανά περιοχή από το πρώτο τρίμηνο του 2019 έως το τελευταίο τρίμηνο του 2023, στο τέλος της προβλεπόμενης περιόδου. Οι περιφερειακές ανισότητες στις προβλέψεις εξακολουθούν να υφίστανται, αλλά η Ευρώπη αναμένεται τώρα να υποαποδώσει από την πλευρά των εισαγωγών μαζί με την Αφρική και την Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών. Το τελευταίο οφείλεται κυρίως στις κυρώσεις κατά της Ρωσίας. Εν τω μεταξύ, οι όγκοι εισαγωγών στη Μέση Ανατολή αναμένεται να αυξηθούν καθώς οι υψηλότερες τιμές του πετρελαίου ενισχύουν τα έσοδα από τις εξαγωγές, επιτρέποντας στις χώρες της περιοχής να εισάγουν περισσότερες. Η αδυναμία στην Ευρώπη οφείλεται εν μέρει στο γεγονός ότι η Ουκρανία περιλαμβάνεται σε αυτήν την ομάδα χωρών, παρασύροντας τον περιφερειακό μέσο όρο. Το χαμηλό επίπεδο των εισαγωγών στην Αφρική οφείλεται εν μέρει σε απροσδόκητες μειώσεις το δεύτερο εξάμηνο του 2021, οι οποίες προβλέπονται στο μέλλον.

Γράφημα 1. Εξαγωγές και εισαγωγές εμπορευμάτων ανά περιοχή, 2019-2023

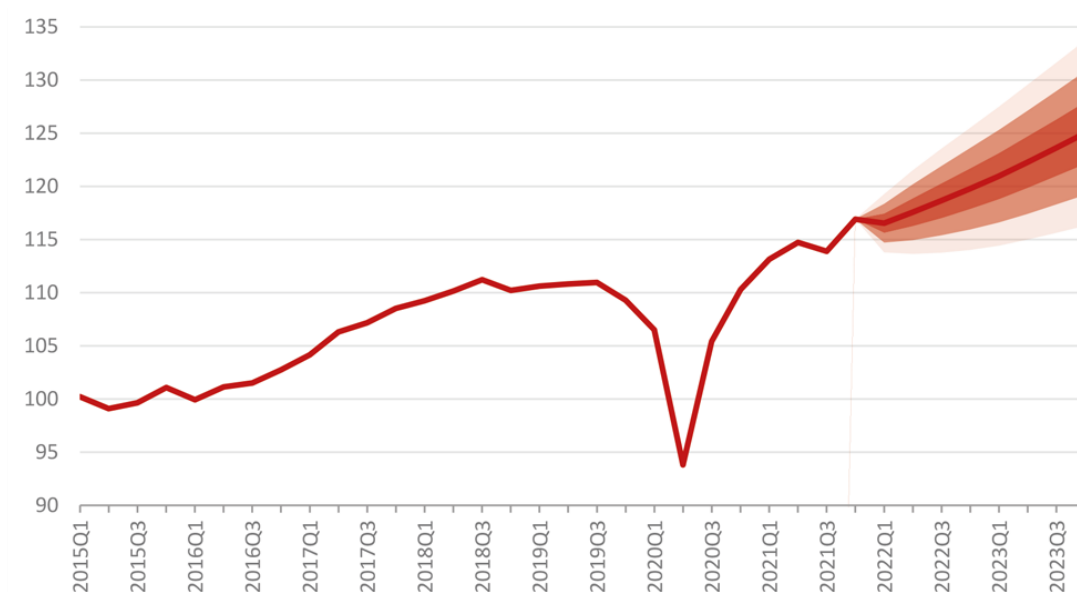
Πηγή: WHO, 2022δ

Οι σημαντικές αυξήσεις τιμές των εμπορευμάτων και της ενέργειας και η επισιτιστική ανασφάλεια και οι διαταραχές της εφοδιαστικής αλυσίδας είναι από τις πιο σημαντικές επιπτώσεις του πολέμου στην Ουκρανία. Τα πρώτα σημάδια έκαναν την εμφάνισή τους ήδη τον Μάρτιο, όπου για παράδειγμα υπήρξε πτώση σχεδόν 60% στις εισαγωγές τουρκικού ηλιελαίου σε σύγκριση με τον Μάρτιο του 2021. Η Παγκόσμια Τράπεζα εκτιμά ότι η προκαλούμενη από τον πόλεμο άνοδος των τιμών της ενέργειας θα μπορούσε να μειώσει την παγκόσμια παραγωγή κατά 0,8% σε δύο χρόνια, με τα τρόφιμα, τις κατασκευές, τα πετροχημικά και τις μεταφορές να είναι πιθανότατα από τους τομείς που επηρεάζονται περισσότερο. Ο αποκλεισμός από τη Ρωσία των λιμανιών της Μαύρης Θάλασσας της Ουκρανίας αύξησε τις τιμές των τροφίμων και δημιούργησε ένα εμπόδιο στις αλυσίδες εφοδιασμού βασικών προϊόντων διατροφής που εμπόδισε την Ουκρανία να ασκήσει πλήρως τις εξαγωγικές της ικανότητες. Ο δείκτης τιμών σιτηρών του FAO, ο οποίος κορυφώθηκε τον Μάιο στις 173,5 μονάδες, ήταν στις 147,3 μονάδες τον Ιούλιο, σημειώνοντας πτώση 11,5% σε σχέση με τον Ιούνιο. Ωστόσο, αυτή η τιμή ξεπέρασε το επίπεδό της του Ιουλίου 2021 κατά 16,6% (IISD, 2022).

Χρησιμοποιώντας ένα παγκόσμιο οικονομικό μοντέλο προσομοίωσης, ο ΠΟΕ προβλέπει ότι η κρίση θα μπορούσε να μειώσει την αύξηση του παγκόσμιου ΑΕΠ κατά 0,7-1,3 ποσοστιαίες μονάδες, οδηγώντας την ανάπτυξη μεταξύ 3,1% και 3,7% για το 2022. Το μοντέλο προβλέπει επίσης ότι η αύξηση του παγκόσμιου εμπορίου το 2022 θα μπορούσε να μειωθεί σχεδόν στο μισό από το 4,7% που προέβλεπε ο ΠΟΕ τον Οκτώβριο του 2021 και συγκεκριμένα μεταξύ 2,4%-3%. Αυτό οφείλεται στο ότι, ενώ τα ποσοστά της Ρωσίας και της Ουκρανίας στο συνολικό παγκόσμιο εμπόριο και την παραγωγή είναι σχετικά μικρά, είναι σημαντικοί προμηθευτές βασικών προϊόντων, ιδίως τροφίμων και ενέργειας. Και οι δύο χώρες παρείχαν περίπου το 25% του σιταριού, το 15% του κριθαριού και το 45% των εξαγωγών προϊόντων ηλίανθου το 2019. Η Ρωσία μόνο αντιπροσώπευε το 9,4% του παγκόσμιου εμπορίου καυσίμων, συμπεριλαμβανομένου 20% στις εξαγωγές φυσικού αερίου. Η Ρωσία και η Ουκρανία είναι επίσης βασικοί πάροχοι εισροών σε βιομηχανικές αλυσίδες αξίας. Η Ρωσία είναι ένας από τους κύριους προμηθευτές παλλαδίου και ροδίου παγκοσμίως, βασικές εισροές στην παραγωγή καταλυτικών μετατροπών για αυτοκίνητα, καλύπτοντας το 26% της παγκόσμιας ζήτησης εισαγωγών για παλλάδιο το 2019. Η παραγωγή ημιαγωγών εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από το νέον που προμηθεύει η Ουκρανία. Διαταραχές στον εφοδιασμό αυτών των εισροών θα μπορούσαν να πλήξουν τους παραγωγούς αυτοκινήτων σε μια εποχή που ο κλάδος μόλις ανακάμπτει από την έλλειψη ημιαγωγών (WTO, 2022γ).

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΠΟΕ το παγκόσμιο ΑΕΠ σε συναλλαγματικές ισοτιμίες της αγοράς αναμένεται να αυξηθεί κατά 2,8% το 2022, μειωμένο κατά 1,3 ποσοστιαίες μονάδες από την προηγούμενη πρόβλεψη 4,1%. Η ανάπτυξη αναμένεται να ανέλθει στο 3,2% το 2023, κοντά στο μέσο ποσοστό 3,0% μεταξύ 2010-2019. Το Γράφημα 2 απεικονίζει τριμηνιαίες εκτιμήσεις για τον όγκο του παγκόσμιου εμπορίου εμπορευμάτων μέχρι το τέλος του 2023, συμπεριλαμβανομένων των ζωνών σφαλμάτων που υποδεικνύουν τα διαστήματα εμπιστοσύνης που σχετίζονται με την πρόβλεψη. Λαμβάνοντας υπόψη τις τρέχουσες παραδοχές για το ΑΕΠ, η αύξηση του όγκου του εμπορευματικού εμπορίου το 2022 θα μπορούσε να είναι τόσο χαμηλή όσο 0,5% ή έως και 5,5%.

Γράφημα 2. Όγκος παγκόσμιου εμπορίου εμπορευμάτων, 2015-2023

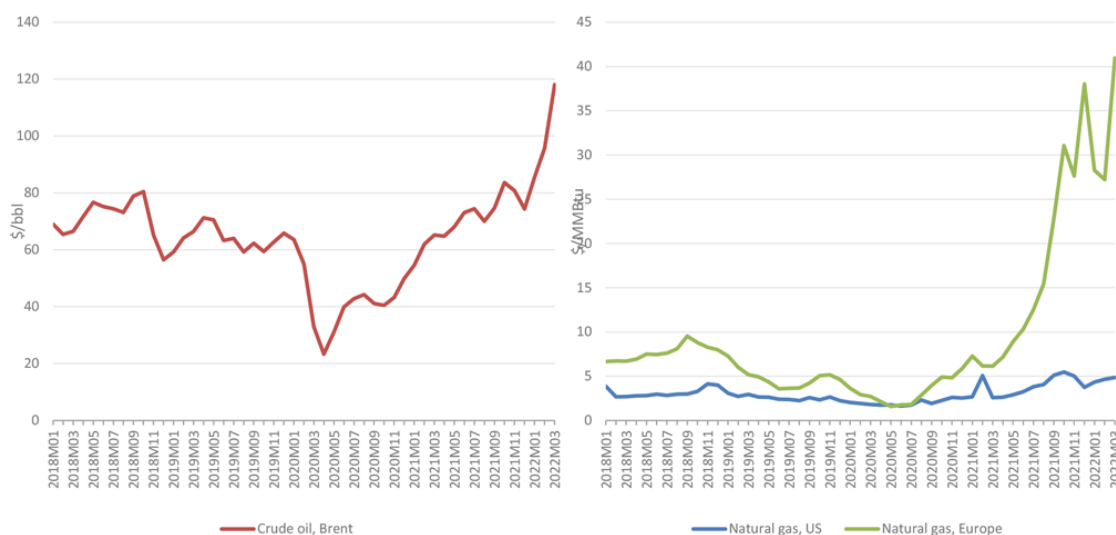
Πηγή: WHO, 2022δ

Όπως δείχνει η πρόσφατη ενημέρωση του Παγκόσμιου Εμπορίου της UNCTAD, η αξία των εξαγωγών ενέργειας της Ρωσίας στην ΕΕ τον Μάρτιο και τον Απρίλιο ήταν 75% υψηλότερη από το επίπεδο του 2021. Η αξία των εξαγωγών φυσικού αερίου αυξήθηκε 259%, το αργό πετρέλαιο αυξήθηκε κατά 48%, η αξία των εξαγωγών διυλισμένου πετρελαίου αυξήθηκε κατά 77%, και οι αποστολές άνθρακα αυξήθηκαν κατά 130%. Όσον αφορά την ποσότητα, οι ευρωπαϊκές αγορές ρωσικού αργού πετρελαίου αυξήθηκαν κατά 4% αυτούς τους δύο μήνες, αν και οι όγκοι διυλισμένου πετρελαίου, φυσικού αερίου και άνθρακα μειώθηκαν (κατά 5%, 29% και 23% αντίστοιχα). Παρόλο που ο όγκος του εμπορίου μειώθηκε, αυτό δεν ήταν αρκετό για να αντισταθμίσει το συνολικό πλεόνασμα εσόδων από τις εξαγωγές. Αυτή η τάση αναμένεται να αλλάξει σταδιακά, καθώς η απαγόρευση της ΕΕ στις εισαγωγές ρωσικού άνθρακα τέθηκε σε ισχύ τον Αύγουστο και, ειδικότερα, οι κυρώσεις στις θαλάσσιες αποστολές ρωσικού πετρελαίου και στις εισαγωγές προϊόντων διύλισης πετρελαίου θα τεθούν σε ισχύ τον Δεκέμβριο του 2022 και τον Φεβρουάριο του 2023 αντίστοιχα. Ωστόσο, οι ρωσικές εισαγωγές και παραγωγή, ιδιαίτερα στους τομείς των μηχανημάτων και της άμυνας, φαίνεται να επιβραδύνονται. Οι ρωσικές εξαγωγές στην Κίνα αυξήθηκαν 38% τον Μάρτιο και τον Απρίλιο, αν και

μειώθηκαν σε ορισμένους τομείς: αργό πετρέλαιο (-6%), άνθρακας (-22%), αέρια πετρελαίου (-58%) και διυλισμένος χαλκός (-52%) (IISD, 2022).

Το Γράφημα 3 απεικονίζει την πρόσφατη αύξηση των τιμών των καυσίμων παγκοσμίως, η οποία χρονολογείται πριν από τη σύγκρουση στην Ουκρανία. Η τιμή αναφοράς του αργού πετρελαίου Brent τον Μάρτιο ανήλθε στα 118 δολάρια ΗΠΑ ανά βαρέλι, αυξημένη κατά 38% από το επίπεδό της τον Ιανουάριο και 81% σε ετήσια βάση. Σε αντίθεση με τις τιμές του πετρελαίου, οι τιμές του φυσικού αερίου τείνουν να αποκλίνουν έντονα μεταξύ των περιοχών. Η τιμή του φυσικού αερίου στην Ευρώπη αυξήθηκε κατά 45% μεταξύ Ιανουαρίου και Μαρτίου σε 41,0 δολάρια ΗΠΑ ανά εκατομμύριο Btu, ενώ οι τιμές παρέμειναν σχετικά χαμηλές στις Ηνωμένες Πολιτείες σε περίπου 4,9 δολάρια ΗΠΑ ανά εκατομμύριο Btu. Οι υψηλότερες τιμές του πετρελαίου ενδέχεται να μειώσουν τα πραγματικά εισοδήματα και τη ζήτηση εισαγωγών παγκοσμίως, ενώ οι υψηλότερες τιμές φυσικού αερίου θα είχαν πιθανώς μεγαλύτερο αντίκτυπο στην Ευρώπη.

Γράφημα 3. Μηνιαίες μέσες τιμές αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου, Ιανουάριος 2018 – Μάρτιος 2022

Πηγή: WHO, 2022δ

Η Ευρώπη, ο κύριος προορισμός τόσο για τις ρωσικές όσο και για τις ουκρανικές εξαγωγές, είναι πιθανό να βιώσει το μεγαλύτερο μέρος των οικονομικών επιπτώσεων. Οι μειωμένες αποστολές σιτηρών και άλλων τροφίμων θα ενισχύσουν επίσης τις τιμές των γεωργικών προϊόντων, με

αρνητικές συνέπειες για την επισιτιστική ασφάλεια στις φτωχότερες περιοχές. Η Αφρική και η Μέση Ανατολή είναι οι πιο ευάλωτες περιοχές, καθώς εισάγουν πάνω από το 50% των αναγκών τους σε δημητριακά από την Ουκρανία ή/και τη Ρωσία. Συνολικά, 35 χώρες στην Αφρική εισάγουν τρόφιμα και 22 εισάγουν λιπάσματα από την Ουκρανία, τη Ρωσία ή και τις δύο. Ορισμένες χώρες στην Υποσαχάρια Αφρική αντιμετωπίζουν το ενδεχόμενο αυξήσεων των τιμών έως και 50-85% για το σιτάρι ως αποτέλεσμα των επιπτώσεων του πολέμου στις αποστολές σιτηρών από την περιοχή. Η τρέχουσα κρίση είναι πιθανό να επιδεινώσει τη διεθνή επισιτιστική ανασφάλεια σε μια εποχή που οι τιμές των τροφίμων είναι ήδη ιστορικά υψηλές λόγω της πανδημίας και άλλων παραγόντων (WTO, 2022γ). Οι προκαταρκτικοί υπολογισμοί της UNCTAD έδειξαν ότι οι αυξήσεις των τιμών στα τρόφιμα που προέκυψαν από τον πόλεμο θα έπλητταν περισσότερο από το 5% του καλαθιού εισαγωγών των φτωχότερων χωρών. Ως αποτέλεσμα, διαμορφώθηκε η επείγουσα αντιμετώπιση της επισιτιστικής ανασφάλειας και η απόφαση να εξαιρεθούν οι αγορές του επισιτιστικού προγράμματος του ΟΗΕ από εμπορικούς περιορισμούς και απαγορεύσεις, απόφαση της 12ης υπουργικής διάσκεψης του ΠΟΕ τον Ιούνιο του 2022 (IISD, 2022).

Ένας από τους πιο μακροπρόθεσμους κινδύνους είναι ότι ο πόλεμος θα μπορούσε να προκαλέσει μια αποσύνθεση της παγκόσμιας οικονομίας σε χωριστά μπλοκ. Οι οικονομικές κυρώσεις θα μπορούσαν να αναγκάσουν τις μεγάλες οικονομίες να κινηθούν προς την «αποσύνδεση» με βάση γεωπολιτικούς λόγους, με στόχο την επίτευξη μεγαλύτερης αυτάρκειας στην παραγωγή και το εμπόριο. Ακόμα κι αν δεν προκύψουν επίσημα μπλοκ, οι ιδιωτικοί φορείς μπορεί να επιλέξουν να ελαχιστοποιήσουν τον κίνδυνο επαναπροσανατολίζοντας τις αλυσίδες εφοδιασμού. Οι απώλειες εισοδήματος από μια τέτοια εξέλιξη «θα ήταν σοβαρές, ειδικά για τις αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες. Σε παγκόσμιο επίπεδο, θα μπορούσε να μειώσει το ΑΕΠ μακροπρόθεσμα κατά περίπου 5%, ιδίως περιορίζοντας τον ανταγωνισμό και την καινοτομία. Είναι σημαντικό ότι η μείωση του ΑΕΠ θα μπορούσε να είναι πιο σοβαρή, καθώς η εκτίμηση λαμβάνει υπόψη μόνο ένα περιορισμένο σύνολο κερδών από το εμπόριο που θα είχε εκλείψει. Αυτό

υπογραμμίζει τη σημασία του πολυμερούς εμπορικού συστήματος που βασίζεται σε κανόνες, κυρίως επειδή ο ΠΟΕ παρέχει λειτουργίες που μπορούν να βοηθήσουν να μετριαστεί ο αντίκτυπος της κρίσης. Η διατήρηση ανοιχτών αγορών θα είναι κρίσιμης σημασίας για να διασφαλιστεί ότι οι οικονομικές ευκαιρίες παραμένουν ανοιχτές σε όλες τις χώρες (WHO, 2022γ).

1.3 Συμπεράσματα

Από την προηγηθείσα ανάλυση διαπιστώνεται πως η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022, ανεξαρτήτως των αιτιών της (φαινομενικών και μη) είχε ήδη σημαντικές επιπτώσεις στις τιμές προϊόντων (αγαθών, ενέργειας), ενώ θα συνεχίσει να έχει σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο τόσο στον όγκο του διεθνούς εμπορίου, όσο και στην επισιτιστική ασφάλεια. Στη βάση αυτή, εξετάζεται στο επόμενο κεφάλαιο η αντίδραση του ΠΟΕ και των κρατών-μελών του στην εν λόγω σύγκρουση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

2.1 Εισαγωγή

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος πρόσφερε στις Συμμαχικές Δυνάμεις την ευκαιρία να οικοδομήσουν εκ νέου τον κόσμο και το μεταπολεμικό σύστημα διεθνών οργανισμών που επινόησαν να μοιάζει με τη δομή των εθνικών κυβερνήσεων. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκε η General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), η οποία έγινε το επίκεντρο του συστήματος συναλλαγών. Η GATT προοριζόταν να χρησιμεύσει ως μια ενδιάμεση ρύθμιση πριν από την ίδρυση του νέου εμπορικού θεσμού. Η GATT φιλοξένησε οκτώ γύρους πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων από την ίδρυσή της το 1947 έως την υπαγωγή της στον ΠΟΕ το 1995. Η GATT ήταν μια σύμβαση στην οποία οι χώρες ήταν συμβαλλόμενα μέρη και όχι ένας οργανισμός στον οποίο ήταν μέλη, και σε αυτήν τη συμβατική ρύθμιση οι δεσμεύσεις τους εφαρμόστηκαν σε προσωρινή και όχι σε οριστική βάση. Όπως προτάθηκε από τον Καναδά και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1990, και εγκρίθηκε μετά από τέσσερα χρόνια διαπραγματεύσεων, ο νέος ΠΟΕ θα ήταν ένας πραγματικός διεθνής οργανισμός στον οποίο οι νόμοι θα εφαρμόζονταν οριστικά και θα επιβάλλονταν από έναν ισχυρότερο μηχανισμό επίλυσης διαφορών (VanGrasstek, 2013, σελ. 10). Η ίδρυση του ΠΟΕ συνέπεσε με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ο ΠΟΕ θεωρήθηκε ως κρίσιμο δομικό στοιχείο για την παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση (VanGrasstek, 2013, σελ. 11)

Ο ΠΟΕ αποτελεί ένα ολοκληρωμένο, βιώσιμο και ανθεκτικό πολυμερές εμπορικό σύστημα, το οποίο περιλαμβάνει τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου, τα αποτελέσματα προηγούμενων προσπαθειών απελευθέρωσης του εμπορίου και όλα τα αποτελέσματα του Γύρου της Ουρουγουάης των Πολυμερών Εμπορικών Διαπραγματεύσεων, σύμφωνα με το καταστατικό της ίδρυσής του¹.

2.2 Υπόβαθρο ίδρυσης του ΠΟΕ

Τρεις σημαντικές εξελίξεις διαμόρφωσαν το τοπίο για την ίδρυση διεθνών οργανισμών όπως ο ΠΟΕ (VanGrasstek, 2013, σελ. 3-4). Η πρώτη

¹ https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto.pdf

είναι ότι οι χώρες είναι κυρίαρχες, αλλά και ότι η καλύτερη άσκηση κυριαρχίας είναι να συνάπτουν δεσμευτικές συμφωνίες με άλλα κράτη με τις οποίες θέτουν εθελοντικά και αμοιβαία όρια στην άσκηση αυτής της κυριαρχίας. Το διεθνές δίκαιο έπρεπε επομένως να επινοηθεί και να γίνει σεβαστό, συμπεριλαμβανομένων των μορφών και των κανόνων της διπλωματίας, του πρωτοκόλλου, των συνθηκών, των διασκέψεων και τελικά της ίδρυσης διεθνών οργανισμών. Ο ΠΟΕ είναι μια έκφραση αυτής της ιδέας, αλλά έπρεπε επίσης να αντιμετωπίσει το γεγονός ότι τα κράτη έχουν δημιουργήσει άλλους διεθνείς οργανισμούς (δημιουργώντας έτσι προβλήματα συνοχής) ενώ ταυτόχρονα προστατεύουν τη δική τους κυριαρχία (θέτοντας έτσι όρια στον βαθμό που είναι διατεθειμένα να οδηγηθούν σε διαπραγμάτευση και επιβολή δεσμεύσεων). Η δεύτερη ήταν η αντίληψη ότι οι χώρες μπορούν να αποκομίσουν αμοιβαία οφέλη από το ελεύθερο εμπόριο, αν και εκεί έπρεπε να αντιμετωπιστούν οι επικριτές της άποψης υπέρ του ελεύθερου εμπορίου. Η τρίτη εξέλιξη αφορούσε την εξουσία. Οι νομικές και οικονομικές ιδέες που διέπουν το εμπορικό σύστημα στοχεύουν η καθεμία στη δημιουργία μιας παγκόσμιας τάξης στην οποία η εξουσία θα διαδραμάτιζε μικρότερο ρόλο και στην οποία οι ισχυρότερες χώρες θα περιορίζονταν είτε από το νόμο είτε από την αναγνώριση του αμοιβαίου συμφέροντος. Η ισχύς παρέμενε απαραίτητη για την εγκαθίδρυση της διεθνούς τάξης. Είναι χαρακτηριστικό πως, το σύστημα των συνδεδεμένων, διμερών εμπορικών συμφωνιών που διαπραγματεύτηκαν οι χώρες κατά την περίοδο της βρετανικής ηγεμονίας αντικαταστάθηκε υπό την ηγεσία των ΗΠΑ από τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT), τον πρόδρομο του ΠΟΕ. Αυτά τα δύο ισχυρά κράτη (ΗΠΑ και Μεγάλη Βρετανία) βοήθησαν στη θέσπιση και την επιβολή κανόνων που παρείχαν δικαστική ισότητα και οικονομικές ευκαιρίες σε άλλα κράτη.

Περαιτέρω, η ίδρυση του ΠΟΕ συνοδεύθηκε από τη μία πλευρά από την πρόθεση των χωρών να οικοδομήσουν μία νέα τάξη πραγμάτων μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και από την άλλη ο διαφορετικός βαθμός στον οποίο τα κράτη μέλη των διεθνών οργανισμών θεωρούν ότι η παγκόσμια διακυβέρνηση είναι επιθυμητή ή εφικτή, από τις αποκλίνουσες απόψεις για την αξία του διεθνούς δικαίου και την προθυμία τους να εκχωρήσουν κάποιο βαθμό κυριαρχίας σε περιφερειακούς ή παγκόσμιους θεσμούς (VanGrasstek,

2013, σελ. 13). Οι διεθνείς οργανισμοί αποτελούν, πρωτίστως, έκφραση του διεθνούς δικαίου και το δίκαιο είναι κεντρικό στον ΠΟΕ. Οι περισσότερες μελέτες για τη διακυβέρνηση και τη θεσμική μεταρρύθμιση του ΠΟΕ συμφωνούν ότι ένας βασικός σκοπός, αν όχι ο βασικότερος θα πρέπει να είναι μία προσέγγιση διεθνούς εμπορίου βασισμένη στην προστασία ενός σταθερού, πολυμερούς, βασισμένου σε κανόνες συστήματος (VanGrasstek, 2013, σελ. 6).

Τα κράτη είναι ελεύθερα να επιλέγουν το οικονομικό και κοινωνικό τους σύστημα: Κάθε κράτος έχει ένα θεμελιώδες δικαίωμα να επιλέγει και να εφαρμόζει τα δικά του πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά συστήματα. Ομοίως, τα κράτη είναι ελεύθερα να διατηρούν ή όχι σχέσεις με άλλα οικονομίες. Αυτή η ελευθερία πηγάζει από την «κυρίαρχη ισότητα» των κρατών (άρθρο 2, παρ. 1 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών) και μπορεί να ασκηθεί μέσω δεσμεύσεων από τη συνθήκη. Από τη μία πλευρά, λίγες συνθήκες και άλλα διεθνή μέσα προβλέπουν ένα συγκεκριμένο οικονομικό σύστημα όπως η οικονομία της αγοράς. Από την άλλη πλευρά, οι διεθνείς συμφωνίες διέπουν τις διαρθρωτικές οικονομικές επιλογές για ένα πολύ μεγάλο μέρος της διεθνούς κοινότητας μέσω διατάξεων σχετικά με: α) την εγγύηση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, την ελευθερία του επαγγέλματος και τις ελευθερίες επικοινωνίας, β) την εξάλειψη των μη δασμολογικών φραγμών στο εμπόριο, συμπεριλαμβανομένων των κρατικών μονοπωλίων, γ) την απελευθέρωση του εμπορίου υπηρεσιών, δ) την ελευθερία εγκατάστασης και η κυκλοφορία κεφαλαίων, ε) την προστασία των ξένων επενδύσεων και στ) τους περιορισμούς στις επιδοτήσεις (Herdegen, 2013, σελ. 53).

Κυριότερες αντιτιθέμενες δυνάμεις ήταν οι ΗΠΑ, που δεν ήταν ευνοϊκές στην ιδέα των διακυβερνητικών οργανισμών, και η Ευρώπη, η οποία πίστευε πως η ατομική και δημοκρατική αυτοδιάθεση, η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πέρα από τα σύνορα και η ειρηνική διεθνής συνεργασία δεν μπορούν να εξασφαλιστούν χωρίς το διεθνές δίκαιο. Αυτές οι διατλαντικές διαφορές επηρέασαν τόσο την ίδρυση του ΠΟΕ όσο και την ανάπτυξη του ως θεσμού. Ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν από τους πρώτους και πιο ενθουσιώδεις υποστηρικτές ενός νέου διεθνούς θεσμού που θα αντικαταστήσει την παρωχημένη GATT, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν κατά

καιρούς αδιάφορες ή ακόμη και εχθρικές απέναντι στην ιδέα της δημιουργίας ενός νέου παγκόσμιου φορέα. Το διευρυνόμενο πεδίο εφαρμογής της εμπορικής πολιτικής επιδείνωσε τα προβλήματα συνοχής και διακυβέρνησης. Ενώ το εμπόριο των περισσότερων αγαθών ενέπιπτε στη δικαιοδοσία της GATT, ο ΠΟΕ ασχολείται με θέματα που προσκρούουν στη δικαιοδοσία άλλων διεθνών οργανισμών και συμφωνιών. Οι διακριτές αρχές αυτών των ιδρυμάτων μπορούν να ενθαρρύνουν τις «αγορές φόρουμ» από τις εθνικές κυβερνήσεις (VanGrasstek, 2013, σελ. 13-14).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως η ίδρυση του ΠΟΕ βασίζεται σε δύο βασικές πτυχές: οικονομική και πολιτική. Στην οικονομική πτυχή διακρίνονται τα επιχειρήματα του Adam Smith για το ελεύθερο εμπόριο, βασιζόμενα στην εξειδίκευση και στο απόλυτο πλεονέκτημα που μπορεί να απολαμβάνουν άτομα ή χώρες στην παραγωγή αγαθών, αλλά και της έννοιας του συγκριτικού πλεονεκτήματος του Ricardo (Herdegen, 2013, σελ. 54; VanGrasstek, 2013, σελ. 15). Στη βάση αυτών των επιχειρημάτων, η σύγχρονη διεθνής οικονομική τάξη στοχεύει στην απελευθέρωση των διασυνοριακών οικονομικών συναλλαγών μέσω της μείωσης των δασμών και της εξάλειψης άλλων φραγμών στο εμπόριο. Η ελευθέρωση του εμπορίου αντικατοπτρίζει τη γνώση ότι το διεθνές εμπόριο και ο καταμερισμός της εργασίας στη διεθνή κοινότητα είναι επωφελείς για όλες τις εμπλεκόμενες εθνικές οικονομίες. Η Συνθήκη του ΠΟΕ συσχετίζει την ελευθέρωση του εμπορίου με τη βέλτιστη χρήση των παγκόσμιων πόρων και χαρακτηρίζει τις συμφωνίες για την άρση των εμπορικών φραγμών και για την εξάλειψη της μεταχείρισης που εισάγει διακρίσεις ως αμοιβαία επωφελείς. Τα κύρια μέσα ελευθέρωσης του εμπορίου είναι η μείωση των δασμών και η εξάλειψη των μη δασμολογικών φραγμών (όπως ποσοτικοί περιορισμοί, υγειονομικά μέτρα, τεχνικοί κανόνες, παρεμποδιστικές τελωνειακές διαδικασίες και άλλοι ειδικοί περιορισμοί των εισαγωγών). Ενώ οι αρχές της εθνικής μεταχείρισης και της μεταχείρισης του πλέον ευνοούμενου κράτους εξυπηρετούν ίσους όρους ανταγωνισμού στην αγορά, η μείωση των δασμών και η εξάλειψη των μη δασμολογικών φραγμών εξαλείφουν άμεσα τα εμπόδια στο διεθνές εμπόριο (Herdegen, 2013, σελ. 54).

Στην πολιτική πτυχή εμπίπτει το ζήτημα της ασύμμετρης ισχύος μεταξύ των κρατών. Η κατανομή της εξουσίας αποτελεί κρίσιμη μεταβλητή στο

διεθνές σύστημα και υπό αυτό το πρίσμα υποστηρίζεται συχνά ότι η ύπαρξη διεθνών οργανισμών όπως ο ΠΟΕ βασίζεται στους κανόνες που επιβάλλουν και τα αποτελέσματα που προωθούν, στα συμφέροντα και τους στόχους των ισχυρών κρατών στο σύστημα. Η δημιουργία του ΠΟΕ αντανάκλασε αυτή τη θεμελιώδη αλλαγή στη διεθνή κατανομή της εξουσίας. Η θεσμική μεταφορά από τη GATT στον ΠΟΕ μπορεί να εκληφθεί ως μια δομική ή πολιτιστική μετάβαση από την περιορισμένη πολυμέρεια στον υπερπολυμερισμό, στην οποία το νέο καθεστώς ενσάρκωσε νέα κοινωνικοοικονομικά και οργανωτικά πρότυπα, βασισμένα σε ασύμβατες φιλελεύθερες αρχές και νομικισμό, εξαιτίας της αλλαγής στον ηγεμονικό ρόλο των ΗΠΑ και την ανάδυση νέων δυνάμεων (VanGrasstek, 2013, σελ. 22).

2.3 Ίδρυση του ΠΟΕ

Ο ΠΟΕ ιδρύθηκε την 1η Ιανουαρίου 1995, αλλά το εμπορικό του σύστημα είναι μισό αιώνα παλαιότερο. Από το 1948, η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) είχε προβλέψει τους κανόνες. Αυτή η Γενική Συμφωνία οδήγησε σε έναν ανεπίσημο, *de facto* διεθνή οργανισμό, γνωστό ως GATT. Με την πάροδο των ετών εξελίχθηκε μέσα από αρκετούς γύρους διαπραγματεύσεων, με τον τελευταίο και μεγαλύτερο να είναι ο Γύρος της Ουρουγουάης που διήρκεσε από το 1986 έως το 1994 και οδήγησε στη δημιουργία του ΠΟΕ. Ενώ η GATT είχε ασχοληθεί κυρίως με το εμπόριο αγαθών, ο ΠΟΕ και οι συμφωνίες του καλύπτουν πλέον το εμπόριο υπηρεσιών, και εμπορεύσιμες εφευρέσεις, δημιουργίες και σχέδια (πνευματική ιδιοκτησία) (WTO, 2022).

Η ίδρυση του ΠΟΕ βασίστηκε σε ορισμένες παραδοχές, οι οποίες αναφέρονται στο καταστατικό της ίδρυσής του. Η πρώτη είναι η αναγνώριση ότι οι σχέσεις των χωρών-μελών στον τομέα του εμπορίου και της οικονομικής προσπάθειας θα πρέπει να διεξάγονται με στόχο τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, την εξασφάλιση πλήρους απασχόλησης και μεγάλου και σταθερά αυξανόμενου όγκου πραγματικού εισοδήματος και πραγματικής ζήτησης και την επέκταση της παραγωγής και του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών, επιτρέποντας παράλληλα τη βέλτιστη χρήση των παγκόσμιων πόρων σύμφωνα με τον στόχο της αιεφόρου ανάπτυξης, επιδιώκοντας τόσο την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος όσο και την ενίσχυση των

μέσων για να γίνει αυτό με τρόπο συνεπή με τις αντίστοιχες ανάγκες και ανησυχίες τους σε διάφορα επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης, η δεύτερη είναι η αναγνώριση ότι χρειάζονται θετικές προσπάθειες για να διασφαλιστεί ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες, και ιδιαίτερα οι λιγότερο ανεπτυγμένες, θα εξασφαλίσουν ένα ποσοστό στην ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου ανάλογο με τις ανάγκες της οικονομικής τους ανάπτυξης. η τελευταία είναι η αναγνώριση ότι για να επιτευχθούν τα ανωτέρω χρειάζονται αμοιβαία επωφελείς ρυθμίσεις που στοχεύουν στην ουσιαστική μείωση των δασμών και άλλων φραγμών στο εμπόριο και στην εξάλειψη της διακριτικής μεταχείρισης στις διεθνείς εμπορικές σχέσεις.

Στο επίκεντρο του πολυμερούς εμπορικού συστήματος βρίσκονται οι συμφωνίες του ΠΟΕ, οι οποίες διαπραγματεύονται και υπογράφονται από τη μεγάλη πλειοψηφία των εμπορικών οικονομιών παγκοσμίως και επικυρώνονται στα κοινοβούλιά τους. Αυτές οι συμφωνίες αποτελούν τα νομικά θεμέλια για το παγκόσμιο εμπόριο. Ουσιαστικά, πρόκειται για συμβάσεις που εγγυώνται στα μέλη του ΠΟΕ σημαντικά εμπορικά δικαιώματα. Δεσμεύουν επίσης τις κυβερνήσεις να διατηρούν τις εμπορικές τους πολιτικές διαφανείς και προβλέψιμες, κάτι που είναι προς όφελος όλων. Οι συμφωνίες παρέχουν ένα σταθερό και διαφανές πλαίσιο για να βοηθήσουν τους παραγωγούς αγαθών και υπηρεσιών, τους εξαγωγείς και τους εισαγωγείς να διεξάγουν τις δραστηριότητές τους. Αυτές οι συμφωνίες ονομάζονται εμπορικοί κανόνες του ΠΟΕ και ο ΠΟΕ συχνά περιγράφεται ως «βασισμένος σε κανόνες», δηλαδή ένα σύστημα που βασίζεται σε κανόνες. Οι συμφωνίες του Γύρου της Ουρουγουάης, οι οποίες αποτελούν τη βάση του παρόντος συστήματος του ΠΟΕ είναι οι εξής (WTO, 2022β):

α) Βασικοί εμπορικοί κανόνες: Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT), για αγαθά, Γενική Συμφωνία για το Εμπόριο Υπηρεσιών (GATS) και Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) για την πνευματική ιδιοκτησία.

β) Επιπλέον συμφωνίες και παραρτήματα που αφορούν τις ειδικές απαιτήσεις συγκεκριμένων τομέων ή θεμάτων.

γ) Λεπτομερή και μακροσκελή χρονοδιαγράμματα (ή λίστες) δεσμεύσεων που ανέλαβαν μεμονωμένες χώρες που επιτρέπουν σε συγκεκριμένα ξένα προϊόντα ή παρόχους υπηρεσιών πρόσβαση στις αγορές τους. Για τη GATT αυτές λαμβάνουν τη μορφή δεσμεύσεων για τους δασμούς για αγαθά γενικά, και συνδυασμούς δασμών και ποσοστώσεων για ορισμένα γεωργικά αγαθά. Για την GATS οι δεσμεύσεις αναφέρουν πόση πρόσβαση επιτρέπεται σε ξένους παρόχους υπηρεσιών για συγκεκριμένους τομείς και περιλαμβάνουν λίστες τύπων υπηρεσιών όπου μεμονωμένες χώρες δηλώνουν ότι δεν εφαρμόζουν την αρχή της μη διάκρισης του «πιο ευνοημένου έθνους».

Ωστόσο, η συμφωνία του ΠΟΕ κάνει διάκριση μεταξύ των Multilateral Trade Agreements και των Plurilateral Trade Agreements. Οι πρώτες είναι δεσμευτικές για όλα τα μέλη του ΠΟΕ και πρέπει να επικυρωθούν, μαζί με τη συμφωνία του ΠΟΕ, στο σύνολό της («ενιαία προσέγγιση»). Οι δεύτερου τύπου συμφωνίες έχουν προαιρετικό χαρακτήρα και υποχρεώνουν μόνο εκείνα τα μέλη που επιλέγουν να τις επικυρώσουν. Συνεπώς, το άρθρο II, παρ. 2 και παρ. 3 της συμφωνίας ΠΟΕ ορίζει: 2. Οι συμφωνίες και οι συναφείς νομικές πράξεις που περιλαμβάνονται στα παραρτήματα 1, 2 και 3 (Multilateral Trade Agreements) αποτελούν αναπόσπαστα μέρη της παρούσας συμφωνίας, δεσμευτικά όλα τα μέλη. 3. Οι συμφωνίες και οι συναφείς νομικές πράξεις που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα 4 (Plurilateral Trade Agreements) αποτελούν επίσης μέρος της παρούσας Συμφωνίας για εκείνα τα Μέλη που τις έχουν αποδεχθεί και είναι δεσμευτικά για αυτά τα Μέλη. Οι Plurilateral Trade Agreements δεν δημιουργούν ούτε υποχρεώσεις ούτε δικαιώματα για τα Μέλη που δεν τις έχουν αποδεχθεί (Herdegen, 2013, σελ. 184).

2.4 Σκοπός, μέλη και λειτουργίες του ΠΟΕ

Σύμφωνα με το καταστατικό της ίδρυσής του, ο ΠΟΕ παρέχει το κοινό θεσμικό πλαίσιο για τη διεξαγωγή εμπορικών σχέσεων μεταξύ των μελών του σε θέματα που σχετίζονται με συγκεκριμένες συμφωνίες και συναφείς νομικές πράξεις που προσδιορίζονται στο καταστατικό του, γνωστές ως πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες. Οι πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες δεν δημιουργούν ούτε υποχρεώσεις ούτε δικαιώματα για τα μέλη που δεν τις έχουν αποδεχθεί (άρθρο II).

Ο ΠΟΕ στοχεύει στην προώθηση και διατήρηση ενός ελεύθερου και ανοιχτού συστήματος συναλλαγών. Καθήκον του ΠΟΕ είναι να καθιερώσει ένα διεθνές σύστημα συναλλαγών που θα βασίζεται σε μια ελεύθερη και ανοιχτή αγορά και πολιτική ανταγωνισμού που να καλύπτει τόσο τις εγχώριες όσο και τις διεθνείς αγορές. Ο ΠΟΕ προσπαθεί να μειώσει και να εξαλείψει τους κυβερνητικούς φραγμούς στο εμπόριο, όπως οι δασμοί και οι ποσοτικοί περιορισμοί (Matsushita, 2004, σελ. 363).

Τα συμβαλλόμενα μέρη της GATT 1947 καθώς και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ήταν ιδρυτικά μέλη του ΠΟΕ. Το άρθρο XI, παρ. 1 της συμφωνίας ΠΟΕ ορίζει: Τα συμβαλλόμενα μέρη της GATT 1947 από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας συμφωνίας, και οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες, οι οποίες αποδέχονται την παρούσα Συμφωνία και τις Πολυμερείς Εμπορικές Συμφωνίες, και για τις οποίες πίνακες παραχωρήσεων και δεσμεύσεων προσαρτώνται στη GATT του 1994 και για τα οποία προσαρτώνται πίνακες ειδικών δεσμεύσεων στη GATS, θα γίνουν αρχικά μέλη του ΠΟΕ. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα (όχι, ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας και η τότε ακόμη υπάρχουσα Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα) επικύρωσε τις συμφωνίες ΠΟΕ το 1994. Σύμφωνα με τη ΣΕΕ όπως τροποποιήθηκε από τη Συνθήκη της Λισαβόνας (άρθρο 1 παράγραφος 3), η Ευρωπαϊκή Ένωση διαδέχθηκε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Παρά την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης παραμένουν επίσης μέλη του ΠΟΕ. Ο βασικός λόγος είναι ότι, παρά τις ευρείες ρυθμιστικές εξουσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη ρύθμιση του εσωτερικού και εξωτερικού εμπορίου, ορισμένες υπολειπόμενες αρμοδιότητες που επηρεάζουν τις συμφωνίες του ΠΟΕ εξακολουθούν να ανήκουν στα κράτη μέλη της ΕΕ. Εάν ένα από τα κράτη μέλη της ΕΕ παραβιάσει τη νομοθεσία του ΠΟΕ, αυτή η μη συμμόρφωση θεμελιώνει την ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο σύνολό της, είτε η παράβαση προκλήθηκε από ένα μέτρο της ΕΕ είτε όχι. Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, η εσωτερική κατανομή των αρμοδιοτήτων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει σημασία για τους σκοπούς της κοινής ευθύνης. Εάν ένα μέρος της ΕΕ παραβιάζει τη νομοθεσία του ΠΟΕ, πιθανές κυρώσεις ενδέχεται να επηρεάσουν ακόμη και τα μέλη της ΕΕ που έχουν καταψηφίσει το μέτρο στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής

Ένωσης. Σύμφωνα με το άρθρο ΙΧ, παρ. 1 της συμφωνίας ΠΟΕ, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει τόσες ψήφους όσες έχει τα κράτη μέλη: Όταν οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες ασκούν το δικαίωμα ψήφου τους, έχουν αριθμό ψήφων ίσο με τον αριθμό των μελών τους-κράτη μέλη του ΠΟΕ. Η ταυτόχρονη ένταξη μπορεί να αποδειχθεί δύσκολη σε περίπτωση που υπάρχουν αποκλίνουσες πολιτικές θέσεις της ΕΕ και των κρατών μελών της. Προκειμένου να διασφαλιστεί μια συνεκτική θέση εντός του ΠΟΕ, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της ασκούν τις εξουσίες τους από κοινού και δεν ενεργούν ως χωριστές οντότητες. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνήθως εκπροσωπεί την Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και τα κράτη μέλη της ΕΕ στη διαδικασία λήψης αποφάσεων του ΠΟΕ. Η Επιτροπή διαβουλεύεται με τα κράτη μέλη προκειμένου να επιτευχθεί συναίνεση και, ως εκ τούτου, λειτουργεί ως ενοποιητικός παράγοντας σε θέματα εμπορικής πολιτικής. Τα μέλη του ΠΟΕ δεν περιλαμβάνουν μόνο κράτη, αλλά και άλλα χωριστά τελωνειακά εδάφη που διαθέτουν πλήρη αυτονομία στις εμπορικές σχέσεις που καλύπτονται από το δίκαιο του ΠΟΕ (π.χ. Χονγκ-Κονγκ ή Μακάο) με βάση το άρθρο ΧΙΙ, παρ. 1 του καταστατικού ιδρύσεως του ΠΟΕ. Η συμπερίληψη αυτόνομων τελωνειακών περιοχών επιτρέπει σε οντότητες με αμφισβητούμενο καθεστώς βάσει του διεθνούς δικαίου (π.χ. η Ταϊπέι που ανήκει στην Κίνα, να ενταχθούν στον ΠΟΕ). Τα περισσότερα (περίπου τα τρία τέταρτα) των μελών του ΠΟΕ είναι αναπτυσσόμενες χώρες. Επίσης, ο Γύρος της Ντόχα του 2001 τεκμηρίωσε την αυξανόμενη επιρροή χωρών όπως η Βραζιλία, η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και η Ινδία (Herdegen, 2013, σελ. 178-179).

Οι λειτουργίες του ΠΟΕ (άρθρο ΙΙΙ) είναι οι κάτωθι:

1. Ο ΠΟΕ διευκολύνει την εφαρμογή, τη διαχείριση και τη λειτουργία και προάγει τους στόχους της συμφωνίας και των πολυμερών εμπορικών συμφωνιών και παρέχει επίσης το πλαίσιο για την εφαρμογή, διαχείριση και λειτουργία των πολυμερών εμπορικών συμφωνιών.
2. Ο ΠΟΕ παρέχει το φόρουμ για διαπραγματεύσεις μεταξύ των μελών του σχετικά με τις πολυμερείς εμπορικές τους σχέσεις σε θέματα που εξετάζονται στο πλαίσιο των συμφωνιών. Ο ΠΟΕ μπορεί επίσης να παρέχει ένα φόρουμ για περαιτέρω διαπραγματεύσεις μεταξύ των μελών του σχετικά με τις

πολυμερείς εμπορικές τους σχέσεις και ένα πλαίσιο για την εφαρμογή των αποτελεσμάτων αυτών των διαπραγματεύσεων, όπως μπορεί να αποφασιστεί από την Υπουργική Διάσκεψη.

3. Ο ΠΟΕ διαχειρίζεται τη Συμφωνία για τους κανόνες και τις διαδικασίες που διέπουν την επίλυση διαφορών («Σύμβαση Επίλυσης Διαφορών» ή «DSU»).

4. Ο ΠΟΕ διαχειρίζεται τον μηχανισμό αναθεώρησης της εμπορικής πολιτικής ("TPRM").

5. Προκειμένου να επιτευχθεί μεγαλύτερη συνοχή στη χάραξη της παγκόσμιας οικονομικής πολιτικής, ο ΠΟΕ συνεργάζεται, κατά περίπτωση, με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και με τη Διεθνή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη και τους συνδεδεμένους με αυτήν φορείς.

2.5 Αρχές του ΠΟΕ

Ο ΠΟΕ βασίζεται στις αρχές της μεταχείρισης του πιο ευνοημένου έθνους («MFN»), της εθνικής μεταχείρισης και της διαφάνειας. Αυτές οι τρεις αρχές είναι οι πιο θεμελιώδεις αρχές του ΠΟΕ, και όλες έχουν σχεδιαστεί για να καθιερώσουν και να διατηρήσουν τη μη διάκριση και το άνοιγμα στη διεθνή αγορά. Οι αρχές του MFN και της εθνικής μεταχείρισης καθιερώνουν «ισότιμους όρους ανταγωνισμού» μεταξύ των συμμετεχόντων στο διεθνές εμπόριο σε διάφορα έθνη, εξαλείφοντας τα μέτρα που εισάγουν διακρίσεις που υιοθετούνται από τις κυβερνήσεις των μελών. Η αρχή της διαφάνειας, όπως ενσωματώνεται στο άρθρο X της GATT, στο άρθρο III της GATS και στο άρθρο 63 της συμφωνίας TRIPs διασφαλίζει το άνοιγμα των κυβερνητικών κανονισμών και, ως εκ τούτου, βοηθά στη διατήρηση της προβλεψιμότητας για τους δρώντες στο διεθνές εμπόριο (Matsushita, 2004, σελ. 363).

Η εξάλειψη των διακρίσεων διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο στις διεθνείς εμπορικές και επενδυτικές σχέσεις. Η μη διάκριση αλλοδαπών υπηκόων, αγαθών, υπηρεσιών και επενδύσεων λειτουργεί σε δύο διαφορετικά επίπεδα: α) ίση μεταχείριση σε διεθνές επίπεδο επεκτείνοντας τα οφέλη που παρέχονται σε ένα κράτος (ή υπηκόους, αγαθά, υπηρεσίες και επενδύσεις αυτού του κράτους) στο εμπόριο ή επενδυτικές σχέσεις με άλλο κράτος (μεταχείριση του πλέον ευνοούμενου έθνους (MFN), β) ίση μεταχείριση σε

εγγώριο πλαίσιο με την παροχή εθνικής μεταχείρισης σε υπηκόους, αγαθά, υπηρεσίες και επενδύσεις άλλων κρατών. Και στα δύο επίπεδα, η μη διάκριση διασφαλίζει ίσους όρους ανταγωνισμού και ίσους όρους ανταγωνισμού στις εθνικές αγορές. Τόσο η MFN όσο και η εθνική μεταχείριση αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο της GATT και άλλων συμφωνιών του ΠΟΕ (Herdegen, 2013, σελ. 55).

2.5.1 Αρχή του πιο ευνοημένου έθνους

Η αρχή του πιο ευνοημένου έθνους (MFN) απαιτεί από ένα μέλος να παρέχει σε αγαθά και υπηρεσίες άλλου Μέλους μεταχείριση όχι λιγότερο ευνοϊκή από αυτή που παρέχει σε αγαθά και υπηρεσίες όλων των άλλων μελών. Ουσιαστικά αυτό σημαίνει πως οι χώρες δεν μπορούν να κάνουν διακρίσεις μεταξύ των εμπορικών τους εταίρων. Η αρχή αυτή ισχύει και στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Αυτή η αρχή έχει σχεδιαστεί για να εγγυάται ίσους όρους ανταγωνισμού μεταξύ αγαθών και υπηρεσιών διαφορετικών μελών. Εφαρμόζεται καθολικά όσον αφορά τη GATT του 1994, τη GATS και τη συμφωνία TRIPs, αν και η GATS επιτρέπει σε ένα μέλος να επιφυλάξει την αρχή αυτή και να αποκλείσει την εφαρμογή της εν μέρει ή εν όλω. Είναι το πρώτο άρθρο της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT), που διέπει το εμπόριο αγαθών. Το MFN αποτελεί επίσης προτεραιότητα στη Γενική Συμφωνία για το Εμπόριο Υπηρεσιών (GATS) (άρθρο 2) και τη Συμφωνία για τις Εμπορικές Πτυχές των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας (TRIPs) (άρθρο 4), αν και σε κάθε συμφωνία η αρχή αντιμετωπίζεται ελαφρώς διαφορετικά. Μαζί, αυτές οι τρεις συμφωνίες καλύπτουν και τους τρεις κύριους τομείς του εμπορίου που διαχειρίζεται ο ΠΟΕ (Matsushita, 2004, σελ. 367-368; WTO, 2022α).

Σύμφωνα και με τον Herdegen (2013, σελ. 55), μια ρήτρα του πλέον ευνοημένου έθνους σε μια συνθήκη επιτρέπει στα μέρη αυτής της συνθήκης (και στους υπηκόους τους) να επωφελούνται από τα πλεονεκτήματα που παρέχονται σε άλλο (τρίτο) κράτος (ή υπηκόους του) σε άλλη συνθήκη που έχει συναφθεί μεταξύ ενός από τα μέρη της πρώτης συνθήκης και του τρίτου κράτους. Το άρθρο I παράγραφος 1 της GATT του 1994 αναφέρει: Όσον αφορά τους τελωνειακούς δασμούς και επιβαρύνσεις κάθε είδους που επιβάλλονται ή σε σχέση με την εισαγωγή ή την εξαγωγή ή που επιβάλλονται

στη διεθνή μεταφορά πληρωμών για εισαγωγές ή εξαγωγές, και όσον αφορά σχετικά με τη μέθοδο είσπραξης τέτοιων δασμών και επιβαρύνσεων και με σεβασμό προς όλους τους κανόνες και διατυπώσεις σε σχέση με την εισαγωγή και την εξαγωγή και σε σχέση με όλα τα θέματα που αναφέρονται στις παραγράφους 2 και 4 του άρθρου III, οποιοδήποτε πλεονέκτημα, εύνοια, προνόμιο ή ασυλία που χορηγείται από οποιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος σε οποιοδήποτε προϊόν καταγωγής ή προορισμού οποιασδήποτε άλλης χώρας θα παραχωρηθεί αμέσως και άνευ όρων στο ομοειδές προϊόν που κατάγεται ή προορίζεται για τα εδάφη όλων των άλλων συμβαλλόμενων μερών. Η εφαρμογή μιας ρήτρας του πλέον ευνοούμενου έθνους εξαρτάται από το εύρος και το πλαίσιο της. Τα οφέλη που πρέπει να διεκδικηθούν πρέπει να εμπίπτουν στο αντικείμενο της ρήτρας του πλέον ευνοούμενου έθνους και να είναι του ίδιου είδους (κανόνας *ejusdem generis*). Τα προσχέδια άρθρων της Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου σχετικά με τις ρήτρες του πιο ευνοημένου έθνους του 1978 προβλέπουν στο άρθρο 9 τα εξής: 1. Σύμφωνα με τη ρήτρα του πλέον ευνοούμενου έθνους, το δικαιούχο κράτος αποκτά, για τον εαυτό του ή προς όφελος προσώπων ή πραγμάτων σε καθορισμένη σχέση με αυτό, μόνο εκείνα τα δικαιώματα που εμπίπτουν στα όρια του αντικειμένου της ρήτρας. 2. Το δικαιούχο κράτος αποκτά τα δικαιώματα σύμφωνα με την παράγραφο 1 μόνο για πρόσωπα ή πράγματα που προσδιορίζονται στη ρήτρα ή υπονοούνται από το αντικείμενό της. Το άρθρο 10 της Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου ορίζει: 1. Σύμφωνα με τη ρήτρα του πλέον ευνοούμενου έθνους, το δικαιούχο κράτος αποκτά το δικαίωμα στη μεταχείριση του πλέον ευνοούμενου κράτους μόνο εάν το χορηγούν κράτος επεκτείνει τη μεταχείριση σε τρίτο κράτος εντός των ορίων του αντικειμένου της ρήτρας. 2. Το δικαιούχο κράτος αποκτά δικαιώματα σύμφωνα με την παράγραφο 1 σχετικά με πρόσωπα ή πράγματα σε καθορισμένη σχέση μαζί του μόνο εάν: (α) ανήκουν στην ίδια κατηγορία προσώπων ή πραγμάτων με εκείνα που βρίσκονται σε καθορισμένη σχέση με ένα τρίτο κράτος που επωφελούνται από τη μεταχείριση που τους παρέχει το χορηγούν κράτος και β) έχουν την ίδια σχέση με το δικαιούχο κράτος που έχουν τα πρόσωπα και τα πράγματα που αναφέρονται στο εδάφιο α) με αυτό το τρίτο κράτος (Herdegen, 2013, σελ. 55-56).

Θα πρέπει να σημειωθεί όμως πως επιτρέπονται ορισμένες εξαιρέσεις. Για παράδειγμα, οι χώρες μπορούν να συνάψουν μια συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών που να ισχύει μόνο για αγαθά που διακινούνται εντός του ομίλου, κάνοντας διακρίσεις εις βάρος εμπορευμάτων από το εξωτερικό. Επίσης μπορούν να δώσουν στις αναπτυσσόμενες χώρες ειδική πρόσβαση στις αγορές τους. Ενίοτε μια χώρα μπορεί να θέσει εμπόδια σε προϊόντα που θεωρούνται ότι αποτελούν αντικείμενο αθέμιτου εμπορίου από συγκεκριμένες χώρες. Αναφορικά με τις υπηρεσίες, οι χώρες επιτρέπεται, σε περιορισμένες περιπτώσεις, επίσης να κάνουν διακρίσεις. Αλλά οι συμφωνίες επιτρέπουν αυτές τις εξαιρέσεις μόνο υπό αυστηρούς όρους. Γενικά, η αρχή MFN σημαίνει ότι κάθε φορά που μια χώρα περιορίζει ένα εμπορικό εμπόδιο ή ανοίγει μια αγορά, πρέπει να το κάνει για τα ίδια αγαθά ή υπηρεσίες από όλους τους εμπορικούς εταίρους της (WTO, 2022α).

2.5.2 Αρχή της εθνικής μεταχείρισης

Η εθνική μεταχείριση θεωρείται ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους του ΠΟΕ και απαιτεί εθνική μεταχείριση σε σχέση με όλους τους νόμους, κανονισμούς και απαιτήσεις που επηρεάζουν την εσωτερική πώληση, την προσφορά προς πώληση, την αγορά, τη μεταφορά, τη διανομή ή τη χρήση εισαγόμενων αγαθών. Σύμφωνα με αυτήν την αρχή τα εισαγόμενα και τα τοπικά προϊόντα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ισότιμα, τουλάχιστον μετά την είσοδο των ξένων προϊόντων στην αγορά. Το ίδιο θα πρέπει να ισχύει για τις ξένες και εγχώριες υπηρεσίες, καθώς και για τα ξένα και τοπικά εμπορικά σήματα, τα πνευματικά δικαιώματα και τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας. Η εθνική μεταχείριση εφαρμόζεται μόνο όταν ένα προϊόν, μια υπηρεσία ή ένα στοιχείο πνευματικής ιδιοκτησίας έχει εισέλθει στην αγορά. Επομένως, η επιβολή τελωνειακού δασμού σε μια εισαγωγή δεν αποτελεί παραβίαση της εθνικής μεταχείρισης, ακόμη και αν τα προϊόντα τοπικής παραγωγής δεν επιβαρύνονται με ισοδύναμο φόρο. Αυτή η αρχή απαντάται επίσης και στις τρεις κύριες συμφωνίες του ΠΟΕ (άρθρο 3 της GATT, άρθρο 17 της GATS και άρθρο 3 της TRIPS), αν και για άλλη μια φορά η αρχή αντιμετωπίζεται ελαφρώς διαφορετικά σε καθένα από αυτά. Η αρχή της εθνικής μεταχείρισης αποσκοπεί στη διατήρηση της ανταγωνιστικής ισότητας μεταξύ των εγχώριων προϊόντων και επιχειρήσεων, αφενός, και εκείνων των άλλων μελών,

αφετέρου. Να σημειωθεί πως η εφαρμογή της αρχής της εθνικής μεταχείρισης ποικίλλει ανάλογα με το αν εφαρμόζεται στο εμπόριο αγαθών, στο εμπόριο υπηρεσιών ή στην πνευματική ιδιοκτησία. Η εθνική μεταχείριση αποσκοπεί στη δημιουργία ίσων όρων ανταγωνισμού μεταξύ εγχώριων και ξένων προϊόντων και επιχειρήσεων (Matsushita, 2004, σελ. 366-367; WTO, 2022α).

Όπως αναφέρει και ο Herdegen (2013, σελ. 56), η εθνική μεταχείριση ως υποχρέωση της συνθήκης μπορεί να τονώσει την εξάλειψη των μη δασμολογικών φραγμών στο εμπόριο, διότι βάσει αυτής της αρχής τέτοια μέτρα πρέπει να εφαρμόζονται εξίσου στις εγχώριες βιομηχανίες. Σε γενικές γραμμές, το άρθρο III, παρ. 4 της GATT προβλέπει εθνική μεταχείριση για τα ξένα προϊόντα: Τα προϊόντα της επικράτειας οποιουδήποτε συμβαλλόμενου μέρους που εισάγονται στο έδαφος οποιουδήποτε άλλου συμβαλλόμενου μέρους τυγχάνουν μεταχείρισης όχι λιγότερο ευνοϊκής από εκείνη που παρέχεται σε παρόμοια προϊόντα εθνικής προέλευσης όσον αφορά όλους τους νόμους, τους κανονισμούς και τις απαιτήσεις που επηρεάζουν την εσωτερική τους πώληση, την προσφορά προς πώληση, αγορά, μεταφορά, διανομή ή χρήση [...] Η μεταχείριση MFN και η εθνική μεταχείριση είναι επίσης τυπικές στις σύγχρονες επενδυτικές συνθήκες.

2.5.3 Αρχή της διαφάνειας

Η διμερής απαίτηση της διαφάνειας αποτελεί επίσης ακρογωνιαίο λίθο του ΠΟΕ. Το πρώτο μέρος είναι η υποχρέωση που επιβάλλεται στα μέλη του ΠΟΕ να δημοσιεύουν ή να δημοσιοποιούν όλους τους σχετικούς κανονισμούς πριν από την εφαρμογή τους, την απαίτηση αμερόληπτης διαχείρισης τέτοιων κανονισμών και το δικαίωμα επανεξέτασης των αποφάσεων που λαμβάνονται βάσει αυτών. Το δεύτερο μέρος είναι η απαίτηση να ενημερώνουν τα μέλη για τις κυβερνητικές ενέργειες στον ΠΟΕ και σε άλλα μέλη. Αυτή η αρχή χρησιμεύει ως βάση για μια πολιτική εξωτερικού εμπορίου προσανατολισμένη σε κανόνες και για τη διατήρηση της σταθερότητας και της προβλεψιμότητας των εμπορικών νομοθετικών κανονισμών των μελών. Η απαίτηση για διαφανείς κυβερνητικές διαδικασίες είναι σημαντικό μέρος της έννοιας της δέουσας διαδικασίας του νόμου. Μια στενά συνδεδεμένη αρχή είναι η διαδικαστική αρχή της δέουσας διαδικασίας που υπάρχει στις διαδικασίες επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ. Οι διαδικασίες για τη διευθέτηση διαφορών

στον ΠΟΕ προβλέπονται στη Συμφωνία για τους Κανόνες και τις Διαδικασίες που Διέπουν την Επίλυση Διαφορών (DSU). Οι διατάξεις του DSU έχουν γενικά σχεδιαστεί για να θεσπίσουν τη δέουσα διαδικασία για την επιβολή των συμφωνιών του ΠΟΕ. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το άρθρο 11 του DSU, το οποίο προβλέπει ότι μια επιτροπή πρέπει να προβαίνει σε αντικειμενική αξιολόγηση του θέματος που έχει ενώπιόν της, συμπεριλαμβανομένης μιας αντικειμενικής αξιολόγησης των γεγονότων της υπόθεσης και της εφαρμογής και της συμμόρφωσης με τις σχετικές καλυπτόμενες συμφωνίες. Αν και δεν υπάρχει παρόμοια διάταξη για το δευτεροβάθμιο όργανο, η ίδια απαίτηση δέουσας διαδικασίας ισχύει και για τις διαδικασίες του (Matsushita, 2004, σελ. 368).

Ο ΠΟΕ αναφέρει επίσης ορισμένους επίσης κανόνες-αρχές που διέπουν τη λειτουργία του: α) ελεύθερο εμπόριο σταδιακά, μέσω διαπραγματεύσεων, β) προβλεψιμότητα μέσω της δέσμευσης και της διαφάνειας, γ) προώθηση θεμιτού ανταγωνισμού, δ) ενθάρρυνση της ανάπτυξης και της οικονομικής μεταρρύθμισης. Αμέσως παρακάτω περιγράφονται οι εν λόγω κανόνες-αρχές (WTO, 2022α).

α) Η μείωση των εμπορικών φραγμών είναι ένα από τα πιο προφανή μέσα για την ενθάρρυνση του εμπορίου. Τα εν λόγω εμπόδια περιλαμβάνουν τελωνειακούς δασμούς και μέτρα όπως απαγορεύσεις εισαγωγών ή ποσοτώσεις που περιορίζουν επιλεκτικά τις ποσότητες. Κατά καιρούς έχουν επίσης συζητηθεί άλλα θέματα όπως η γραφειοκρατία και οι συναλλαγματικές πολιτικές. Το άνοιγμα των αγορών μπορεί να είναι επωφελές, αλλά απαιτεί επίσης προσαρμογή. Οι συμφωνίες του ΠΟΕ επιτρέπουν στις χώρες να εισάγουν αλλαγές σταδιακά, μέσω της «προοδευτικής απελευθέρωσης». Στις αναπτυσσόμενες χώρες συνήθως δίνεται περισσότερος χρόνος για να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους.

β) Μερικές φορές, η υπόσχεση ότι δεν θα δημιουργηθεί ένα εμπορικό εμπόδιο μπορεί να είναι εξίσου σημαντική με τη μείωση του, επειδή η υπόσχεση δίνει στις επιχειρήσεις μια πιο ξεκάθαρη εικόνα των μελλοντικών ευκαιριών τους. Με τη σταθερότητα και την προβλεψιμότητα, οι επενδύσεις ενθαρρύνονται, δημιουργούνται θέσεις εργασίας και οι καταναλωτές μπορούν να απολαμβάνουν πλήρως τα οφέλη του ανταγωνισμού (επιλογή μεταξύ αγαθών

και χαμηλότερες τιμές). Το πολυμερές εμπορικό σύστημα είναι μια προσπάθεια των κυβερνήσεων να καταστήσουν το επιχειρηματικό περιβάλλον σταθερό και προβλέψιμο. Στον ΠΟΕ, όταν οι χώρες συμφωνούν να ανοίξουν τις αγορές τους για αγαθά ή υπηρεσίες ουσιαστικά δεσμεύονται. Για τα εμπορεύματα, αυτές οι δεσμεύσεις ισοδυναμούν με ανώτατα όρια στους δασμολογικούς συντελεστές. Μερικές φορές οι χώρες φορολογούν τις εισαγωγές με συντελεστές χαμηλότερους από τους δεσμευμένους συντελεστές. Αυτό συμβαίνει συχνά στις αναπτυσσόμενες χώρες. Στις ανεπτυγμένες χώρες τα επιτόκια που χρεώνονται πραγματικά και τα δεσμευμένα επιτόκια τείνουν να είναι τα ίδια. Μια χώρα μπορεί να αλλάξει τις δεσμεύσεις της, αλλά μόνο έπειτα από διαπραγματεύσεις με τους εμπορικούς της εταίρους, κάτι που θα μπορούσε να σημαίνει αποζημίωση για απώλεια εμπορίου. Το σύστημα προσπαθεί να βελτιώσει την προβλεψιμότητα και τη σταθερότητα και με άλλους τρόπους. Ένας τρόπος είναι να αποθαρρυνθεί η χρήση ποσοτώσεων και άλλων μέτρων που χρησιμοποιούνται για τον καθορισμό ορίων στις ποσότητες των εισαγωγών: η διαχείριση των ποσοτώσεων μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη γραφειοκρατία και κατηγορίες για αθέμιτο ανταγωνισμό. Ένας άλλος τρόπος είναι να γίνουν οι εμπορικοί κανόνες των χωρών όσο το δυνατόν πιο σαφείς και δημόσιοι («διαφανείς»). Πολλές συμφωνίες του ΠΟΕ απαιτούν από τις κυβερνήσεις να αποκαλύπτουν τις πολιτικές και τις πρακτικές τους δημόσια εντός της χώρας ή ενημερώνοντας τον ΠΟΕ. Η τακτική εποπτεία των εθνικών εμπορικών πολιτικών μέσω του Μηχανισμού Αναθεώρησης της Εμπορικής Πολιτικής παρέχει ένα περαιτέρω μέσο για την ενθάρρυνση της διαφάνειας τόσο σε εγχώριο, όσο και σε πολυμερές επίπεδο.

γ) Ο ΠΟΕ περιγράφεται μερικές φορές ως θεσμός «ελεύθερου εμπορίου», αλλά αυτό δεν είναι απολύτως ακριβές. Το σύστημα επιτρέπει τιμολόγια και, σε περιορισμένες περιπτώσεις, άλλες μορφές προστασίας. Πιο συγκεκριμένα, είναι ένα σύστημα κανόνων αφιερωμένο στον ανοιχτό, δίκαιο και ανόθευτο ανταγωνισμό. Οι κανόνες για τη μη διάκριση (MFN και εθνική μεταχείριση) έχουν σχεδιαστεί για να διασφαλίζουν δίκαιες συνθήκες εμπορίου. Το ίδιο ισχύει και για αυτές που αφορούν το dumping (εξαγωγές με χαμηλότερο κόστος για αύξηση μεριδίου αγοράς) και τις επιδοτήσεις. Τα ζητήματα είναι

πολύπλοκα και οι κανόνες προσπαθούν να καθορίσουν τι είναι δίκαιο ή άδικο και πώς μπορούν να αντιδράσουν οι κυβερνήσεις, ιδίως με την επιβολή πρόσθετων εισαγωγικών δασμών που υπολογίζονται για την αντιστάθμιση της ζημίας που προκαλείται από το αθέμιτο εμπόριο. Πολλές από τις συμφωνίες του ΠΟΕ στοχεύουν στην υποστήριξη του θεμιτού ανταγωνισμού.

δ) Το σύστημα του ΠΟΕ συμβάλλει στην ανάπτυξη. Από την άλλη πλευρά, οι αναπτυσσόμενες χώρες χρειάζονται ευελιξία στον χρόνο που απαιτείται για να εφαρμόσουν τις συμφωνίες του συστήματος. Αυτό βασίζεται στις προηγούμενες διατάξεις της GATT που επιτρέπουν ειδική βοήθεια και εμπορικές παραχωρήσεις για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Πάνω από τα τρία τέταρτα των μελών του ΠΟΕ είναι αναπτυσσόμενες χώρες και χώρες σε μετάβαση σε οικονομίες αγοράς. Στο τέλος του Γύρου της Ουρουγουάης, οι αναπτυσσόμενες χώρες ήταν έτοιμες να αναλάβουν τις περισσότερες από τις υποχρεώσεις που απαιτούνται από τις ανεπτυγμένες χώρες. Ωστόσο, οι συμφωνίες τους παρείχαν μεταβατικές περιόδους για να προσαρμοστούν στις πιο άγνωστες και, ίσως, δύσκολες διατάξεις του ΠΟΕ, ιδιαίτερα για τις φτωχότερες, «λιγότερο ανεπτυγμένες» χώρες. Μια υπουργική απόφαση που εγκρίθηκε στο τέλος του Γύρου της Ουρουγουάης αναφέρει ότι οι χώρες που βρίσκονται σε καλύτερη κατάσταση θα πρέπει να επιταχύνουν την εφαρμογή των δεσμεύσεων πρόσβασης στην αγορά για αγαθά που εξάγονται από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και αναζητά αυξημένη τεχνική βοήθεια για αυτές. Πιο πρόσφατα, οι ανεπτυγμένες χώρες άρχισαν να επιτρέπουν εισαγωγές χωρίς δασμούς και ποσοτώσεις για όλα σχεδόν τα προϊόντα από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

2.6 Συμπεράσματα

Η ίδρυση του ΠΟΕ τη δεκαετία του 1990 συμπίπτει με το τέλος του διπολικού κόσμου έπειτα από την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Ο ΠΟΕ βασίζεται σε μία προσέγγιση διεθνούς εμπορίου προσανατολισμένη στην προστασία ενός σταθερού, πολυμερούς, βασισμένου σε κανόνες συστήματος, λαμβάνοντας υπόψη τα πλεονεκτήματα του ελεύθερου εμπορίου. Βασικές του αρχές είναι η αρχή της εθνικής μεταχείρισης και η αρχή του πιο ευνοημένου έθνους. Ωστόσο, από την αρχή ακόμα της ίδρυσής του τίθετο ζητήματα οικονομικής και πολιτικής φύσεως, εδραιωμένα

κυρίως στη βάση της εκχώρησης κυριαρχικών αποφάσεων από μέρους των κρατών, αλλά και της οικονομικής διαμάχης σχετικά με τα οφέλη του ελεύθερου εμπορίου έναντι του προστατευτισμού. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, το επόμενο κεφάλαιο εξετάζει τον ρόλο και την αντίδραση του ΠΟΕ στη ρωσο-ουκρανική σύγκρουση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΡΩΣΟ-ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΚΑΙ Ο ΠΟΕ

3.1 Εισαγωγή

Η Ρωσία και η Ουκρανία είναι μέλη του ΠΟΕ. Η Ουκρανία προσχώρησε στις 16 Μαΐου 2008 και η Ρωσία στις 22 Αυγούστου 2012. Στον απόηχο της εισβολής στην Κριμαία το 2014, η Ουκρανία επικαλέστηκε το Άρθρο XXI της GATT που αφορά τις Εξαιρέσεις Ασφαλείας. Αυτές οι διατάξεις επιτρέπουν στα Μέλη να αναλάβουν δράση για την προστασία των βασικών συμφερόντων ασφαλείας τους σε καιρό πολέμου ή απειλής πολέμου. Το αποτέλεσμα ήταν η σύσταση επιτροπής επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ το 2016 σχετικά με περιοριστικά εμπορικά μέτρα που έλαβε η Ρωσία εκείνη την εποχή κατά της Ουκρανίας. Η επιτροπή έδωσε την απόφασή της το 2019. Την ίδια πολιτική ακολούθησε και σε αυτή τη σύγκρουση. Επίσης, αρκετά μέλη του ΠΟΕ έχουν επιβάλει κυρώσεις στη Ρωσία με σημαντικές εμπορικές επιπτώσεις. Σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι να παρουσιάσει την αντίδραση του ΠΟΕ και των μεμονωμένων κρατών-μελών στη ρωσο-ουκρανική σύγκρουση.

3.2 Αντιδράσεις στη ρωσο-ουκρανική σύγκρουση στο πλαίσιο του εμπορίου από τα κράτη-μέλη του ΠΟΕ

Έπειτα από την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, η τελευταία επικαλέστηκε εκ νέου το Άρθρο XXI της GATT που αφορά τις Εξαιρέσεις Ασφαλείας. Η Ουκρανία ζήτησε επίσης την αναστολή της Ρωσίας από τον ΠΟΕ και το μποϊκοτάρισμα των προϊόντων της (Morgan, 2022). Επιπλέον, η Ουκρανία προέτρεψε τα μέλη του ΠΟΕ να εξετάσουν περαιτέρω βήματα με σκοπό την αναστολή της συμμετοχής της Ρωσικής Ομοσπονδίας στον ΠΟΕ λόγω παραβίασης του σκοπού και των αρχών αυτού του οργανισμού (TWN Info Service on WTO and Trade Issues, 2022).

Στην επιστολή της προς τον Πρόεδρο του Γενικού Συμβουλίου του ΠΟΕ, Πρέσβη Didier Chamboney από την Ελβετία, στις 2 Μαρτίου 2022, η ουκρανική εμπορική απεσταλμένη στον ΠΟΕ, Πρέσβης Yevheniia Filipenko, σημείωσε ότι μετά τη ρωσική εισβολή, η κυβέρνηση της Ουκρανίας διέκοψε τις διπλωματικές της σχέσεις με το επιτιθέμενο κράτος, αποφάσισε να επιβάλει πλήρες εμπάργκο και να μην εφαρμόζει πλέον τις συμφωνίες του ΠΟΕ στις

σχέσεις της με τη Ρωσική Ομοσπονδία. Η Ουκρανία θεωρεί ότι αυτά τα βήματα είναι συνεπή με τα δικαιώματα εθνικής ασφάλειας βάσει, μεταξύ άλλων, του άρθρου XXI της GATT 1994, του άρθρου XIVbis της GATS και του άρθρου 73 της συμφωνίας TRIPS. Προέτρεψε τον πρόεδρο του Γενικού Συμβουλίου να κοινοποιήσει την απόφαση της Ουκρανίας στο Συμβούλιο Εμπορίου Αγαθών, στο Συμβούλιο Εμπορίου Υπηρεσιών, στο Συμβούλιο TRIPS, καθώς και σε όλα τα μέλη του ΠΟΕ (TWN Info Service on WTO and Trade Issues, 2022). Πιο συγκεκριμένα, το κείμενο της επιστολής έχει ως εξής (International Economic Law and Policy Blog, 2022):

«Στις 24 Φεβρουαρίου 2022 η Ρωσική Ομοσπονδία διέπραξε μια κραυγαλέα πράξη επιθετικότητας κατά της Ουκρανίας μέσω της απρόκλητης και αδικαιολόγητης στρατιωτικής εισβολής της, μια επίθεση στην κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας κατά βάνουση παραβίαση του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και των βασικών κανόνων και αρχών του διεθνούς δικαίου. Οι συνεχιζόμενες στρατιωτικές επιθέσεις της Ρωσικής Ομοσπονδίας στο ουκρανικό έδαφος έχουν ήδη οδηγήσει σε τεράστιες ανθρώπινες απώλειες, συμπεριλαμβανομένων παιδιών, με περισσότερους από χίλιους τραυματίες και σοβαρές ζημιές στην υποδομή και την οικονομία της Ουκρανίας. Η διεθνής κοινότητα καταδίκασε κατηγορηματικά τη ρωσική επιθετικότητα ως σοβαρή παραβίαση του διεθνούς δικαίου.

Μετά τη ρωσική εισβολή, η κυβέρνηση της Ουκρανίας διέκοψε τις διπλωματικές της σχέσεις με το επιτιθέμενο κράτος, αποφάσισε να επιβάλει πλήρες οικονομικό εμπάργκο και να μην εφαρμόζει πλέον τις συμφωνίες του ΠΟΕ στις σχέσεις της με τη Ρωσική Ομοσπονδία. Η Ουκρανία θεωρεί ότι αυτά τα βήματα συνάδουν με τα δικαιώματά της για την εθνική ασφάλεια βάσει, μεταξύ άλλων, του άρθρου XXI της GATT του 1994, του άρθρου XIVbis της GATS και του άρθρου 73 της συμφωνίας TRIPS. Πιστεύουμε ακράδαντα ότι άλλα μέλη του ΠΟΕ θα σταθούν στο πλευρό της Ουκρανίας στην αντιμετώπιση της ρωσικής στρατιωτικής εισβολής λαμβάνοντας παρόμοια μέτρα κατά του επιτιθέμενου κράτους.

Προτρέπουμε όλα τα μέλη του ΠΟΕ να εξετάσουν περαιτέρω μέτρα με σκοπό την αναστολή της συμμετοχής της Ρωσικής Ομοσπονδίας στον ΠΟΕ λόγω παραβίασης του σκοπού και των αρχών αυτού του Οργανισμού. Σύμφωνα με την απόφαση GATT σχετικά με το άρθρο XXI της Γενικής Συμφωνίας της 30ής Νοεμβρίου 1982, το άρθρο XIVbis, παράγραφος 2, της GATS και το άρθρο 73 της συμφωνίας TRIPS, σας παρακαλώ να κοινοποιήσετε την απόφαση της Ουκρανίας στο Συμβούλιο Εμπορίου Αγαθών, το Συμβούλιο Εμπορίου Υπηρεσιών, το Συμβούλιο TRIPS, καθώς και προς όλα τα μέλη του ΠΟΕ».

Με τη σειρά της η Ρωσία αντιτίθεται σε αυτό το κάλεσμα και δεν πιστεύει ότι αυτή η σύγκρουση, την οποία αποκαλούν «ειδική στρατιωτική επιχείρηση», πρέπει να συζητηθεί στον ΠΟΕ (Morgan, 2022). Η απάντηση της χώρας στην επιστολή της Ουκρανίας έχει ως κάτωθι (International Economic Law and Policy Blog, 2022):

«Η Ρωσική Ομοσπονδία σημειώνει ότι το άρθρο XIII της Συμφωνίας ΠΟΕ προβλέπει τη μη εφαρμογή των πολυμερών εμπορικών συμφωνιών μεταξύ συγκεκριμένων μελών. Ωστόσο, οι όροι που ορίζονται στο εν λόγω άρθρο αναφέρονται στη μη αίτηση μεταξύ ενός Μέλους και οποιουδήποτε άλλου Μέλους μόνο εάν κάποιος από τα Μέλη, τη στιγμή που καθίσταται μέλος, δεν συναινεί σε μια τέτοια αίτηση. Επομένως, οι όροι που ορίζονται σε αυτό το άρθρο δεν ισχύουν για τη Ρωσία ή την Ουκρανία. Σημειώνουμε επίσης ότι η Ουκρανία βασίζεται στο άρθρο XXI της GATT, στο άρθρο XIVbis της GATS και στο άρθρο 73bis της συμφωνίας TRIPS ως νομική βάση της απόφασής της να μην εφαρμόσει τις συμφωνίες του ΠΟΕ στις σχέσεις της με τη Ρωσική Ομοσπονδία.

Οι αποκαλούμενες Εξαιρέσεις Ασφαλείας που βασίζονται είναι σχετικές στο πλαίσιο περιορισμένου αριθμού συμφωνιών ΠΟΕ, δηλαδή το άρθρο XXI της GATT είναι σχετικό με τα θέματα που καλύπτονται από τη GAIT, το άρθρο XIVbis της GATS ισχύει μόνο για τα θέματα που καλύπτονται από της GATS, ενώ το άρθρο 73α της συμφωνίας TRIPS μπορεί να εφαρμοστεί μόνο στο πλαίσιο

θεμάτων που καλύπτονται από τη συμφωνία TRIPS. Επομένως, καμία από τις Εξαιρέσεις Ασφαλείας που επικαλείται η Ουκρανία δεν δικαιολογεί τη μη εφαρμογή τέτοιων Πολυμερών Εμπορικών Συμφωνιών όπως αυτές που περιέχονται, μεταξύ άλλων, στο Παράρτημα 2 της Συμφωνίας του Μαρακές (συγκεκριμένα, Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes), Παράρτημα 3 της Συμφωνίας του Μαρακές (δηλαδή του Μηχανισμού Αναθεώρησης της Εμπορικής Πολιτικής) ή της ίδιας της Συμφωνίας του Μαρακές [...] Ούτε οι υποχρεώσεις ούτε τα δικαιώματα μπορούν να μεταφερθούν αυτόματα από ένα μέρος του νομικού πλαισίου σε άλλο. Επιπλέον, η μη εφαρμογή μιας διεθνούς συνθήκης προϋποθέτει ότι δεν εφαρμόζονται όλες οι διατάξεις της, που πιθανώς θα περιλαμβάνουν Εξαιρέσεις Ασφαλείας που αναφέρονται στην ανακοίνωση της Ουκρανίας ως νομική βάση της απόφασής της, επίσης.

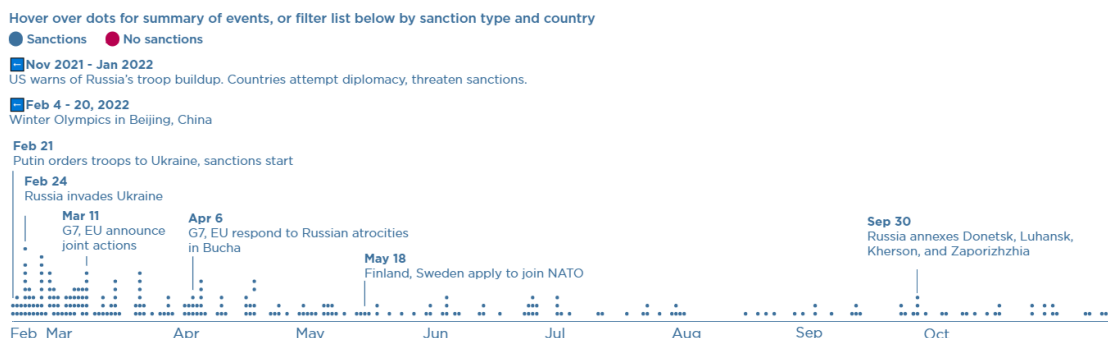
Ο ΠΟΕ είναι ένας εμπορικός οργανισμός που βασίζεται σε κανόνες και θα παραμείνει τέτοιος. Η πρόταση της Ουκρανίας να αναστείλει τη συμμετοχή της Ρωσικής Ομοσπονδίας στον ΠΟΕ επίσης δεν έχει νομική βάση. Τέτοια δράση δεν προβλέπεται στη συμφωνία ΠΟΕ. Η Ρωσική Ομοσπονδία θα ήθελε να τονίσει ότι δεν πρέπει να συζητάμε στον ΠΟΕ, ο οποίος είναι οργανισμός που σχετίζεται με το εμπόριο, και τα όργανα του θέματα και εκδηλώσεις, που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΠΟΕ και βρίσκονται στο επίκεντρο άλλων διεθνών οργανισμών και διπλωματικές υπηρεσίες.

Σε πολλά διεθνή φόρουμ, τα μέλη του ΠΟΕ εξέφρασαν επανειλημμένα τη δέσμευσή τους να ενισχύσουν την πολυμερή προσέγγιση και να υποστηρίξουν το βασισμένο σε κανόνες, το αμερόληπτο και διαφανές πολυμερές σύστημα εμπορικών συναλλαγών (MTS) με τον ΠΟΕ στον πυρήνα του. Η Ρωσία σημειώνει με λύπη τις προσπάθειες ορισμένων μελών για πολιτικοποίηση του ΠΟΕ και κατακερματισμό του πολυμερούς εμπορικού συστήματος αντί της εποικοδομητικής συμμετοχής σε ουσιαστικό διάλογο για τα βασικά ζητήματα της παγκόσμιας

εμπορικής ατζέντας. Αντίθετα, όλα τα μέλη πρέπει να συνδυάσουν τις προσπάθειές τους για τη βελτίωση της λειτουργίας του ΠΟΕ, να επιδείξουν τη συνεχή σημασία του για το διεθνές εμπόριο και να διασφαλίσουν την επιτυχημένη MC-12 με τα απτά διαπραγματευτικά αποτελέσματα που θα παραδοθούν».

Τα μέλη του ΠΟΕ έχουν αρχίσει να επιβάλλουν κυρώσεις στη Ρωσία με έχουν εμπορικές επιπτώσεις. Ορισμένα μέλη του ΠΟΕ αφαιρούν εμπορικά προνόμια από τη χώρα, όπως οι παραχωρήσεις της αρχής MFN (Morgan, 2022). Ο Καναδάς ανακάλεσε το καθεστώς MFN της Ρωσίας με βάση το άρθρο XXI της GATT, τη λεγόμενη εξαίρεση εθνικής ασφάλειας. Η ΕΕ, οι Ηνωμένες Πολιτείες και άλλα 12 μέλη του ΠΟΕ ανέφεραν παρόμοια αιτιολόγηση σε κοινή δήλωση (Congressional Research Service, 2022; Morrow, 2022). Υψηλοί δασμοί επιβάλλονται στις εισαγωγές από τη Ρωσική Ομοσπονδία, και οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Αυστραλία έχουν απαγορεύσει τις εισαγωγές πετρελαίου και ενέργειας. Η εισαγωγή ορισμένων άλλων αγαθών έχει επίσης απαγορευτεί. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επίσης απαγορεύσει τις εξαγωγές ειδών πολυτελείας στη Ρωσία, μεταξύ άλλων μέτρων που έλαβε (Morgan, 2022; Nancy Pelosi, 2022). Μόνο η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και το Ηνωμένο Βασίλειο αντιπροσωπεύουν περίπου το 40% του ρωσικού εμπορίου σε αγαθά και υπηρεσίες (Cygan, Disney & Szyszczak, 2022). Η Ρωσία με τη σειρά της απάντησε επίσης λαμβάνοντας τα δικά της περιοριστικά εμπορικά μέτρα ως αντίποινα (Morgan, 2022).

Γράφημα 4. Κυρώσεις κατά της Ρωσίας

Πηγή: Peterson Institute For International Economics, 2022

Τον Μάρτιο του 2022 τα μέλη του Κογκρέσου των ΗΠΑ, Earl Blumenauer και Lloyd Doggett, προέτρεψαν στο νομοσχέδιό τους να εκδιώξουν τη Ρωσία από τον ΠΟΕ. Οι Ηνωμένες Πολιτείες σκοπεύουν να εντείνουν τον εμπορικό και οικονομικό τους πόλεμο εναντίον της Ρωσίας - αλλά και της Κίνας - σε διαφορετικά μέτωπα, μετατρέποντας παράλληλα τον ΠΟΕ σε φόρουμ διαπραγματεύσεων για την επιδίωξη τομεακών εμπορικών συμφωνιών με βάση την αρχή MFN, μετατρέποντας ουσιαστικά τον ΠΟΕ σε έναν πολυμερή εμπορικό οργανισμό. Οι ΗΠΑ ανακάλεσαν επίσης με νομοσχέδιο (H.R. 7108) το καθεστώς των Μόνιμων Κανονικών Εμπορικών Σχέσεων (PNTR) της Ρωσίας, παρέχοντας παράλληλα στον Πρόεδρο των ΗΠΑ την εξουσία να αυξήσει τους δασμούς σε μια σειρά προϊόντων. Οι ΗΠΑ παρέχουν το καθεστώς PNTR στη Ρωσία από το 2012, αμέσως μετά την ένταξή της στον ΠΟΕ. Αυτό το καθεστώς επιτρέπει στα ρωσικά προϊόντα να πωλούνται στις Ηνωμένες Πολιτείες με πολύ χαμηλότερους δασμούς από τα αγαθά από έθνη χωρίς καθεστώς PNTR. Η απόφαση αυτή οφείλεται στο ότι κατά την εκτίμηση των ΗΠΑ η Ρωσία εισέβαλε στην Ουκρανία και επομένως τη θεωρεί ως μια επιθετική πράξη κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου και όχι ως νόμιμη πράξη αυτοάμυνας, εναντίον ενός μέλους του ΠΟΕ, όπως επικαλείται η Ρωσία (TWN Info Service on WTO and Trade Issues, 2022). Επίσης, στο νομοσχέδιο αυτό προβλέπονται ακόμα τα εξής (Congressional Research Service, 2022): παρέχει εξουσιοδότηση για την αποκατάσταση του NTR υπό ορισμένες προϋποθέσεις, και καθοδηγεί τον Εμπορικό Αντιπρόσωπο των ΗΠΑ (USTR) να χρησιμοποιήσει την επιρροή του στον ΠΟΕ για να ενθαρρύνει άλλα μέλη του ΠΟΕ να αναστείλουν τις εμπορικές παραχωρήσεις και να εξετάσουν περαιτέρω βήματα για την αναστολή της Ρωσίας από τον ΠΟΕ. Η κατάργηση του καθεστώτος PNTR της Ρωσίας θα αύξανε τους ισχύοντες εισαγωγικούς δασμούς στις εισαγωγές των ΗΠΑ από τη Ρωσία, επηρεάζοντας ενδεχομένως ορισμένους τομείς που εξαρτώνται από ρωσικές εισροές και θέτοντας ζητήματα βάσει των υποχρεώσεων του ΠΟΕ των ΗΠΑ.

Κατά την περίοδο 1992-2012, το καθεστώς των κανονικών εμπορικών σχέσεων (NTR) της Ρωσίας ανανεωνόταν ετησίως σύμφωνα με τον Τίτλο IV του νόμου περί εμπορίου του 1974. Ο νόμος απαιτεί από τον Πρόεδρο να

αρνηθεί το καθεστώς NTR σε οποιαδήποτε χώρα δεν το είχε κατά τη στιγμή της ψήφισης του νόμου στις 3 Ιανουαρίου 1975, καλύπτοντας ουσιαστικά χώρες «μη οικονομίας της αγοράς» (τη Σοβιετική Ένωση και άλλες κομμουνιστικές χώρες). Περαιτέρω αρνείται το καθεστώς NTR για όσο διάστημα η χώρα αρνείται στους πολίτες της το δικαίωμα στην ελεύθερη μετανάστευση σύμφωνα με το άρθρο 402 του νόμου (η λεγόμενη τροπολογία Jackson-Vanik). Το Κογκρέσο ενέκρινε την τροποποίηση ως απάντηση στις περιοριστικές πολιτικές μετανάστευσης που εφάρμοσε η Σοβιετική Ένωση το 1972. Η τροποποίηση του εμπορικού καθεστώτος της Ρωσίας συνδέθηκε με την προσχώρησή της στον ΠΟΕ τον Αύγουστο του 2012. Οι κανόνες του ΠΟΕ γενικά απαιτούν από κάθε μέλος να παρέχει άνευ όρων μεταχείριση MFN (δηλαδή, το χαμηλότερο τιμολόγιο ενός μέλους ή καλύτερη εμπορική παραχώρηση) σε όλα τα μέλη του ΠΟΕ. Για να συμμορφωθούν με τους κανόνες του ΠΟΕ και να διασφαλίσουν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες επωφελήθηκαν από τους όρους συμμετοχής της Ρωσίας στον ΠΟΕ (π.χ. δεσμεύσεις πρόσβασης στην αγορά), το Κογκρέσο ψήφισε νομοθεσία τον Δεκέμβριο του 2012 που κατέργησε τους περιορισμούς του Τίτλου IV και παρέιχε στον Πρόεδρο την εξουσία να επεκτείνει το PNTR στη Ρωσία. Η προτεινόμενη νομοθεσία για την κατάργηση του καθεστώτος PNTR της Ρωσίας θα εφαρμόσει εκ νέου τους περιορισμούς και τις διαδικασίες του Τίτλου IV στη Ρωσία για σκοπούς αποκατάστασης του NTR. Άλλα νομοσχέδια θα προσθέσουν νέους όρους που θα πρέπει να πληροί η Ρωσία πριν ανακτήσει αυτό το καθεστώς (Congressional Research Service, 2022).

Στις 12 Ιουνίου 2022 υπήρξε μία κοινή δήλωση των κρατών μελών του ΠΟΕ υποστηρικτική προς την Ουκρανία, με την ευκαιρία της 12ης Υπουργικής Διάσκεψης του ΠΟΕ, αλλά και προς στα ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ της 2ας Μαρτίου 2022 (A/RES/ES-11/1) και της 24ης Μαρτίου 2022 (A/RES/ES-11/2). Στην ανακοίνωση αναφέρονται χαρακτηριστικά μεταξύ άλλων τα εξής (Office of the United States Trade Representative, 2022):

«Ο πόλεμος έχει επίσης καταστροφικές επιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένης της οικονομίας και της ικανότητας εμπορίου της Ουκρανίας. Η καταστροφή ενός σημαντικού μέρους της υποδομής μεταφορών της Ουκρανίας, συμπεριλαμβανομένων των

δρόμων, των γεφυρών, των λιμανιών και των σιδηροδρόμων, εμποδίζει ουσιαστικά την ικανότητα της Ουκρανίας να παράγει, να εξάγει και να εισάγει. Ανησυχούμε σοβαρά για τις συνέπειες αυτής της καταστροφής για την Ουκρανία και για το παγκόσμιο εμπόριο, ιδίως όσον αφορά την προμήθεια στις διεθνείς αγορές ορισμένων βασικών προϊόντων που παράγονται από την Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένων γεωργικών και τροφίμων, λιπασμάτων, ηλιέλαιου και κρίσιμων ορυκτών . Μας ανησυχούν επίσης βαθιά οι πολυάριθμες αναφορές για λεηλασία σιτηρών από την Ουκρανία. Αυτές οι ενέργειες έρχονται σε αντίθεση με τις αρχές και τις αξίες του ΠΟΕ.

Υπογραμμίζουμε τη σημασία της διατήρησης ανοιχτών και προβλέψιμων αγορών και την ικανότητα της Ουκρανίας να συναλλάσσεται. Δεδομένου αυτού, καταδικάζουμε σθεναρά κάθε ενέργεια που στοχεύει τα μέσα προμήθειας, παραγωγής και μεταφοράς που είναι απαραίτητα για την παραγωγή και εξαγωγή της Ουκρανίας στον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων των αγροδιατροφικών προϊόντων. Τονίζουμε την ανάγκη να διασφαλιστεί ότι οι εμπορικές οδοί, ιδίως οι θαλάσσιες οδοί και τα λιμάνια, δεν εμποδίζονται από την απειλή της χρήσης βίας.

Οι επιπτώσεις στην επισιτιστική ασφάλεια είναι δραματικές για όσους επηρεάζονται άμεσα στην Ουκρανία, αλλά δεν περιορίζονται μόνο στην Ουκρανία και τους πολίτες της. Η Ουκρανία είναι ένας από τους κορυφαίους εξαγωγείς στον κόσμο βασικών γεωργικών προϊόντων όπως σιτάρι, καλαμπόκι, κριθάρι και ηλιέλαιο. Είναι σημαντικός προμηθευτής του Παγκόσμιου Επισιτιστικού Προγράμματος. Ο αντίκτυπος του πολέμου, συμπεριλαμβανομένου του αποκλεισμού της πρόσβασης της Ουκρανίας στη Μαύρη Θάλασσα, θέτει σε σοβαρό κίνδυνο την προσφορά τροφίμων σε ορισμένα από τα πιο ευάλωτα μέρη του κόσμου, στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό κινδυνεύει να ωθήσει εκατομμύρια ανθρώπους στην επισιτιστική ανασφάλεια, ενισχύοντας την ήδη σοβαρή κατάσταση που προκαλεί η πανδημία Covid-19.

Σε αυτό το πλαίσιο, θα επιδιώξουμε να στηρίξουμε την Ουκρανία και να διευκολύνουμε τις εξαγωγές της. Ενθαρρύνουμε τα μέλη του ΠΟΕ να κάνουν το ίδιο με τρόπο ανάλογο με την ικανότητά τους, μεταξύ άλλων διευκολύνοντας τη χρήση της υποδομής ή διευκολύνοντας και απλοποιώντας τις τελωνειακές διαδικασίες.

Στο πλαίσιο των δυνατοτήτων μας, θα αναζητήσουμε τρόπους για να βοηθήσουμε τους Ουκρανούς αγρότες να συνεχίσουν να φυτεύουν και να καλλιεργούν δημητριακά και ελαιούχους σπόρους, που χρειάζονται τόσο για τους ίδιους όσο και για τον κόσμο. Στο πλαίσιο της ικανότητας κάθε μέλους του ΠΟΕ, θα συνεχίσουμε να παρέχουμε ανθρωπιστική βοήθεια για την ανακούφιση του πόνου των Ουκρανών αμάχων, μεταξύ άλλων για να βοηθήσουμε στην εξασφάλιση της πρόσβασής τους σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των τροφίμων. Θα αναζητήσουμε επίσης τρόπους για να βοηθήσουμε την Ουκρανία στην ανοικοδόμησή της μόλις το επιτρέψουν οι συνθήκες»

3.3 Αντίδραση του ΠΟΕ στη ρωσο-ουκρανική σύγκρουση

Ο ΠΟΕ έχει επανειλημμένως εκφράσει ανησυχίες για τις εμπορικές επιπτώσεις της σύγκρουσης, ιδιαίτερα το εμπόριο γεωργικών προϊόντων και τροφίμων και την άνοδο των τιμών της ενέργειας και τις επιπτώσεις τους στον παγκόσμιο πληθυσμό, όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο.

Σε έκθεσή του για τις επιπτώσεις του πολέμου στο εμπόριο και τον ρόλο του ιδίου του οργανισμού, ο ΠΟΕ υποστήριξε ότι το πολυμερές σύστημα συναλλαγών μπορεί να διαδραματίσει βασικούς ρόλους για την παροχή σταθερών και προβλέψιμων συνθηκών συναλλαγών και την ενθάρρυνση της διαφάνειας στις διεθνείς αγορές. Η Άσκηση Παρακολούθησης του Εμπορίου του ΠΟΕ (Trade Monitoring Exercise), η οποία ξεκίνησε εν μέσω της χρηματοπιστωτικής κρίσης τη διετία 2008-2009, διαδραμάτισε πολύτιμο ρόλο στην ενίσχυση της αυτοσυγκράτησης στη χρήση προστατευτικών μέτρων, κάτι που βοήθησε να ανακάμψει το εμπόριο και κατά την αρχή της πανδημίας. Η παρακολούθηση των εμπορικών μέτρων που λαμβάνονται σε σχέση με την τρέχουσα κρίση θα βοηθήσει τα μέλη να προσαρμοστούν. Τονίζεται ακόμα ότι

ο ΠΟΕ μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διαφάνεια περιοριστικών πολιτικών και μπορεί να προσφέρει ένα φόρουμ για τη συζήτηση των συνεπειών τους σε πολυμερές πλαίσιο. Εκκινώντας από τη θετική συνεισφορά της Άσκησης Παρακολούθησης του Εμπορίου σε άλλες κρίσεις, ο ΠΟΕ υποστηρίζει ότι μπορεί να διαδραματίσει αυτόν τον ρόλο σε περιόδους κρίσεων όπου η εσωτερική πίεση για εφαρμογή τέτοιων πολιτικών είναι υψηλή και, ταυτόχρονα, οι αρνητικές δευτερογενείς επιπτώσεις τους είναι πιθανό να είναι μεγάλες (WTO, 2022ε, σελ. 26-27). Πιο συγκεκριμένα, στην έκθεσή του ο ΠΟΕ αναγνωρίζει τους εξής ρόλους που μπορεί να διαδραματίσει κατά την κρίση στην Ουκρανία (WTO, 2022ε, σελ. 27-28):

α) Η διασφάλιση της ομαλής και προβλέψιμης ροής του εμπορίου είναι ζωτικής σημασίας για τον μετριασμό των επιπτώσεων της κρίσης: Οι εισαγωγείς θα πρέπει να ανταποκριθούν στην κρίση προσαρμόζοντας τα πρότυπα προμήθειας ή προσαρμόζοντας τις τεχνολογίες παραγωγής. Οι προμηθευτές θα πρέπει να μετεγκαταστήσουν την παραγωγή και να αυξήσουν την παραγωγή σε εργοστάσια εκτός των πληγισμών περιοχών. Οι εταιρείες μεταφορών θα πρέπει να προσαρμόσουν γρήγορα τις διαδρομές και να διασφαλίσουν ότι η αύξηση της παραγωγής μπορεί να φτάσει γρήγορα σε χώρες όπου η ζήτηση είναι μεγαλύτερη. Ο ΠΟΕ, μέσω των διαφόρων συμφωνιών του, εργάζεται με συνέπεια για να διασφαλίσει ότι αυτοί οι παράγοντες αντιμετωπίζουν όσο το δυνατόν λιγότερα εμπόδια για τέτοιες προσαρμογές. Περίπου το 75% του παγκόσμιου εμπορίου πραγματοποιείται σύμφωνα με τους κανόνες του ΠΟΕ και ο ΠΟΕ κατά το παρελθόν έχει συμβάλει καθοριστικά στη μείωση των δασμών και άλλων εμπορικών φραγμών παρέχοντας παράλληλα σταθερότητα και προβλεψιμότητα στις εμπορικές σχέσεις. Η συμφωνία διευκόλυνσης του εμπορίου του ΠΟΕ, για παράδειγμα, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2017, συνέβαλε στην απλοποίηση των τελωνειακών διαδικασιών και στην αύξηση της αποτελεσματικότητας του εμπορίου παγκοσμίως. Η Γραμματεία του ΠΟΕ, μαζί με τους εταίρους της, παρέχει επίσης εκπαίδευση και τεχνική βοήθεια για να βοηθήσει στη διασφάλιση της ταχείας και αποτελεσματικής εφαρμογής της συμφωνίας.

β) Ο ΠΟΕ παρέχει ένα σημαντικό φόρουμ όπου οι χώρες μπορούν να συνεδριάσουν και να οικοδομήσουν εκ νέου την εμπιστοσύνη: ο συνεχής

διάλογος για την εμπορική πολιτική θα είναι ζωτικής σημασίας προκειμένου να αποκατασταθεί η ειρήνη, να αναδημιουργηθούν βασικές εγκαταστάσεις και να επιτραπεί στο εμπόριο να συνεχίσει να διαδραματίζει τον κεντρικό του ρόλο στην προώθηση της ανάπτυξης. Οι γεωπολιτικές εντάσεις μπορεί να αποτελέσουν απειλή για τις αρχές στις οποίες βασίζεται το τρέχον εμπορικό σύστημα, το οποίο επέτρεψε στις χώρες να καρπωθούν τα οφέλη από την εξειδίκευση, τις οικονομίες κλίμακας και τα δευτερογενή αποτελέσματα της καινοτομίας. Η επιστροφή σε έναν κόσμο γεωπολιτικών μπλοκ θα ήταν πολύ δαπανηρή για την παγκόσμια οικονομία, ιδιαίτερα για τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές. Ως εκ τούτου, είναι ζωτικής σημασίας το πολυμερές εμπορικό σύστημα να συνεχίσει να διαδραματίζει το ρόλο του διασφαλίζοντας την ομαλή ροή των αγαθών υπηρεσιών μέσω όλων των λειτουργιών του. Ειδικότερα, ο ΠΟΕ μπορεί να είναι ένα σημαντικό φόρουμ όπου τα μέλη συνεδριάζουν και μπορούν να αρχίσουν να (επανα)οικοδομούν εμπιστοσύνη στην παγκόσμια οικονομία. Κατά συνέπεια, ο ΠΟΕ μπορεί επίσης να βοηθήσει τα μέλη να ενισχύσουν τις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού, ειδικά για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, τις αναπτυσσόμενες χώρες και τα μικρά νησιωτικά αναπτυσσόμενα κράτη και να εντοπίσουν τρόπους μείωσης του εμπορικού κόστους. Οι διεθνείς οργανισμοί μπορούν να συμβάλουν στον περιορισμό των επιβλαβών επιπτώσεων αυτών των εξελίξεων διευκολύνοντας τη ροή πληροφοριών και παρέχοντας διαφάνεια στην αγορά. Για παράδειγμα, στις 21 Μαρτίου 2022 ο ΠΟΕ συγκάλεσε το Παγκόσμιο Φόρουμ Εφοδιαστικών Αλυσίδων, στο οποίο συγκέντρωσε βασικούς ηγέτες στην αγορά για να διασφαλίσει ότι οι πληροφορίες σχετικά με τα σημεία συμφόρησης κοινοποιούνται όσο το δυνατόν ταχύτερα.

γ) Ο ΠΟΕ μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις: Η Γραμματεία του ΠΟΕ είναι σε θέση για να παρέχει συνεχή ισχυρή παρακολούθηση και αναλυτική εργασία για να βοηθήσει τα μέλη του να εντοπίσουν τις προκλήσεις που προκύπτουν από τον πόλεμο και τον αντίκτυπό του στο εμπόριο και την ανάπτυξη. Είναι σημαντικό ότι το έργο της Γραμματείας μπορεί να ενημερώσει τους διαπραγματευτές και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σχετικά με την ανάγκη επιτάχυνσης της

διαδικασίας ολοκλήρωσης ζωτικής σημασίας διαπραγματεύσεων, όπως αυτές στη γεωργία.

Συνολικά, επομένως, διαπιστώνεται ότι η αντίδραση του ΠΟΕ συλλογικά, ως διεθνής οργανισμός, ήταν απύσχα. Ο ΠΟΕ περιορίστηκε σε εκτιμήσεις σχετικά με τις εμπορικές επιπτώσεις της σύγκρουσης και τις επιπτώσεις στην επισιτιστική ασφάλεια, καθώς και σε μία γενική αναφορά στον ρόλο του για την προστασία του ελεύθερου εμπορίου. Η απροθυμία του ΠΟΕ να αντιμετωπίσει άμεσα τον πόλεμο στην Ουκρανία οφείλεται, σύμφωνα με την Zvenyslava (2022) στη διάκριση εμπορίου και ανησυχιών για την ασφάλεια. Αρχικά, το σχέδιο του Χάρτη της Αβάνας για έναν Διεθνή Οργανισμό Εμπορίου περιείχε μια διάταξη βάσει της οποίας ο ΙΤΟ και τα Ηνωμένα Έθνη έπρεπε να συνεργαστούν για την «αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας» (άρθρο 72(1)(στ)). Ωστόσο, η συμφωνία του Μαρακές για την ίδρυση του ΠΟΕ στερείται παρόμοιας διάταξης. Για πολύ καιρό, η GATT και ο ΠΟΕ θεωρούνταν ένας οργανισμός που ασχολείται μόνο με ζητήματα που σχετίζονται με το εμπόριο. Οι δεσμευτικοί και αμερόληπτοι όροι πρόσβασης στην αγορά αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο του συστήματος του ΠΟΕ. Η εξάρτηση της πρόσβασης στην αγορά από νέους κανόνες που αφορούν μη εμπορικές ανησυχίες (όπως το περιβάλλον ή τα ανθρώπινα δικαιώματα) μπορεί να θέσει σε κίνδυνο αυτή τη βασική συμφωνία και έχει αποδειχθεί απαράδεκτη για πολλά μέλη του ΠΟΕ. Ως εκ τούτου, η ειρήνη και η ασφάλεια θεωρήθηκε ότι δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του ΠΟΕ. Πιο πρόσφατα, ωστόσο, η εστίαση έχει μετατοπιστεί σε μη εμπορικά ζητήματα. Υπάρχει ένα αναπτυσσόμενο σώμα νομολογίας για την προστασία των μη εμπορικών αξιών μέσω των εξαιρέσεων στις συμφωνίες του ΠΟΕ.

3.4 Συμπεράσματα

Από την εισβολή στην Ουκρανία έχουν ληφθεί διάφορα μέτρα κατά της Ρωσίας. Αυτά περιλαμβάνουν: κυρώσεις κατά αγαθών, υπηρεσιών και χρηματοδότησης στη Ρωσία, κυρώσεις κατά μεμονωμένων εταιρειών που δραστηριοποιούνται στη Ρωσία, κυρώσεις κατά συγκεκριμένων ατόμων που συνδέονται με τον Putin, αναστολή της ρήτρας του «πιο ευνοούμενου έθνους» (MFN) του ΠΟΕ, η οποία εμποδίζει τις χώρες να κάνουν διακρίσεις μεταξύ των εμπορικών τους εταίρων. Ο ΠΟΕ ως οργανισμός έχει εκφράσει τη

συμπαράστασή του στην Ουκρανία και κυρίως τη συμβολή του στη στήριξη του ελεύθερου εμπορίου, ειδικότερα λόγω των αρνητικών επιπτώσεων αυτής της σύγκρουσης στο διεθνές εμπόριο και την επισιτιστική ασφάλεια. Το βασικό ερώτημα που τίθεται είναι αν τα προαναφερθέντα έρχονται σε αντίθεση με τις αρχές, τις πολιτικές και τους κανονισμούς του ΠΟΕ που διέπουν το εμπόριο μεταξύ των χωρών. Αυτό το ζήτημα πραγματεύεται το επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΣΥΖΗΤΗΣΗ

4.1 Εισαγωγή

Από τα όσα αναφέρθηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο διαπιστώνονται τα εξής σημεία: α) οι αντιδράσεις του ΠΟΕ περιορίστηκαν στη δημιουργία εκθέσεων και σε ανακοινώσεις που αφορούν τον αντίκτυπο της σύγκρουσης Ρωσίας και Ουκρανίας στο εμπόριο, με ειδική αναφορά στις αρνητικές επιπτώσεις της επισιτιστικής ανασφάλειας και κρίσης σε συγκεκριμένους πληθυσμούς, β) τα κράτη-μέλη του ΠΟΕ προέβησαν σε μεμονωμένες ενέργειες που άρουν την προηγούμενη έλλειψη περιορισμών του εμπορίου με τη Ρωσία μέσω εμπορικών κυρώσεων και την αναστολή της αρχής MFN, γ) η Ουκρανία προέτρεψε την αποπομπή της Ρωσίας από τον ΠΟΕ, κάτι το οποίο σκέφτονται και άλλα κράτη-μέλη του εν λόγω οργανισμού. Συνεπώς, η συζήτηση σχετικά με το αν και κατά πόσο η σύγκρουση Ρωσίας και Ουκρανίας αποτελεί πρόκληση για τις αρχές, τις πολιτικές και τους κανόνες του ΠΟΕ αφορά τα ως άνω σημεία. Επομένως, σε αυτό το κεφάλαιο διεξάγεται η συζήτηση αυτή σε τρεις ενότητες, όσες και τα σημεία που προαναφέρθηκαν.

4.2 Αντίδραση του ΠΟΕ ως διεθνής οργανισμός

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο ΠΟΕ αποτελεί ένα πολυμερές εμπορικό σύστημα βασισμένο σε κάποιους κανόνες, η ίδρυση του οποίου βασίστηκε ήδη σε διαφωνίες μεταξύ της έκτασης υπαγωγής σε διεθνείς συμφωνίες (VanGrasstek, 2013, σελ. 6; Herdegen, 2013, σελ. 53). Επιπλέον προβλήματα δημιουργεί το διευρυνόμενο πεδίο εφαρμογής της εμπορικής πολιτικής και το γεγονός ότι ο ΠΟΕ ασχολείται με θέματα που προσκρούουν στη δικαιοδοσία άλλων διεθνών οργανισμών και συμφωνιών (VanGrasstek, 2013, σελ. 13-14), σε συνδυασμό με την ίδια τη φύση του ΠΟΕ (Herdegen, 2013, σελ. 18).

Με μια ευρεία έννοια, το καθεστώς του ΠΟΕ μπορεί να θεωρηθεί ως το «συναγματικό πλαίσιο» για το παγκόσμιο εμπόριο. Ωστόσο, το σύστημα του ΠΟΕ δεν προσφέρεται για εννοιολόγηση με όρους θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων και αξιών που αποτελούν τη βάση ή ακόμη και αντικαθιστούν τους ρητούς κανόνες. Δημιουργεί περίπλοκες διαδικασίες εξισορρόπησης και

μεγάλο περιθώριο ερμηνείας, λαμβάνοντας υπόψη και ότι το σύστημα του ΠΟΕ λειτουργεί ως μια λεπτομερώς συντονισμένη αλληλεπίδραση αρχών και εξαιρέσεων (Herdegen, 2013, σελ. 19). Στο πλαίσιο αυτό, άλλωστε, το Dispute Settlement Understanding (DSU) παρέχει τη σύσταση του οργάνου επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ με ανεξάρτητες επιτροπές και ένα δευτεροβάθμιο όργανο. Σε αυτή τη βάση, η επίλυση διαφορών μεταξύ των μελών του ΠΟΕ μέσω αυτού του μηχανισμού, κάτι που έχει ζητήσει η Ουκρανία έναντι της Ρωσίας κατά την εισβολή της τελευταίας στην Κριμαία το 2014, έχει περισσότερο δικαστικό παρά πολιτικό χαρακτήρα (Herdegen, 2013, σελ. 18). Πλέον των ανωτέρω, δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί αι το γεγονός ότι οι βασικές αρχές του ΠΟΕ ερμηνεύονται κάπως διαφορετικά από τις βασικές συμφωνίες που διέπουν την ίδρυσή του (Matsushita, 2004, σελ. 366-368; WTO, 2022α).

Η αλληλεπίδραση των διαφόρων εμπορικών συμφωνιών προστίθεται στην ήδη περίπλοκη φύση του δικαίου του ΠΟΕ. Η εκτενής νομολογία που έχει θεσπιστεί από την ειδική ομάδα και τις εκθέσεις του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου παρέχει πλέον αρκετά αξιόπιστη καθοδήγηση και προωθεί τη συνεπή εφαρμογή του δικαίου του ΠΟΕ. Παρ' όλα αυτά, οι διαφορετικές έννοιες ορισμένων όρων καθώς και οι ειδικές και γενικές εξαιρέσεις συχνά μετατρέπουν την κατανόηση των εμπορικών συμφωνιών εξαιρετικά δύσκολη διαδικασία (Herdegen, 2013, σελ. 184).

Κατά συνέπεια, εξάγονται δύο βασικά συμπεράσματα από τα όσα αναφέρθηκαν σε αυτήν την ενότητα. Το πρώτο είναι πως ο ΠΟΕ αποτελεί ένα γενικότερο πλαίσιο εφαρμογής του ελεύθερου εμπορίου παγκοσμίως, του οποίου η δομή βασιζόμενη σε συμφωνίες και αρκετές εξαιρέσεις σε αυτές εμποδίζει εν μέρει την λειτουργία του ως ένας αυτόνομος διεθνής οργανισμός. Αυτό οδηγεί και στο δεύτερο συμπέρασμα που είναι η δυνατότητα μονομερούς επιβολής εμπορικών περιορισμών από τα κράτη-μέλη του ΠΟΕ, όπως και συνέβη, λαμβάνοντας υπόψη και τη διαφορετική ανάγνωση των εξαιρέσεων των συμφωνιών, αλλά και του ότι οι βασικές αρχές του αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τις βασικές συμφωνίες που διέπουν την ίδρυση και λειτουργία του. Με βάση αυτό το συμπέρασμα, εξετάζεται στην επόμενη

ενότητα η μονομερής επιβολή εμπορικών κυρώσεων στη Ρωσία από τα κράτη-μέλη του ΠΟΕ.

4.3 Αντιδράσεις των κρατών-μελών του ΠΟΕ

4.3.1 Εμπορικές κυρώσεις

Ένα από τα μέτρα που ελήφθησαν από επί μέρους κράτη-μέλη του ΠΟΕ είναι η επιβολή δασμών, απαγόρευση εισαγωγών αγαθών από τη Ρωσία, καθώς και η αφαίρεση εμπορικών προνομίων (Congressional Research Service, 2022; Morrow, 2022; Morgan, 2022; TWN Info Service on WTO and Trade Issues, 2022). Αυτές οι ενέργειες επιτρέπονται σύμφωνα με τις εξαιρέσεις εθνικής ασφάλειας στις συμφωνίες του ΠΟΕ. Η GATT επιτρέπει μέτρα που ένα μέλος του ΠΟΕ θεωρεί απαραίτητα για την προστασία των ουσιωδών συμφερόντων ασφάλειας, τα οποία λαμβάνονται σε καιρό πολέμου ή άλλης έκτακτης ανάγκης στις διεθνείς σχέσεις. Παρόμοιες εξαιρέσεις εμφανίζονται τόσο στη συμφωνία του ΠΟΕ για το εμπόριο υπηρεσιών (GATS) όσο και στη συμφωνία του για την πνευματική ιδιοκτησία (TRIPS). Οι επιτροπές διαφορών του ΠΟΕ ερμήνευσαν πρόσφατα αυτές τις διατάξεις για πρώτη φορά σε δύο διαφορές - μια μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας που προέκυψε από την εισβολή της Ρωσίας στην Κριμαία το 2014 και μια ξεχωριστή υπόθεση που σχετίζεται με τον οικονομικό αποκλεισμό του Κατάρ από τη Σαουδική Αραβία το 2017. Το δικαστικό σώμα του ΠΟΕ ζήτησαν από τις χώρες που επικαλούνται την εξαίρεση να παράσχουν αντικειμενικά στοιχεία για την ύπαρξη έκτακτης ανάγκης, να εξηγήσουν πώς η κατάσταση έκτακτης ανάγκης επηρεάζει τα βασικά συμφέροντά τους για την ασφάλεια και να αποδείξουν ότι τα μέτρα που επέβαλαν σχετίζονταν εύλογα με την προστασία αυτών των συμφερόντων. Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022 εμπίπτει σε αυτήν την κατηγορία, καθώς θεωρείται ως ένας πόλεμος και όχι μια ειδική στρατιωτική επιχείρηση, όπως υποστηρίζει η Ρωσία, ενώ παράλληλα τα μέλη του ΠΟΕ που επικαλούνται την εξαίρεση δεν χρειάζεται να συμμετέχουν στον πόλεμο (Meyer & Tucker, 2022).

Επιπλέον, η κατάσταση στην Ουκρανία πυροδοτεί περαιτέρω καταστάσεις έκτακτης ανάγκης στις διεθνείς σχέσεις. Η παραβίαση των κανόνων του ΟΗΕ για τη χρήση βίας από τη Ρωσία, εκτός από την αυτοάμυνα

και η χρήση βίας κατά των γειτόνων της τα τελευταία 15 χρόνια, προκαλούν εύλογες ανησυχίες για το εάν η Ρωσία μπορεί να εισβάλει σε άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Η Ρωσία έχει επίσης θέσει σε επιφυλακή τις πυρηνικές της δυνάμεις. Επειδή οι προηγούμενες συγκρούσεις στην Ανατολική Ευρώπη πυροδότησαν και τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους, είναι μάλλον λογικό για άλλες χώρες να ανησυχούν ότι η εξάπλωση αυτής της σύγκρουσης θα μπορούσε να υπονομεύσει την ασφάλειά τους (Meyer & Tucker, 2022).

Η δήλωση της G7, της ΕΕ και άλλων κρατών υπογραμμίζει ότι οι ενέργειες για την υποστήριξη της Ουκρανίας καλύπτονται επίσης από την επίκλησή τους στην εξαίρεση για την εθνική ασφάλεια. Αυτό σημαίνει ότι θεωρούν ότι τα περιοριστικά μέτρα τους σε αγαθά και υπηρεσίες κατά της Ρωσίας δικαιολογούνται από εξαιρέσεις εθνικής ασφάλειας. Τα μέλη του ΠΟΕ αγωνίζονται εδώ και πολύ καιρό με τα όρια στις εξαιρέσεις για την εθνική ασφάλεια, τα οποία έχουν συνταχθεί με κάπως αυτοδικαίους όρους. Κατά συνέπεια, σε αυτό το σημείο τίθεται το ερώτημα περί της έννοιας της 'εθνικής ασφαλείας', δηλαδή το πώς κατανοείται, ερμηνεύεται, αντιλαμβάνεται και κυρίως χρησιμοποιείται από μέρους των κρατών-μελών για την εφαρμογή εμπορικών κυρώσεων κατά της Ρωσίας. Ένα ακόμα ιδιαίτερα κρίσιμο ζήτημα θα προκύψει μόλις τελειώσει ο πόλεμος, εάν διατηρηθούν περιοριστικά μέτρα κατά της Ρωσίας για τη μείωση της εξάρτησης από τις εισαγωγές από τη Ρωσία ή ως τιμωρία για τις ενέργειές της στην Ουκρανία.

Η προηγούμενη κρίση στην Κριμαία το 2014 παρέχει ένα παράδειγμα της επίκλησης της εθνικής ασφαλείας για την εφαρμογή εμπορικών κυρώσεων (Cygan et al., 2022; Collins, 2022). Μια επιτροπή του ΠΟΕ εξέτασε τη βασική διάταξη ασφαλείας στη διαμάχη που άσκησε η Ουκρανία κατά της Ρωσίας μετά την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία το 2014. Η παράνομη προσάρτηση οδήγησε στην επιβολή εμπορικών κυρώσεων από διάφορες χώρες κατά ρωσικών οντοτήτων. Η Ρωσία απάντησε επιβάλλοντας απαγορεύσεις διαμετακόμισης και άλλους περιορισμούς που εμποδίζουν τη διαμετακόμιση εμπορευμάτων από την Ουκρανία προς το Καζακστάν και άλλες μεθωριακές χώρες. Η Ουκρανία προσέφυγε στον ΠΟΕ ισχυριζόμενη ότι πρόκειται για παραβίαση της GATT, ενώ η Ρωσία ισχυρίστηκε ότι τα μέτρα ήταν απαραίτητα για την προστασία των βασικών συμφερόντων ασφαλείας

της. Η Ρωσία υποστήριξε ότι η επιτροπή του ΠΟΕ δεν είχε δικαιοδοσία να αξιολογήσει τα μέτρα της. Η ομάδα διαφώνησε με αυτό το τελευταίο σημείο και διαπίστωσε ότι είχε δικαιοδοσία να επανεξετάσει τη χρήση της βασικής αιτιολόγησης ασφαλείας από τη Ρωσία. Ωστόσο, διαπίστωσε επίσης ότι η κατάσταση μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας από το 2014 ήταν έκτακτη στις διεθνείς σχέσεις και ότι τα μέτρα της Ρωσίας είχαν ληφθεί κατά τη διάρκεια αυτής της έκτακτης ανάγκης. Η επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι κάθε μέλος του ΠΟΕ μπορεί να ορίσει ποια θεωρεί ότι είναι τα βασικά συμφέροντά του για την ασφάλεια. Αυτή η διακριτική ευχέρεια περιορίζεται από την υποχρέωση καλής πίστης ερμηνείας και εφαρμογής της βασικής ρήτρας ασφαλείας. Αυτό συνεπάγεται την υποχρέωση να διατυπωθούν τα ουσιώδη συμφέροντα ασφαλείας με τρόπο τέτοιο που να αποδεικνύονται, ενώ παράλληλα θα πρέπει να υπάρχει σύνδεση μεταξύ των βασικών συμφερόντων ασφαλείας που επικαλούνται και των μέτρων που λαμβάνονται. Η Ρωσία θα μπορούσε να καθορίσει την «αναγκαιότητα» των μέτρων για την προστασία των βασικών συμφερόντων ασφαλείας της.

Η επιτροπή δεν θα αποφάσιζε για τη νομιμότητα της προσάρτησης της Κριμαίας από τη Ρωσία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Αποφάνθηκε ότι δεν ήταν σχετικό με τον καθορισμό του εάν η Ρωσία είχε οποιαδήποτε διεθνή ευθύνη για την ύπαρξη αυτής της κατάστασης στην οποία αναφέρεται η Ρωσία. Η Ρωσία αντιτάχθηκε στην αναφορά της επιτροπής στην καταδίκη της διεθνούς κοινότητας της προσάρτησης της Κριμαίας, που οδήγησε στην αντικατάσταση αυτού του όρου με «ο ψήφισμα του ΟΗΕ. Αυτό υποδηλώνει την άποψη της επιτροπής για διαχωρισμό της ευθύνης βάσει του διεθνούς δικαίου και της ευθύνης βάσει του διεθνούς οικονομικού δικαίου. Ωστόσο, τονίζεται από τους Cygan et al. (2022) ότι στην υφιστάμενη σύγκρουση μπορεί να είναι δύσκολο για τις χώρες που επιβάλλουν κυρώσεις - σε αντίθεση με την Ουκρανία - να υποστηρίξουν ότι τα βασικά συμφέροντά τους για την ασφάλεια δικαιολόγησαν τις ενέργειές τους κατά της Ρωσίας χωρίς να υποστηρίζουν ότι σε κάποια γενικότερη έννοια, οι ενέργειες της Ρωσίας στην Ουκρανία απείλησαν μια πιο παγκόσμια σύγκρουση.

Είναι ενδιαφέρον ότι οι ΗΠΑ ευθυγραμμίστηκαν με την ερμηνεία της Ρωσίας για την καθαρά αυτοδίκαιη φύση του άρθρου XXI της GATT στη διαμάχη, κάτι το οποίο σημαίνει ότι θεώρησαν ότι δεν θα έπρεπε να υπόκειται σε έλεγχο από τα δικαστήρια του ΠΟΕ. Η Ρωσία αρνήθηκε να παράσχει οποιαδήποτε τεκμηριωμένη απόδειξη ή νομικά επιχειρήματα στη διαμάχη, αναγκάζοντας την επιτροπή να εξετάσει μόνο τις διαθέσιμες στο κοινό πληροφορίες. Ωστόσο, το πάνελ αποφάνθηκε υπέρ του να κρατήσει η Ρωσία ότι ήταν αποδεκτό να χρησιμοποιήσει τη διάταξη βασικής ασφάλειας για να επιβάλει τους περιορισμούς διαμετακόμισης στα ουκρανικά εμπορεύματα (Collins, 2022).

Το πάνελ του ΠΟΕ απέρριψε το επιχειρήμα της Ρωσίας (και των ΗΠΑ) ότι το άρθρο είναι αδικαιολόγητο, αλλά τελικά βρήκε ότι οι ρωσικές ενέργειες συνάδουν με την εξαίρεση της εθνικής ασφάλειας, λαμβάνοντας πολλές σημαντικές αποφάσεις στην πορεία. Πρώτον, η επιτροπή έκρινε ότι οι ενέργειες που αναλήφθηκαν βάσει του άρθρου XXI στοιχείο β) μπορούν να επανεξεταστούν. Η έκθεση της ομάδας διαπίστωσε επίσης ότι τα τρία εδάφια του τμήματος (β) που καθορίζουν τις συνθήκες υπό τις οποίες ένα μέλος μπορεί να επικαλεστεί την εξαίρεση εθνικής ασφάλειας μπορούν να τηρηθούν αντικειμενικά. Περαιτέρω, η επιτροπή διαπίστωσε ότι τα μέτρα που δικαιολογούνται από την εξαίρεση για την εθνική ασφάλεια μπορούν να επανεξεταστούν για να καθοριστεί εάν είναι απαραίτητα για την προστασία της εθνικής ασφάλειας και έχουν εύλογη σύνδεση με τα συμφέροντα εθνικής ασφάλειας που αναφέρει ο εναγόμενος σε μια διαφορά. Συνολικά, η ομάδα διαπίστωσε ότι μπορεί να επανεξετάσει ένα μέτρο που ένα μέλος του ΠΟΕ ισχυρίζεται ότι «το θεωρεί απαραίτητο» για να προστατεύσει το δικό του συμφέρον ασφαλείας, επειδή μπορεί αντικειμενικά να καθορίσει εάν μία από τις τρεις περιστάσεις που αναφέρονται στις υποπαραγράφους του τμήματος (β) συνέβη κατά τη στιγμή της επιβολής του μέτρου και επειδή μπορεί αντικειμενικά να προσδιορίσει εάν το μέτρο έχει εύλογη σχέση με την κατάσταση που προσδιορίστηκε (Reinsch, 2022).

Η απόφαση της Επιτροπής παρουσιάζει ενδιαφέρον. Εστιάζοντας κυρίως στην ερμηνεία της ρήτρας εξαιρέσεων ασφαλείας, η ειδική ομάδα διαφώνησε με τη Ρωσία ότι ολόκληρη η ρήτρα ήταν «αυτοδικαιωμένη». Ενώ η

ομάδα συμφώνησε ότι το περιεχόμενο των «ουσιωδών συμφερόντων ασφαλείας» και η «αναγκαιότητα» των μέτρων ήταν αυτοδικαίως, υιοθέτησε μια υβριδική προσέγγιση και εισήγαγε στοιχεία ελέγχου για την πρόληψη της κατάχρησης: α) η ομάδα εφάρμοσε μια αντικειμενική δοκιμή για να καθορίσει εάν υπήρχαν οι πραγματικές περιστάσεις έκτακτης ανάγκης στις διεθνείς σχέσεις και εάν ελήφθησαν τα μέτρα για την αντιμετώπιση της έκτακτης ανάγκης (Έκθεση ΠΟΕ, παράγραφοι 7.71, 7.77), β) ένα μέλος πρέπει να ερμηνεύει και να εφαρμόζει τη ρήτρα καλή τη πίστη, πράγμα που στην πράξη σήμαινε ότι το μέλος έπρεπε να προσδιορίσει τα βασικά του συμφέροντα ασφαλείας που προκύπτουν από την έκτακτη ανάγκη στις διεθνείς σχέσεις και να αποδείξει ότι οι πράξεις του συνδέονται εύλογα με συμφέροντα που απειλούνται (Έκθεση ΠΟΕ, παρ. 7.132-7.133, 7.138-7.139). Η Ομάδα θεώρησε ότι η Ρωσία είχε προσδιορίσει επαρκώς την «έκτακτη ανάγκη», παρά την απαγόρευσή της να βασιστεί άμεσα στην προσάρτηση της Κριμαίας, αναφερόμενη κυρίως σε μια αναλογία με μια υποθετική κατάσταση. Η Ομάδα καθόρισε επίσης αντικειμενικά ότι η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία χαρακτηρίστηκε ως έκτακτη ανάγκη στις διεθνείς σχέσεις (Έκθεση ΠΟΕ, παρ. 7.5, 7.121). Επιπλέον, καθώς υπήρχε έκτακτη ανάγκη, η Ρωσία ήταν ελεύθερη να καθορίσει το περιεχόμενο των βασικών συμφερόντων ασφαλείας της και να λάβει μέτρα για την προστασία των συμφερόντων της (Έκθεση ΠΟΕ, παράγραφοι 7.123-7.126), αν και υπόκειται σε έλεγχο της επιτροπής σχετικά με την καλή πίστη και την αξιοπιστία. Η απόφαση είναι ενδιαφέρουσα ιδιαίτερα επειδή η επιτροπή είχε τονίσει ότι η ρήτρα δεν ήταν επιτρεπτή για κατάχρηση δεδομένων των αντικειμενικών στοιχείων και των στοιχείων ελέγχου. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως το περιεχόμενο της «καλής πίστης» και της «αληθοφάνειας» τέθηκαν σε πολύ χαμηλό επίπεδο (NG, 2022).

Εκτός των ανωτέρω, τίθενται και άλλα ζητήματα όσον αφορά στις εμπορικές-οικονομικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τα κράτη-μέλη στη Ρωσία. Οι οικονομικές κυρώσεις θεωρούνται παραδοσιακά μέτρα καταναγκασμού που έχουν σχεδιαστεί για να επιφέρουν μία αλλαγή συμπεριφοράς. Επίσης, συνήθως έχουν σχεδιαστεί για να μεγιστοποιούν τον αρνητικό οικονομικό αντίκτυπο στο μέρος που δέχεται τις κυρώσεις και όχι

στο(-α) μέρος(-η) που επιβάλλει(-ουν) τις κυρώσεις. Για το λόγο αυτό, τα εμπορικά μέτρα σχεδιάζονται παραδοσιακά να είναι προσωρινά και τα περιουσιακά στοιχεία που υπόκεινται σε κυρώσεις συνήθως δεσμεύονται και δεν δημεύονται. Τα κίνητρα και ο σχεδιασμός των τρεχουσών κυρώσεων στη Ρωσία είναι πιο περίπλοκα. Οι κυρώσεις για τα ενεργειακά προϊόντα, για παράδειγμα, εισάγονται σταδιακά και φαίνεται να προορίζονται ως μόνιμα μέτρα. Επίσης, υπάρχουν κινήσεις για τη χρήση περιουσιακών στοιχείων που υπόκεινται σε κυρώσεις για την προώθηση των στόχων των κυρώσεων, δηλαδή προς την κατεύθυνση της δήμευσης και όχι της δέσμευσης (Van Den Hende et al., 2022). Επίσης, οι εν λόγω κυρώσεις φαίνεται να προκαλούν και σημαντική ζημία στα κράτη που τις επιβάλλουν (Cygan et al., 2022; Van Den Hende et al., 2022). Επιπλέον, εμπορεύματα όπως τα διαμάντια, τα πολύτιμα μέταλλα ή το πετρέλαιο δεν υπόκεινται σε κυρώσεις που επιβάλλονται μόνο από ορισμένες χώρες, καθώς αυτό το εμπόριο εκτρέπεται εύκολα και οι κυρώσεις θα χρησιμεύουν κυρίως στον εμπλουτισμό των εμπόρων σε άλλα μέρη του κόσμου. Κάτι τέτοιο, όμως, δε συνέβη στην περίπτωση της Ρωσίας. Ένα άλλο χαρακτηριστικό του τρέχοντος κύματος κυρώσεων είναι η απαγόρευση των εξαγωγών στη Ρωσία. Ο αποκλεισμός των μη στρατιωτικών εξαγωγών συνήθως χαρακτηρίζεται λιγότερο από τα καθεστώτα κυρώσεων από τις απαγορεύσεις εισαγωγών, επειδή μπορεί να βλάψουν τη χώρα που επιβάλλει τις κυρώσεις περισσότερο από τη χώρα-στόχο. Αντίθετα, το ηθικό κίνητρο για κυρώσεις στη Ρωσία οδήγησε, για παράδειγμα, στην απαγόρευση από το Ηνωμένο Βασίλειο της παροχής ευρέος φάσματος χρηματοοικονομικών υπηρεσιών σε Ρώσους ιδιώτες (Van Den Hende et al., 2022).

Το αποτέλεσμα είναι ότι τα καθεστώτα κυρώσεων εξελίσσονται διαρκώς και εισάγονται καινοτομίες που δεν υπήρχαν στο παρελθόν, καθιστώντας παράλληλα ευάλωτα και τα κράτη που τις επιβάλλουν. Τα μέτρα που στοχεύουν τη Ρωσία οδηγούν σε αντικυρώσεις που επιβάλλονται από τη Ρωσία στα δυτικά συμφέροντα. Η Δύση θέλει να μειώσει τις εισαγωγές ενέργειας από τη Ρωσία και η Ρωσία απαντά περικόπτοντας τον ενεργειακό εφοδιασμό σε ορισμένες χώρες. Επίσης, αμφισβητείται και η αποτελεσματικότητα των μονομερών κυρώσεων, έναντι των καθολικών

μέτρων επιβολής τους (Van Den Hende et al., 2022). Ορισμένοι θεωρούν ότι μια συντονισμένη αναστολή των εμπορικών οφελών επιτυγχάνει το ίδιο αποτέλεσμα με την αποπομπή της Ρωσίας από τον ΠΟΕ, αλλά μέσω μιας πιο πρακτικής προσέγγισης (Congressional Research Service, 2022; Meyer & Tucker, 2022). Επιπλέον υποστηρίζεται πως οι κυρώσεις αναμένεται να πλήξουν εν τέλει σε σημαντικό βαθμό τη ρώσικη οικονομία. Αρχικά, η αποτελεσματική διαχείριση από την Τράπεζα της Ρωσίας απέτρεψε τη χρηματοπιστωτική αστάθεια και ως εκ τούτου προστάτευσε και την πραγματική οικονομία, όμως πλησιάζοντας στα τέλη του 2022 αυτή η εικόνα αντιστρέφεται (Demertzis et al., 2022), με δυσκολία της Ρωσίας να εισάγει πρώτες ύλες και εξοπλισμό για τη βιομηχανική της παραγωγή (U.S Department of State, 2022).

Το 2020, το 44% των ρωσικών εξαγωγών αφορούσε τις χώρες του NATO (40% προς την ΕΕ και το Ηνωμένο Βασίλειο και 3% προς τις Ηνωμένες Πολιτείες). Όσον αφορά τις εισαγωγές στη Ρωσία, το 38% προέρχεται από κράτη μέλη του NATO (35% από την ΕΕ και λίγο πάνω από 4% από τις Ηνωμένες Πολιτείες). Επίσης, η Ρωσία βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις εισαγωγές τεχνολογίας, χρηματοδότησης, κεφαλαίων και καταναλωτικών αγαθών. Για παράδειγμα, οι εισαγωγές μηχανημάτων, ανταλλακτικών και ηλεκτρικού εξοπλισμού αντιπροσωπεύουν περίπου το ένα τρίτο των εισαγωγών σε αξία, και ένα μεγάλο μέρος αυτών προέρχεται από την ΕΕ. Επιπλέον, τα φαρμακευτικά προϊόντα αντιπροσωπεύουν μόνο το 5% των εισαγωγών κατ' αξία στη Ρωσία, αλλά τα δύο τρίτα αυτών προέρχονται από την ΕΕ (Cygan et al., 2022).

Σύμφωνα με ανεξάρτητη ανάλυση της Παγκόσμιας Τράπεζας, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) και του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), μέχρι το τέλος του 2022, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) της Ρωσίας αναμένεται να μειωθεί κατά τουλάχιστον 3,4% στο καλύτερο σενάριο και έως και 5,5% στο χειρότερο σενάριο. Η οικονομία της Ρωσίας θα συρρικνώνεται το 2023. Το ΑΕΠ της προβλέπεται να μειωθεί κατά 2,3% σε ετήσια βάση στο καλύτερο σενάριο και κατά 4,5% στο χειρότερο σενάριο (European Council, 2022). Η Παγκόσμια Τράπεζα προβλέπει ότι με βάση τις κυρώσεις που ανακοινώθηκαν τον Μάρτιο

του 2022, μέχρι το τέλος του 2022, το ΑΕΠ της Ρωσίας θα είναι χαμηλότερο κατά 11%, οι επενδύσεις κατά 17%, ο πληθωρισμός θα αυξηθεί στο 22% και οι εξαγωγές και οι εισαγωγές θα μειωθούν κατά 31% και 35% αντίστοιχα (World Bank, 2022). Εκτός από αυτόν τον αντίκτυπο στην οικονομία, αναμένεται να υπάρξει επίδραση στην πολεμική προσπάθεια της Ρωσίας, κυρίως επειδή ένα μεγάλο ποσοστό των ρωσικών εισαγωγών είναι σχετικά έντασης τεχνολογίας (Cygan et al., 2022).

Το εμπόριο με άλλες χώρες θα επηρεαστεί επίσης από τα μέτρα που λαμβάνονται σε σχέση με τη Ρωσία και την Ουκρανία. Από τη μια πλευρά, θα υπάρχουν ευκαιρίες για τα ουδέτερα κράτη να καλύψουν κενά σε προϊόντα και υπηρεσίες που υπόκεινται σε κυρώσεις που δεν προέρχονται πλέον από τη Ρωσία. Υπάρχει επίσης η δυνατότητα για χώρες που δεν επιβάλλουν παρόμοιες κυρώσεις να αγοράζουν αγαθά και ενδεχομένως υπηρεσίες από τη Ρωσία σε χαμηλότερες τιμές και αντίστοιχα να μειώνουν τις αγορές από αλλού (Van Den Hende et al., 2022). Το ερώτημα που τίθεται σε αυτό το σημείο, όμως, είναι αν και κατά πόσο αυτό θα οδηγούσε σε συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού. Επιπρόσθετα, ενδεχομένως άλλες χώρες, φίλια προσκείμενες στη Ρωσία, να μη μετέχουν σε αυτές τις εμπορικές κυρώσεις και επομένως να μετριάζουν τον οικονομικό τους αντίκτυπο.

Επιπλέον, οι κυρώσεις κατά της Ρωσίας υπόκεινται στους κανόνες και τους μηχανισμούς που έχουν σχεδιαστεί από τους διεθνείς θεσμούς για τον περιορισμό των προστατευτικών πολιτικών. Δεσμεύονται επίσης από πιο βασικές αρχές του κράτους δικαίου, ειδικά όταν πρόκειται για κυρώσεις σε άτομα. Από την άλλη πλευρά, η χρήση αυτών των κυρώσεων εγείρει ερωτήματα σχετικά με το πώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν εμπορικά μέτρα σε ένα πολιτικό πλαίσιο και ποιες είναι οι νομικές και οικονομικές συνέπειες (Cygan et al., 2022). Η αντιληπτή αδυναμία του ΠΟΕ στον χειρισμό εμπορικών διαφορών, για παράδειγμα, οδήγησε στο παρελθόν την ΕΕ να αναλάβει ηγετικό ρόλο στην ενίσχυση των μηχανισμών εμπορικής άμυνας της, συμπεριλαμβανομένης μιας πρότασης για ένα «μέσο κατά του καταναγκασμού». Αυτή είναι μια απάντηση σε καταναγκαστικές τακτικές που εφαρμόζουν τρίτα κράτη για να απειλήσουν ή να υπονομεύσουν τις πολιτικές της ΕΕ. Το μέσο κατά του καταναγκασμού θα επέτρεπε στην Ευρωπαϊκή

Επιτροπή να λάβει εμπορικά, επενδυτικά ή άλλα περιοριστικά μέτρα έναντι μιας χώρας εκτός ΕΕ που ασκεί πίεση (European Commission, 2021).

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι οι ΗΠΑ φαίνεται να εκμεταλλεύονται τη συγκυρία για να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα στον ΠΟΕ. Μια δικομματική νομοθεσία που εισήγαγε ο πρώην Εμπορικός Αντιπρόσωπος των ΗΠΑ Πρέσβης Rob Portman και ο γερουσιαστής Ben Cardin επιδιώκει να ανακαλέσει τα προνόμια ελεύθερου εμπορίου από τη Ρωσία και άλλες χώρες που εισβάλλουν σε κυρίαρχα έθνη. Ο Νόμος «No Trading with Invaders» θα ανακαλούσε αυτόματα τις Μόνιμες Κανονικές Εμπορικές Σχέσεις (PNTR) για κάθε κομμουνιστική ή πρώην κομμουνιστική χώρα που διαπράττει επιθετική πράξη εναντίον άλλου μέλους του ΠΟΕ. Σύμφωνα με αυτή τη δικομματική νομοθεσία, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ θα εξετάσει μια επιθετική ενέργεια κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου από υποκείμενο χώρα ή έδαφος εναντίον μέλους του ΠΟΕ, ώστε να περιλαμβάνει (1) εισβολή στο έδαφος του μέλους του ΠΟΕ από τις ένοπλες δυνάμεις ή πληρεξούσιο δυνάμεις της υποκείμενης χώρας ή επικράτειας, (2) την κατάληψη του εδάφους του μέλους του ΠΟΕ από τις ένοπλες δυνάμεις ή τις δυνάμεις πληρεξουσίου της εν λόγω χώρας ή επικράτειας, (3) οποιαδήποτε άλλη ένοπλη επίθεση από τις ένοπλες δυνάμεις ή τις δυνάμεις πληρεξουσίου της εν λόγω χώρας ή επικράτειας σε μέλος του ΠΟΕ (TWN Info Service on WTO and Trade Issues, 2022).

Επιπλέον, οι ΗΠΑ επιθυμούν τομεακές συμφωνίες στον ΠΟΕ, σύμφωνα με τη νομοθεσία που εισήγαγαν τα μέλη της Επιτροπής Οικονομικών της Γερουσίας, Rob Portman και Chris Coons. Οι συμφωνίες - σε τομείς όπως τα περιβαλλοντικά αγαθά, οι υπηρεσίες και το ψηφιακό εμπόριο - δεν θα υπόκεινται στις απαιτήσεις του πλέον ευνοημένου κράτους (MFN). Αυτό σημαίνει ότι τα μέλη του ΠΟΕ που δεν αποτελούν μέρος της συμφωνίας δεν θα μπορούν να λάβουν τα οφέλη. Η έλλειψη καθεστώτος MFN θα μπορούσε να δημιουργήσει ένα κίνητρο για περισσότερες χώρες να συμμετάσχουν στις διαπραγματεύσεις και να συμμετάσχουν στις συμφωνίες. Το νομοσχέδιο θα επιτρέψει στο USTR να διαπραγματευτεί νέες συμφωνίες και περιορίζοντας αυτές τις συμφωνίες σε ένα υποσύνολο μελών του ΠΟΕ σημαίνει ότι μπορεί να σημειωθεί πρόοδος στην ανάπτυξη νέων κανόνων για

την καταπολέμηση των μη εμπορικών πρακτικών και το άνοιγμα νέων αγορών στις εξαγωγείς, χωρίς να εμποδίζονται από το βέτο από χώρες που δεν μοιράζονται το ίδιο συμφέρον για την τήρηση ενός συστήματος εμπορίου που βασίζεται σε κανόνες. Σύμφωνα με τις ΗΠΑ, οι μη αγοραίες οικονομίες (π.χ. Κίνα) έχουν εμποδίσει τα μέλη του ΠΟΕ να καταλήξουν σε συμφωνία για νέους εμπορικούς κανόνες υψηλών προδιαγραφών που θα τους οδηγούσαν να περιορίσουν τις αντι-ανταγωνιστικές πρακτικές τους. Αυτό με τη σειρά του θα μπορούσε να σημαίνει πως ο ΠΟΕ ενδεχομένως να μπορεί στο μέλλον να διαπραγματεύεται μόνο τομεακές συμφωνίες που ενδιαφέρουν συγκεκριμένες χώρες (TWN Info Service on WTO and Trade Issues, 2022).

Η πολιτικοποίηση αρχών του ΠΟΕ είναι εμφανής και στο ότι το δυτικό μπλοκ, το οποίο περιλαμβάνει την ΕΕ, τις ΗΠΑ και την Ουκρανία, αρνείται να διαπραγματευτεί με τη Ρωσία, κάτι που έχει σταματήσει τις συζητήσεις του ΠΟΕ για τις επιδοτήσεις της αλιείας, τη γεωργία, το ηλεκτρονικό εμπόριο και τις επενδύσεις για ανάπτυξη. Είναι χαρακτηριστικό το ότι σε ένα μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στο Politico, η ρωσική αποστολή στον ΠΟΕ κατηγορήσε τις δυτικές χώρες ότι μετέτρεψαν τις συναντήσεις του οργανισμού σε «πολιτικό αντιρωσικό σόου», προσθέτοντας ότι η Ρωσία προσπαθούσε πάντα να είναι επικοινωνιακή στις διαπραγματεύσεις του ΠΟΕ και δεν διαταράσσει τις επιχειρήσεις του. Η ΕΕ υπερασπίζεται αυτή τη θέση στη βάση της παραβίασης του διεθνούς δικαίου από τη Ρωσία. Αλλά η υποβόσκουσα πολιτική διαμάχη θέτει σε κίνδυνο τη βασική αποστολή του ΠΟΕ, καθώς το φόρουμ προορίζεται για τον μη πολιτικό στόχο της ενθάρρυνσης του εμπορίου και της συνεργασίας μεταξύ των εθνών. Διπλωμάτης της ΕΕ δήλωσε ότι ο πόλεμος είχε προκαλέσει ένα τεράστιο συστημικό σοκ στον ιδρυτικό σκοπό του ΠΟΕ να ενθαρρύνει τον σεβασμό του κράτους δικαίου με την πεποίθηση ότι το αυξημένο διεθνές εμπόριο θα μείωνε τις πιθανότητες πολέμου στο μέλλον. Τα περισσότερα μέλη του ΠΟΕ δεν αναφέρουν τον πόλεμο όταν συναντώνται καθώς δεν θέλουν να επισκιάσουν τις επίσημες εργασίες. Εκφράζεται όμως η ανησυχία ότι αν συνεχίσουν οι δυτικές δημοκρατίες να αρνηθούν τη συμμετοχή σε διαπραγματεύσεις με αυταρχικά καθεστώτα όπως η Ρωσία, φορείς όπως ο ΠΟΕ, που είχαν ένα ενιαίο σύνολο κανόνων, θα κατακερματιστούν. Επίσης σε μία τέτοια περίπτωση η αξία του

ΠΟΕ ως φόρουμ θα μειωθεί καθώς οι χώρες δεν θα θέλουν να ξοδέψουν το πολιτικό τους κεφάλαιο προσπαθώντας να επιτύχουν συμφωνίες μεταξύ 164 μελών με πολύ διαφορετικά γεωπολιτικές στάσεις (Aarup, 2022).

4.3.2 Αναστολή της αρχής MFN

Ορισμένες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της G7 και της ΕΕ, έχουν αναστείλει τη μεταχείριση της Ρωσίας με MFN. Οι Van Den Hende, White και Hudson (2022) υποστηρίζουν πως, η μεταχείριση του πιο ευνοημένου έθνους (MFN) είναι το θεμέλιο του συστήματος της GATT και του ΠΟΕ για την προώθηση του διεθνούς εμπορίου και οι εξαιρέσεις είναι περιορισμένες και σαφώς καθορισμένες. Δεν υπάρχει μηχανισμός του ΠΟΕ για την αναστολή ή την αφαίρεση του καθεστώτος MFN. Υπάρχουν εξαιρέσεις ασφαλείας που επιτρέπουν τη λήψη περιοριστικών εμπορικών μέτρων τόσο για αγαθά όσο και για υπηρεσίες κατά μέλους του ΠΟΕ, ιδίως σε καιρό πολέμου ή άλλης έκτακτης ανάγκης στις διεθνείς σχέσεις. Η κύρια εξαίρεση από την αρχή του MFN στον ΠΟΕ είναι η έγκριση των εμπορικών προτιμήσεων που απαιτούνται για τη δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών ή μιας τελωνειακής ένωσης. Η ΕΕ και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών με την Ουκρανία, αλλά τώρα έχουν προχωρήσει περισσότερο και έχουν αφαιρέσει όλους τους δασμούς και τους περιορισμούς στο εμπόριο με την Ουκρανία. Αυτό προφανώς υπερβαίνει τις απαιτήσεις για τη δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών. Ως εκ τούτου, η αρχή MFN του ΠΟΕ θα απαιτούσε αυτή η κατάργηση των δασμών και οι άλλοι εμπορικοί περιορισμοί να επεκταθούν σε όλα τα μέλη του ΠΟΕ.

Δύο ζητήματα που τίθενται όσον αφορά στην αναστολή της αρχής MFN αφορούν τον οικονομικό της αντίκτυπο στη Ρωσία στο πλαίσιο αξιολόγησης της αποτελεσματικότητάς της, αλλά και της νομικής της βάσης. Τα ζητήματα αυτά εξετάζονται από τον Collins (2022).

Όσον αφορά τις ΗΠΑ, οι δασμοί εκτός MFN θεωρούνται γενικά ως ένα ισχυρό μέσο τιμωρίας. Ωστόσο, στην περίπτωση των ρωσικών αγαθών, είναι πολύ λιγότερο επιβλαβή, επειδή η Ρωσία είναι κυρίως εξαγωγέας φυσικών πόρων και οι δασμοί εκτός MFN των ΗΠΑ στους φυσικούς πόρους είναι συνήθως χαμηλοί, σε ορισμένες περιπτώσεις μηδενικοί. Οι εισαγωγές των

ΗΠΑ από τη Ρωσία το 2021 ήταν 30 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ, με εισαγωγές από τις τέσσερις κορυφαίες δασμολογικές γραμμές (ορυκτά καύσιμα, πολύτιμα μέταλλα, σίδηρος και χάλυβας, λιπάσματα) αξίας 15 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Αλλά η αύξηση των δασμών από το ανακληθέν MFN των ΗΠΑ σε αυτά τα τέσσερα προϊόντα ανέρχεται μόνο σε 14 εκατομμύρια δολάρια (+0,1%). Η κατάσταση είναι διαφορετική για την ανάκληση του καθεστώτος MFN από τον Καναδά για ρωσικά προϊόντα. Θα προσθέσει δασμούς 35% σε όλες τις ρωσικές εισαγωγές. Αλλά ο Καναδάς εισάγει αγαθά μόνο περίπου 1 δισεκατομμυρίου δολαρίων από τη Ρωσία ετησίως. Η ΕΕ ανακάλεσε επίσης το καθεστώς MFN για τη Ρωσία, επηρεάζοντας τις εξαγωγές αξίας 105 δισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ (Collins, 2022).

Η νομική αιτιολόγηση για την ανάκληση του καθεστώτος MFN για τη Ρωσία είναι αυτή της Βασικής Ασφάλειας – Άρθρο XXI της GATT (ή XIV bis της GATS):

«Τίποτα στην παρούσα Συμφωνία δεν θα ερμηνεύεται (α) να απαιτήσει από κάθε συμβαλλόμενο μέρος να παράσχει οποιαδήποτε πληροφορία την αποκάλυψη των οποίων θεωρεί αντίθετη προς τα ουσιώδη συμφέροντά του για την ασφάλεια ή (β) να εμποδίζει οποιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος να προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια κρίνει αναγκαία για την προστασία των ουσιωδών συμφερόντων ασφαλείας του (i) που σχετίζονται με σχάσιμα υλικά ή τα υλικά από τα οποία προέρχονται, (ii) που σχετίζεται με τη διακίνηση όπλων, πυρομαχικών και πολεμικών εργαλείων και με τέτοια διακίνηση άλλων αγαθών και υλικών που διεξάγεται άμεσα ή έμμεσα με σκοπό τον εφοδιασμό στρατιωτικής εγκατάστασης, (iii) λαμβάνονται σε καιρό πολέμου ή άλλης έκτακτης ανάγκης στις διεθνείς σχέσεις, ή (γ) να εμποδίσει οποιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος να λάβει οποιαδήποτε ενέργεια για την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του βάσει του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφαλείας».

Ειδικότερα, οι ενότητες (β) και (β) σημείο (iii), είναι πιο σχετικές με τα επιχειρήματα που προβάλλονται σχετικά με την εξαίρεση για την εθνική ασφάλεια. Η Ρωσία ισχυρίζεται ότι η διατύπωση του τμήματος (β) καθιστά την εξαίρεση για την εθνική ασφάλεια αδικαιολόγητη από το σύστημα επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ. Ο ισχυρισμός αυτός πηγάζει από τη φράση ότι οι συμφωνίες του ΠΟΕ δεν πρέπει να εμποδίζουν κανένα μέλος να λάβει μέτρα που θεωρεί αναγκαίες για την προστασία των βασικών συμφερόντων ασφαλείας του. Το τμήμα (β) καθιστά σαφές ότι μόνο το μέλος που επικαλείται την εξαίρεση για την εθνική ασφάλεια μπορεί να καθορίσει εάν το ληφθέν μέτρο είναι προς τα δικά του συμφέροντα εθνικής ασφαλείας. Η κρίση από άλλο όργανο για το τι είναι προς το συμφέρον της εθνικής ασφαλείας μίας χώρας ή εάν ένα μέτρο είναι απαραίτητο για την προστασία της εθνικής ασφαλείας αυτής της χώρας θα ήταν ακατάλληλη παραβίαση της εθνικής κυριαρχίας. Ως εκ τούτου, από τη στιγμή που ένα μέλος έχει επικαλεστεί την εξαίρεση για την εθνική ασφάλεια, το μέτρο που δικαιολογείται από αυτήν δεν μπορεί να υπόκειται σε επανεξέταση από επιτροπή του ΠΟΕ (Reinsch, 2022).

Ωστόσο, έχει υποστηριχθεί πως η ανάκληση του MFN αποτελεί μία πρωτίστως μια συμβολική χειρονομία, αμφισβητώντας τον αντίκτυπο και εκφράζοντας ανησυχίες ότι μπορεί να υπονομεύσει τον ΠΟΕ (Congressional Research Service, 2022; Meyer & Tucker, 2022). Πράγματι, η διάταξη περί βασικής ασφαλείας του νόμου του ΠΟΕ έχει χρησιμοποιηθεί συχνά τα τελευταία χρόνια και για αυτό εκφράζονται ανησυχίες ότι η υπερβολική χρήση της θα καταργήσει τη διάταξη και επίσης θα καταστήσει άνευ σημασίας τις υποχρεώσεις του ΠΟΕ, καθώς μπορούν να εγκαταλειφθούν με τη μονομερή κήρυξη έκτακτης ανάγκης ασφαλείας από κάθε μέλος. Επομένως, η χρήση του πρέπει να προσεγγίζεται με προσοχή (Collins, 2022).

Ο ευρέως διατυπωμένος χαρακτήρας του άρθρου XXI σχεδιάστηκε για να δώσει τη δυνατότητα στα μέλη να το ερμηνεύσουν όπως θέλουν, σύμφωνα με τη δυνατότητα να επιτύχουν μια κατάλληλη ισορροπία μεταξύ εμπορίου και ασφαλείας. Επίσης, η συγκεκριμένη κρατική πρακτική συμβάλλει στη θεμελίωση της νομιμότητας της κρατικής δράσης στο μέλλον, καθώς δημιουργεί κάποιο προηγούμενο, επηρεάζοντας και την αρχή της εθνικής μεταχείρισης. Υπάρχει ανησυχία ότι μια απόφαση που υποστηρίζει την άποψη

μίας χώρας για την εξαίρεση εθνικής ασφάλειας θα μπορούσε να εμπνεύσει άλλες χώρες να επιβάλουν προστατευτικά μέτρα στο όνομα της εθνικής ασφάλειας, ενώ μια απόφαση που περιορίζει τη δυνατότητα μιας χώρας να χρησιμοποιήσει την εξαίρεση θα μπορούσε να θεωρηθεί ως απαράδεκτη παραβίαση της εθνικής κυριαρχίας, κάτι που θα υπονόμει τον ΠΟΕ και ίσως θα οδηγούσε μέλη να αποχωρήσουν από τον οργανισμό (Reinsch, 2022). Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο είναι σημαντικό τα μέλη να εξηγήσουν όσο το δυνατόν ακριβέστερα γιατί επικαλούνται το άρθρο XXI· σε αντίθετη περίπτωση υπάρχει η δυνατότητα για κατάχρηση (Collins, 2022).

4.4 Αποπομπή της Ρωσίας από τον ΠΟΕ

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο Ουκρανός πρόεδρος Volodymyr Zelensky ζήτησε από τον κόσμο να μποϊκοτάρει τα ρωσικά προϊόντα. Και ζήτησε από τις χώρες να αναστείλουν τη συμμετοχή της Ρωσίας στον ΠΟΕ, κάτι που θα καθιστούσε πολύ πιο δύσκολο για τα ρωσικά αγαθά και υπηρεσίες να ανταγωνιστούν στην παγκόσμια αγορά. Η Ρωσία ανταποκρίθηκε στην έκκληση της Ουκρανίας για απομάκρυνσή της υποστηρίζοντας ότι τα μέλη του ΠΟΕ θα πρέπει να απέχουν από τη συζήτηση στον ΠΟΕ, δεδομένου ότι αυτά τα ζητήματα και γεγονότα δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΠΟΕ και υποστηρίζοντας ότι οι κανόνες του ΠΟΕ δεν επιτρέπουν την αναστολή του (Morgan, 2022; Reuters, 2022; Barron's, 2022; International Economic Law and Policy Blog, 2022).

Επίσης ορισμένα μέλη εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο η Ρωσία θα μπορούσε να «εξοστρακιστεί» περαιτέρω εντός του σώματος, ακόμη και ανεπίσημα. Η αναστολή της Ρωσίας από έναν οργανισμό, όπως ο ΠΟΕ, ενδέχεται να μην είναι δυνατή καθώς η Συμφωνία του ΠΟΕ δεν περιέχει σαφή διάταξη για την αναστολή της ιδιότητας μέλους (Morgan, 2022). Οι Συμφωνίες του ΠΟΕ δεν περιλαμβάνουν διάταξη που επιτρέπει ρητά την απέλαση, ούτε θεσπίζουν κριτήρια, όπως η διατήρηση της δημοκρατικής τάξης, που μπορεί να παρέχουν λόγους αναστολής (Meyer & Tucker, 2022; Demertzis et al., 2022).

Περαιτέρω, υποστηρίζεται πως τα μέλη του ΠΟΕ θα μπορούσαν να επιδιώξουν την τροποποίηση της Συμφωνίας του Μαρακές του ΠΟΕ για τη

δημιουργία ενός συναφούς κανονισμού. Το άρθρο X των Συμφωνιών του ΠΟΕ επιτρέπει στα μέλη του ΠΟΕ να εγκρίνουν τροπολογίες που αλλάζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μελών εάν γίνουν δεκτά από τα δύο τρίτα των μελών του ΠΟΕ και ισχύουν μόνο για τις χώρες που τις αποδέχονται. Σύμφωνα με το άρθρο X, παρ. 1 (WTO, 2022στ):

«Οποιοδήποτε μέλος του ΠΟΕ μπορεί να υποβάλει πρόταση τροποποίησης των διατάξεων της παρούσας συμφωνίας ή των πολυμερών εμπορικών συμφωνιών του παραρτήματος 1, υποβάλλοντας την πρόταση αυτή στην Υπουργική Διάσκεψη. Τα Συμβούλια που αναφέρονται στην παράγραφο 5 του άρθρου IV μπορούν επίσης να υποβάλουν στην Υπουργική Διάσκεψη προτάσεις για τροποποίηση των διατάξεων των αντίστοιχων Πολυμερών Εμπορικών Συμφωνιών του Παραρτήματος 1, τη λειτουργία των οποίων επιβλέπουν. Εκτός εάν η Υπουργική Διάσκεψη αποφασίσει για μεγαλύτερη περίοδο, για περίοδο 90 ημερών από την επίσημη κατάθεση της πρότασης στην Υπουργική Διάσκεψη, οποιαδήποτε απόφαση της Υπουργικής Διάσκεψης να υποβάλει την προτεινόμενη τροποποίηση στα Μέλη για αποδοχή θα λαμβάνεται με συναίνεση. Εκτός εάν εφαρμόζονται οι διατάξεις των παραγράφων 2, 5 ή 6, η απόφαση αυτή προσδιορίζει εάν εφαρμόζονται οι διατάξεις των παραγράφων 3 ή 4. Εάν επιτευχθεί συναίνεση, η Υπουργική Διάσκεψη θα υποβάλει αμέσως την προτεινόμενη τροποποίηση στα Μέλη για αποδοχή. Εάν δεν επιτευχθεί συναίνεση σε συνεδρίαση της Υπουργικής Διάσκεψης εντός της καθορισμένης περιόδου, η Υπουργική Διάσκεψη αποφασίζει με πλειοψηφία δύο τρίτων των Μελών εάν θα υποβάλει την προτεινόμενη τροποποίηση στα Μέλη για αποδοχή. Εκτός από τα προβλεπόμενα στις παραγράφους 2, 5 και 6, οι διατάξεις της παραγράφου 3 εφαρμόζονται στην προτεινόμενη τροποποίηση, εκτός εάν η Υπουργική Διάσκεψη αποφασίσει με πλειοψηφία των τριών τέταρτων των Μελών ότι εφαρμόζονται οι διατάξεις της παραγράφου 4».

Αυτό, όμως, θα απαιτούσε να αντιμετωπιστούν διαδικαστικά και άλλα εμπόδια, καθώς οι αποφάσεις του ΠΟΕ λαμβάνονται γενικά με συναίνεση μεταξύ 164 μελών. Η τροποποίηση μιας συμφωνίας ΠΟΕ απαιτεί την υποστήριξη των δύο τρίτων των μελών του ΠΟΕ. Εάν ένα μέλος αρνηθεί να συμμορφωθεί, τα τρία τέταρτα των μελών θα μπορούσαν να ψηφίσουν για την εφαρμογή της απόφασης και τα διαφωνούντα μέλη θα είναι ελεύθερα να αποχωρήσουν από τον ΠΟΕ ή να παραμείνουν με τη συγκατάθεση της Υπουργικής Διάσκεψης. Σύμφωνα με το άρθρο Χ, παρ. 5 (WTO, 2022στ):

«Η Υπουργική Διάσκεψη μπορεί να αποφασίσει με πλειοψηφία των τριών τέταρτων των Μελών ότι οποιαδήποτε τροποποίηση τίθεται σε ισχύ σύμφωνα με την προηγούμενη διάταξη είναι τέτοιας φύσης ώστε κάθε Μέλος που δεν την αποδέχεται εντός προθεσμίας που καθορίζεται από την Υπουργική Διάσκεψη σε κάθε περίπτωση είναι ελεύθερο να αποχωρήσει από τον ΠΟΕ ή να παραμείνει μέλος με τη σύμφωνη γνώμη της Υπουργικής Διάσκεψης. Οι τροποποιήσεις στα Μέρη IV, V και VI της GATS και των αντίστοιχων παραρτημάτων τίθενται σε ισχύ για όλα τα Μέλη μετά την αποδοχή από τα δύο τρίτα των Μελών».

Η απόρριψη αυτής της άδειας από ένα μέλος που αρνήθηκε να αποδεχθεί μια τροποποίηση θα είχε το ίδιο αποτέλεσμα με την αποβολή αυτού του μέλους. Αυτή η διαδικασία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την απευθείας απέλαση της Ρωσίας, ή για τη θέσπιση ειδικών συνθηκών, όπως η εισβολή ενός άλλου μέλους του ΠΟΕ, βάσει των οποίων ένα μέλος θα μπορούσε να απελαθεί ή να ανασταλεί (Meyer & Tucker, 2022). Ωστόσο, σημειώνεται πως τα τρία τέταρτα των μελών του ΠΟΕ είναι πρακτικά αδύνατο να ψηφίσουν υπέρ της αλλαγής των κανόνων, διότι αυτό θα δημιουργούσε προηγούμενο ότι η υπερπλειονότητα των μελών του ΠΟΕ μπορεί να τιμωρήσει τα μέλη για αποφάσεις πολιτικής που δεν τους αρέσουν, εκτός της συνήθους διαδικασίας επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ.

4.5 Συμπεράσματα

Συνολικά, επομένως, διαπιστώνεται πως από τη μία πλευρά παραβιάζεται η βασική αρχή του ΠΟΕ που είναι η MFN, στη βάση της

επίκλησης στην εθνική ασφάλεια, κάτι που όμως μπορεί να οδηγήσει στην παραβίαση της αρχής της εθνικής μεταχείρισης και στην ύπαρξη πρακτικών αθέμιτου ανταγωνισμού. Από την άλλη πλευρά, η κατάσταση έκτακτης ανάγκης σε συνδυασμό με την αυτοδίκαιη ερμηνεία της εθνικής ασφάλειας, αλλά και της συνολικής λειτουργίας του ΠΟΕ ως ένα πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία του διεθνούς εμπορίου, με αρκετές εξαιρέσεις στους κανονισμούς του, μπορεί να οδηγήσει κάποιον στο συμπέρασμα πως επί της ουσίας γίνεται χρήση των ιδίων των κανονισμών του εν λόγω οργανισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

5.1 Εισαγωγή

Η διεθνής τάξη που δημιουργήθηκε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο βασίστηκε στην υπόθεση ότι η οικονομική αλληλεξάρτηση προάγει την ειρήνη και μειώνει την εξάρτηση από τον πόλεμο για την προώθηση γεωπολιτικών στόχων. Ως εκ τούτου, ο ΠΟΕ σχεδιάστηκε να διατηρήσει την ειρήνη, αλλά βασίστηκε κυρίως στην προσέγγιση ότι οι ανοιχτές αγορές και το ελεύθερο εμπόριο μπορούν να προάγουν την οικονομική ανάπτυξη και την ειρήνη. Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία φαίνεται να διαψεύδει αυτόν τον ισχυρισμό. Παρομοίως, οι μονομερείς ενέργειες κρατών-μελών του ΠΟΕ να προχωρήσουν σε εμπορικές κυρώσεις κατά της Ρωσίας, να αναστείλουν την αρχή MFN και να ζητήσουν μέχρι και την αποπομπή της Ρωσίας από τον ΠΟΕ, φαίνεται ότι παραβιάζουν βασικές αρχές (MFN, εθνική μεταχείριση) και πολιτικές του ΠΟΕ, διότι μπορούν να οδηγήσουν στην κατάχρηση του όρου 'εθνική ασφάλεια', σε έλλειψη διαφανών διαδικασιών στο εμπόριο, σε πρακτικές αθέμιτου ανταγωνισμού. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, διαπιστώνεται πως το πλέγμα κανονισμών που διέπουν τον ΠΟΕ υπόκειται σε διαφορετική ερμηνεία, καθώς παρέχουν τη δυνατότητα αξιοποίησης αρκετών εξαιρέσεων. Η επιθετικότητα της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας έχει θέσει υπό αμφισβήτηση την ανταπόκριση και την αποτελεσματικότητα πολλών διεθνών οργανισμών, ιδιαίτερα εκείνων που ασχολούνται με οικονομικά ζητήματα, όπως ο ΠΟΕ. Αυτό θέτει το ερώτημα σχετικά με αν ο ΠΟΕ μπορεί να διαδραματίσει κάποιον ρόλο. Στόχος αυτού του κεφαλαίου είναι να εξετάσει αυτά τα ζητήματα, πρωτίστως διαμέσου της παράθεσης των κυριότερων συμπερασμάτων της εργασίας αυτής και στη συνέχεια διαμέσου της εξέτασης του ρόλου του ΠΟΕ.

5.2 Συμπεράσματα

Η πρόθεση της GATT και του ΠΟΕ ήταν να ελαχιστοποιήσει την απειλή των «εμπορικών πολέμων», όπου οι μηχανισμοί εμπορικής άμυνας, όπως οι δασμοί, οι μη δασμολογικοί φραγμοί και τα εμπόργκο, επιβάλλονται για στρατηγικά πολιτικά και οικονομικά κίνητρα. Η επιθυμία να αποφευχθούν οι εμπορικοί πόλεμοι οδήγησε σε μέτρα που είχαν σχεδιαστεί για να

αποθαρρύνουν τόσο τους μονόπλευρους όσο και τους «πρωτεύοντες» εμπορικούς περιορισμούς και την εφαρμογή μηχανισμών σχεδιασμένων για την επίλυση εμπορικών διαφορών. Επίσης, η αρχή MFN είναι η θεμελιώδης αρχή της GATT και του ΠΟΕ, η οποία εγγυάται ότι κάθε μέλος του ΠΟΕ τυγχάνει της ίδιας μεταχείρισης. Ωστόσο, υπάρχει μια ρήτρα «ουσιαστικής ασφάλειας» στο άρθρο XXI της GATT, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί μονομερώς για να δικαιολογήσει προστατευτικά μέτρα στο όνομα της εθνικής ασφάλειας. Αντιδρώντας στη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022, ο Καναδάς, το Ηνωμένο Βασίλειο, οι Ηνωμένες Πολιτείες και πολλά άλλα μέλη του ΠΟΕ ανακαλούν το MFN από τη Ρωσία.

Οι εμπορικές κυρώσεις, ωστόσο, που μονομερώς επιβάλλονται από τα κράτη-μέλη του ΠΟΕ, αν και μπορούν να αιτιολογηθούν στη βάση της απειλής της εθνικής ασφάλειας των κρατών, εγείρουν ερωτήματα ως προς τα εξής: α) τις ενδεχόμενες πρακτικές αθέμιτου ανταγωνισμού από μέρους χωρών που θα αξιοποιήσουν την ευκαιρία να καλύψουν το κενό της Ρωσίας, β) το κατά πόσο η Ρωσία μπορεί σε εύθετο χρόνο να είναι σε θέση να διαφοροποιήσει τους προμηθευτές της, γ) την ερμηνεία και αξιοποίηση της έννοιας της εθνικής ασφάλειας που ενδεχομένως να αξιοποιείται από ορισμένα μέλη του ΠΟΕ ως ένα μέσο για την εφαρμογή πιο εθνικιστικών και προστατευτικών οικονομικών πολιτικών από μέρους ιδίως των μεγάλων χωρών στη βάση της ισχύος τους.

Η πολιτική χρήση του εμπορίου για την επιβολή κυρώσεων για παραβίαση του διεθνούς δικαίου είναι αμφιλεγόμενη, λαμβάνοντας υπόψη ότι η προσφυγή σε εμπορικά αντίμετρα για παραβίαση του διεθνούς δικαίου θεωρείται ότι υπονομεύει τη σταθερότητα του παγκόσμιου εμπορικού συστήματος. Ιδίως ως προς το τελευταίο, ο προβληματισμός σχετικά με το αν μονομερώς κάποια κράτη-μέλη του ΠΟΕ προχώρησαν σε εμπορικές κυρώσεις για την εξυπηρέτηση των δικών τους συμφερόντων και τον περιορισμό της οικονομικής-εμπορικής επέκτασης της Ρωσίας ενισχύεται και από τα ζητήματα που σχετίζονται με τη φύση των εμπορικών κυρώσεων που αναφέρθηκαν παραπάνω: το κατά πόσο οι εμπορικές κυρώσεις εφαρμόζονται προκειμένου να «συνετίσουν» ένα κράτος-μέλος και να οδηγήσουν σε αλλαγή της συμπεριφοράς τους, τον βαθμό στον οποίον εφαρμόζονται αυτοδίκαια,

στο κατά πόσο εν τέλει είναι αποτελεσματικές, αλλά και στο αν εφαρμόζονται επιλεκτικά σε επίπεδο τόσο χωρών, όσο και αγαθών / υπηρεσιών.

Αναφορικά με την αναστολή της αρχής MFN, με βάση τη διατύπωση του άρθρου XXI, τα μέλη του ΠΟΕ δεν χρειάζονται εξουσιοδότηση από τον ΠΟΕ για να επικαλεστούν την εξαίρεση ασφαλείας, αλλά αντίθετα μπορούν να την επικαλεστούν μονομερώς, κάτι που μπορεί να εκληφθεί ως μία τάση προς τον προστατευτισμό στην εμπορική τους πολιτική, υπονομεύοντας τη λειτουργία του ΠΟΕ, καθώς η MFN είναι μία βασική αρχή που τον διέπει. Το βασικό στοιχείο που καθιστά την αιτιολόγηση της άρσης της αρχής MFN είναι η προστασία της εθνικής ασφαλείας και των βασικών συμφερόντων των κρατών, αλλά αφενός η 'εθνική ασφάλεια' ερμηνεύεται ποικιλοτρόπως, όπως αναφέρθηκε πρωτίτερα, και αφετέρου μία χώρα δε χρειάζεται να αποτελεί άμεση απειλή για την εθνική ασφάλεια, αλλά αρκεί να υπάρχει έμμεση απειλή λόγω της έκτακτης ανάγκης στις διεθνείς σχέσεις. Υπό αυτό το πρίσμα, συμφέροντα ασφαλείας ενός μέλους πιθανώς περιλαμβάνουν επίσης τον σεβασμό όλων των διεθνώς αναγνωρισμένων συνόρων στη βάση του διεθνούς δικαίου και την απαγόρευση του αναθεωρητισμού και τη χρήση βίας για την απόκτηση εδαφών.

Τόσο όσον αφορά στις εμπορικές κυρώσεις, όσο και όσον αφορά στην ανάκληση της αρχής MFN, καταδεικνύεται η περιπλοκότητα της ενσωμάτωσης της βασικής ασφαλείας στο διεθνές εμπορικό δίκαιο. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται και στη φύση του ΠΟΕ που διέπεται από το διεθνές οικονομικό δίκαιο, έναντι άλλων οργανισμών που διέπονται από το διεθνές δίκαιο. Επίσης, η επίκληση για αποπομπή της Ρωσίας από τον ΠΟΕ, κάτι που δεν προβλέπεται στο καταστατικό του, ενδεχομένως να εντείνει τις μονομερείς ενέργειες κρατών-μελών του ΠΟΕ, καθώς είναι δύσκολο να οδηγήσει σε συναίνεση των μελών για τροποποίηση αυτής της διάταξης. Επιπλέον, βασικό σημείο της προηγηθείσας ανάλυσης ήταν ότι η αναστολή της MFN μπορεί να οδηγήσει σε πρακτικές αθέμιτου ανταγωνισμού, αλλά παράλληλα και σε άρση της αρχής της εθνικής μεταχείρισης, ενέχοντας σημαντικές ανησυχίες στροφής ορισμένων κρατών σε πιο προστατευτικές εμπορικές πολιτικές, εξυπηρετώντας ίδια συμφέροντα, εις βάρος των αρχών και των πολιτικών του

ΠΟΕ. Τα ζητήματα αυτά οδηγούν στη συζήτηση περί προτάσεων για την επίλυσή τους και ουσιαστικά στον ρόλο του ΠΟΕ.

5.3 Προτάσεις πρακτικής εφαρμογής

Έπειτα από την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τα κράτη-μέλη του ΠΟΕ απάντησαν με μονομερείς ενέργειες που ναι μεν επικαλούνται ζητήματα εθνικής ασφαλείας και παραβίαση του διεθνούς δικαίου από μέρους της Ρωσίας, αλλά από την άλλη πλευρά παραβιάζουν τις βασικές αρχές του ΠΟΕ και μπορούν να οδηγήσουν σε πρακτικές αθέμιτου ανταγωνισμού. Επίσης, διαπιστώθηκε πως δεν υπήρξε κάποια αντίδραση από τον ΠΟΕ ως οργανισμό στο σύνολό του. Ο ΠΟΕ περιορίστηκε μόνο σε εκθέσεις-εκτιμήσεις σχετικά με τις επιπτώσεις της σύγκρουσης στο διεθνές εμπόριο και την επισιτιστική ασφάλεια, χωρίς να χαρακτηρίσει την κίνηση της Ρωσίας ως αντιτιθέμενη στο διεθνές δίκαιο και χωρίς να αναφερθεί θετικά ή αρνητικά στις μονομερείς ενέργειες των κρατών-μελών του. Ακόμα και σε αυτές τις εκθέσεις, ο ΠΟΕ αναφέρεται γενικά στον ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει ως συλλογικός φορέας διασφάλισης του ελεύθερου εμπορίου και οικοδόμησης της εμπιστοσύνης, χωρίς να προτείνει συγκεκριμένους τρόπους δράσης και ανάληψης πρωτοβουλιών. Επομένως, περιορίζεται σε μία περισσότερο θεωρητική προσέγγιση του ρόλου του και όχι σε έναν σχεδιασμό πρακτικών μέτρων για να μετριάσει τις επιπτώσεις της σύγκρουσης στο παγκόσμιο εμπόριο, λαμβάνοντας επίσης επίσημα θέση για τις μονομερείς ενέργειες των κρατών-μελών του. Αυτό σημαίνει πως ο ΠΟΕ θα πρέπει να δεσμευτεί περαιτέρω όσον αφορά στον ρόλο που θα μπορούσε έμπρακτα να διαδραματίσει, με έναν πρακτικό σχεδιασμό πρωτοβουλιών και ενεργειών.

Επίσης, διαπιστώθηκε ότι στο άρθρο XXI μπορεί εύκολα να γίνει κατάχρηση, κάτι που υπονομεύει περαιτέρω τις αρχές, τους κανονισμούς και τις πολιτικές του ΠΟΕ, καθώς και την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια. Παρέχει ακόμα τη δυνατότητα σε ένα μέλος του ΠΟΕ να ξεκινήσει πόλεμο κατά παράβαση των διεθνών συνθηκών και στη συνέχεια να επικαλεστεί την ύπαρξη τέτοιου πολέμου για να δικαιολογήσει την απομάκρυνση από τις υποχρεώσεις του στον ΠΟΕ και να επιβάλει μέτρα που στην πραγματικότητα στοχεύουν στην αποδυνάμωση της οικονομίας του αντιπάλου του. Αυτό με τη σειρά του σημαίνει πως ο ΠΟΕ θα πρέπει να αναθεωρήσει το συγκεκριμένο

άρθρο, καθιστώντας περισσότερο σαφή τη ρήτρα περί της εθνικής ασφαλείας που μπορεί να επικαλεστεί ένα κράτος και θέτοντας πιο αυστηρά όρια στη χρήση της.

Το να επιτρέπεται η χρήση αυτής της αρχής αδιακρίτως υπονομεύει τα οφέλη της ιδιότητας μέλους του ΠΟΕ και προκαλεί κατάχρηση προστατευτισμού. Η απαγόρευσή της, όμως, θα μπορούσε να παραμερίσει τον ΠΟΕ ως οικονομικό φορέα, που αποσπάται από τις πιο σημαντικές πτυχές του διεθνούς δικαίου, όπως η εδαφική ακεραιότητα. Προκειμένου να επιτευχθεί η κατάλληλη ισορροπία, τα μέλη του ΠΟΕ που βασίζονται στις διατάξεις της βασικής ασφάλειας πρέπει να διευκρινίσουν ακριβώς πώς και γιατί τις χρησιμοποιούν και να αναστείλουν τα οφέλη του ΠΟΕ μόνο στο βαθμό που είναι απολύτως απαραίτητο. Συνεπώς, καλείται ο ΠΟΕ να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο σε αυτό το πεδίο, θέτοντας πιο αυστηρά όρια και αποτρέποντας τα κράτη-μέλη από μονομερείς ενέργειες που αφενός δημιουργούν προηγούμενο και αφετέρου εμποδίζουν την ομαλή διεξαγωγή του ελεύθερου εμπορίου.

Τέλος, είναι σημαντικό να τονιστεί πως θα πρέπει ο ΠΟΕ να προβεί ενδεχομένως σε αναθεώρηση του νομικού του πλαισίου και των πολιτικών του, ούτως ώστε να σχεδιάσει και να υλοποιήσει μηχανισμούς που θα αποτρέπουν τα κράτη να πολιτικοποιούν εμπορικά ζητήματα, όπως οι διαπραγματεύσεις του ΠΟΕ για συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας, στη βάση των γεωπολιτικών και των οικονομικών τους συμφερόντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, η συνεχιζόμενη σύγκρουση και η πολιτικοποίηση αυτής της σύγκρουσης - δημιουργώντας ένα δυτικό μπλοκ έναντι ενός ρωσικού ή ανατολικού συνολικά - αποτελεί μία σημαντική πρόκληση για τους διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΠΟΕ. Από την ανάλυση που προηγήθηκε καταδείχθηκε η έλλειψη προθυμίας και ικανότητας του ΠΟΕ να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που έχουν προκύψει λόγω της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία στο επίπεδο του εμπορίου. Αυτό οφείλεται σε πολλούς παράγοντες: στη δομή του ΠΟΕ και το νομικό πλαίσιο που τον διέπει, όπως συμφωνίες με αρκετές εξαιρέσεις, το γεγονός ότι αποτελεί ένα πολυμερές σύστημα χωρίς όλες οι συμφωνίες του να είναι δεσμευτικές για τα κράτη-μέλη με αποτέλεσμα να μην προβλέπουν συγκεκριμένο σύνολο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων για τη ρύθμιση του εμπορίου σε περιόδους πολεμικών συγκρούσεων, αλλά και τις διατάξεις του περί της εθνικής ασφάλειας, χωρίς να μπορεί να ενσωματώσει ζητήματα διεθνούς δικαίου στις πολιτικές του.

Επίσης, διαπιστώθηκε ότι ο ΠΟΕ δεν αντέδρασε όταν τα κράτη-μέλη προέβησαν σε μονομερείς ενέργειες που οδήγησαν σε περιορισμούς στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών και που παραβιάζουν τις αρχές του ΠΟΕ, επικαλούμενα συγκεκριμένες διατάξεις, που μπορούν να ερμηνευθούν ποικιλοτρόπως, σε μία μάλλον αυτοδίκαιη βάση. Απουσία αντίδρασης υπήρξε και από τον ΠΟΕ ως οργανισμός στο σύνολό του στη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία. Η δυνατότητα αμφισβήτησης κάποιων υποχρεώσεων διαμέσου των εξαιρέσεων και συνολικά το νομικό πλαίσιο του ΠΟΕ με τον μηχανισμό επίλυσης διαφορών εγείρει ερωτήματα για την επίκληση εξαιρέσεων ασφαλείας που επιτρέπουν στα κράτη-μέλη του ΠΟΕ να εφαρμόζουν διαφορετικά μέτρα που δικαιολογούνται από τα βασικά τους συμφέροντά για την εθνική τους ασφάλεια.

Όλα τα παραπάνω εγείρουν αρκετούς προβληματισμούς για την αξιοποίηση αυτής της ευκαιρίας από ορισμένα κράτη-μέλη του ΠΟΕ προκειμένου να εφαρμόσουν πιο προστατευτικές πολιτικές εμπορίου, σε αντίθεση με τον στόχο του ΠΟΕ. Επίσης, εγείρουν ανησυχίες σχετικά με τον ρόλο του ΠΟΕ σε μία κατάσταση έκτακτης ανάγκης όπως μία πολεμική

σύγκρουση, αλλά ενδεχομένως και σε μία περίοδο αποκατάστασης της ειρήνης έπειτα από τον τερματισμό της σύγκρουσης. Τέλος, προβληματισμοί εγείρονται και ως προς το πλαίσιο λειτουργίας του ΠΟΕ, όπου μονομερείς ενέργειες κρατών-μελών παραβιάζουν τις αρχές του, χωρίς ο ίδιος ο ΠΟΕ να αντιδρά.

Για τον λόγο αυτό, απαιτείται ένας περαιτέρω διάλογος, αρχής γενομένης από τον ίδιο τον ΠΟΕ, ως προς τον ρόλο του, τις διατάξεις που διέπουν τις πολιτικές του, την αντίδρασή του στην περίπτωση παραβίασης των αρχών του, αλλά και των κανονισμών του υπό το πρίσμα τόσο του συνόλου του οργανισμού, όσο και των μεμονωμένων κρατών-μελών. Επίσης, απαιτείται ενδεχομένως να εξεταστεί εκ νέου η συμβολή των διεθνών οργανισμών στο υφιστάμενο διεθνές σύστημα και το κατά πόσο αφενός μπορούν να διασφαλίσουν την παγκόσμια ειρήνη, σταθερότητα και ασφάλεια και αφετέρου έχουν την ικανότητα να αντιδράσουν σε μία κατάσταση έκτακτης ανάγκης, ιδίως σε μία κατάσταση περιφερειακού και ακόμα και γενικευμένου πολέμου. Η συγκριτική διερεύνηση της ανταπόκρισης και του ρόλου και της συνεισφοράς άλλων διεθνών οργανισμών στη σύγκρουση Ρωσίας και Ουκρανίας θα επέτρεπε μία πιο ενδελεχή αξιολόγηση της θέσης των διεθνών οργανισμών στο σημερινό παγκόσμιο σύστημα, στη βάση και των αρχών και του καθεστώτος λειτουργίας τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Aarup, S. A. (2022). WTO faces 'slow motion train wreck' amid Ukraine war chaos. Ανακτήθηκε από: <https://www.politico.eu/article/wto-faces-slow-motion-train-wreck-amid-ukraine-war-chaos/>

Barron's (2022). Ukraine Urges WTO To Shun Russia Participation. Ανακτήθηκε από: <https://www.barrons.com/news/ukraine-urges-wto-to-shun-russia-participation-01646311510?tesla=y>

BBC (2022). Why did Russia invade Ukraine and has Putin's war failed?. Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-56720589>

Collins, D. (2022). The WTO's Essential Security Exception and Revocation of Russia's Most Favoured Nation Status following the Invasion of Ukraine. Ανακτήθηκε από: <https://blogs.city.ac.uk/citylawforum/2022/03/15/the-wtos-essential-security-exception-and-revocation-of-russias-most-favoured-nation-status-following-the-invasion-of-ukraine/>

Congressional Research Service (2022). Invasion of Ukraine: Russia's Trade Status, Tariffs, and WTO Issues. Ανακτήθηκε από: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IN/IN11881>

Cygan, A., Disney, R., & Szyszczak, E. (2022). Sanctions on Russia: what are the ramifications of this new trade war?. Ανακτήθηκε από: <https://www.economicsobservatory.com/sanctions-on-russia-what-are-the-ramifications-of-this-new-trade-war>

Demertzis, M., Hilgenstock, B., McWilliams, B., Ribakova, E., & Tagliapietra S. (2022). How have sanctions impacted Russia?. Ανακτήθηκε από: <https://www.bruegel.org/policy-brief/how-have-sanctions-impacted-russia>

European Commission (2021). Commission initiates review of EU steel safeguard. Ανακτήθηκε από: https://policy.trade.ec.europa.eu/news_en

European Council (2022). Infographic - Impact of sanctions on the Russian economy. Ανακτήθηκε από:

<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/impact-sanctions-russian-economy/>

Herdegen, M. (2013). *Principles of international economic law*. Oxford: Oxford University Press.

IISD (2022). Russia's Aggression Against Ukraine: Global trade implications after 7 months of war. Ανακτήθηκε από: <https://www.iisd.org/articles/policy-analysis/russia-ukraine-trade-implications>

International Economic Law and Policy Blog (2022). Ukraine and Russia at the WTO. Ανακτήθηκε από: <https://ielp.worldtradelaw.net/2022/03/ukraine-and-russia-at-the-wto.html>

Klotz, M. (2017). Russia and the Ukrainian Crisis: A Multiperspective Analysis of Russian Behaviour, by Taking into Account NATO's and the EU's Enlargement. *Croatian International Relations Review*, XXIII(80), 259-287.

Matsushita, M. (2004). Basic Principles of the WTO and the Role of Competition Policy. *Washington University Global Studies Law Review*, 3(2), 363-385.

Meyer, T., & Tucker, T. N. (2022). There are two ways to kick Russia out of the world trade system. One is more likely to work. Ανακτήθηκε από: <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/03/11/russia-wto-penalize-ukraine-conflict/>

Morgan, E. (2022). WTO: MC12, Russia/Ukraine, and other developments. Ανακτήθηκε από: <https://today.caricom.org/2022/03/16/wto-mc12-russia-ukraine-and-other-developments/>

Morrow, A. (2022). U.S. lawmakers pressure Biden to follow Canada's lead in banning Russian oil imports, hiking tariffs. Ανακτήθηκε από: <https://www.theglobeandmail.com/world/us-politics/article-us-pushes-for-russian-oil-embargo-steep-tariffs-and-shutting-russia/>

- Nagy, S., & Beng, P. K. (2022). Ukraine-Russia War: A prelude to a post-Western international order?. Ανακτήθηκε από: <https://www.isdp.eu/content/uploads/2022/06/Ukraine-Russia-War-Stephen-Nagy-and-Phar-Kim-Beng.pdf>
- Nancy Pelosi (2022). Dear Colleague on Support for Ukraine. Ανακτήθηκε από: <https://www.speaker.gov/newsroom/3622>
- Ng, S. (2022). Could Russia again invoke its “essential security interests” in relation to the war in Ukraine?. Ανακτήθηκε από: <https://www.ejiltalk.org/could-russia-again-invoke-its-essential-security-interests-in-relation-to-the-war-in-ukraine/>
- Office of the United States Trade Representative (2022). Joint Statement from WTO Members in Support of Ukraine. Ανακτήθηκε από: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2022/june/joint-statement-wto-members-support-ukraine>
- Peterson Institute For International Economics (2022). Russia's war on Ukraine: A sanctions timeline. Ανακτήθηκε από: <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/russias-war-ukraine-sanctions-timeline>
- Pezard, S., & Rhoades, A. L. (2020). What Provokes Putin's Russia?. Detering Without Unintended Escalation. Ανακτήθηκε από: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE338.html>
- Reinsch, W. A. (2019). The WTO's First Ruling on National Security: What Does It Mean for the United States?. Ανακτήθηκε από: <https://www.csis.org/analysis/wtos-first-ruling-national-security-what-does-it-mean-united-states>
- Reuters (2022). Ukraine's president seeks international trade embargo on Russia. Ανακτήθηκε από: <https://www.reuters.com/world/ukraines-president-asks-military-aircraft-boycott-russian-oil-2022-03-07/>
- Tefft, T. F. (2021). The struggle between Russia and Ukraine, in which the United States has been involved for three decades, reflects the

challenges of the continuing post-Soviet transformation. Ανακτήθηκε από:

<https://afsa.org/reflections-russia-ukraine-and-us-post-soviet-world>

The Center for Preventive Action (2022). Conflict in Ukraine. Ανακτήθηκε από:

<https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine>

TWN Info Service on WTO and Trade Issues (2022). Ukraine seeks Russia's suspension from WTO due to Moscow's invasion. Ανακτήθηκε από:

<https://www.twn.my/title2/wto.info/2022/ti220303.htm>

U.S. Department of State (2022). The Impact of Sanctions and Export Controls on the Russian Federation. Ανακτήθηκε από:

<https://www.state.gov/the-impact-of-sanctions-and-export-controls-on-the-russian-federation/>

Van Den Hende, L., White, E., & Hudson, D. (2022). Multilateral Malaise – The War In Ukraine's Impact On Trade Policy. Ανακτήθηκε από:

<https://www.herbertsmithfreehills.com/insight/multilateral-malaise-%E2%80%93-the-war-in-ukraine%E2%80%99s-impact-on-trade-policy>

VanGrasstek, C. (2013). *The History and Future of the World Trade Organization*. Geneva: World Trade Organization.

Wolf, A. T. (2015). The future of NATO enlargement after the Ukraine crisis. *International Affairs*, 91(5), 1103-1121.

World Bank (2022). Europe and Central Asia Economic Update. Social protection for recovery. Ανακτήθηκε από:

<https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/europe-and-central-asia-economic-update>

WTO (2022). What is the World Trade Organization?. Ανακτήθηκε από:

https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact1_e.htm

WTO (2022α). Principles of the trading system. Ανακτήθηκε από:

https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm

WTO (2022β). Overview: a navigational guide. Ανακτήθηκε από:

https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm1_e.htm

WTO (2022γ). WTO Secretariat note examines impact of the crisis in Ukraine on global trade and development. Ανακτήθηκε από:
https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/devel_08apr22_e.htm

WTO (2022δ). Russia-Ukraine conflict puts fragile global trade recovery at risk. Ανακτήθηκε από:
https://www.wto.org/english/news_e/pres22_e/pr902_e.htm

WTO (2022ε). The Crisis in Ukraine. Implications of the war for global trade and development. Ανακτήθηκε από:
https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/imparctukraine422_e.pdf

WTO (2022στ). Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization. Ανακτήθηκε από:
https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto_e.htm#articleX

Zvenyslava, O (2022). War and Peace (Through Trade): Is There a Role for the WTO in Bringing Peace to Ukraine?. Ανακτήθηκε από:
<https://www.jurist.org/commentary/2022/08/war-and-peace-through-trade-is-there-a-role-for-the-wto-in-bringing-peace-to-ukraine/>